

**YEMEK ARACILIĞI İLE KÜLTÜREL TAHAKKÜMÜN EKRANA YANSIMASI:
SİNEMA VE DİZİ İÇERİKLERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ**

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba SERCAN

Eskişehir 2024

**YEMEK ARACILIĞI İLE KÜLTÜREL TAHAKKÜMÜN EKRANA YANSIMASI:
SİNEMA VE DİZİ İÇERİKLERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ**

Tuğba SERCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doçent Doktor Erhan AKARÇAY

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2024

ÖZET

YEMEK ARACILIĞI İLE KÜLTÜREL TAHAKKÜMÜN EKRANA YANSIMASI: SİNEMA VE DİZİ İÇERİKLERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ

Tuğba SERCAN

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz, 2024

Danışman: Doç. Dr. Erhan AKARÇAY

Bu çalışmada, yemeğin sinematik anlatılarda ve televizyon dizilerinde, belli yemekler üzerinden kurulan ve sürdürülen kültürel tahakkümün ve bu güç dinamikleri içerisinde yer alan sembolik şiddetin nasıl tasvir edildiğini ve bağlamsallaştırıldığını ele alıyorum. Yemek üzerinden toplumun bireye, dolayısıyla bireyin başka bir bireye karşı kurduğu, yemeğin tüketilme şekline veya o yemeğe dair her türlü kültürel tahakkümü ve tahakkümün sürdürülen kalıpları ele almakla beraber, tüm bu kalıpların farkında olunmadan kabullenilmesini ve sürdürülmesini göz önüne çıkarmayı amaçlıyorum. Bu çalışmada sorunsallaştırdığım asıl meselenin, yemek üzerinden uygulanan ve sürdürülen kültürel tahakküm düşüncesinin altını çizmek ve farkındalık yaratmaktır. Farkına varılan kalıp yargıların varlığının irdelenmesinin ve sorgulanmasının, yemek üzerinden sürdürülen kültürel şiddetin belirtilerinin içerisindeki toplumsal cinsiyete, ırka ve kültürel farklılıklara dair sembolik şiddeti azaltabileceğine inanıyorum.

Çalışmanın özetinde vurgulamak istediğim en temel düşünce, yemeğin sadece bir tüketim alanı değil; bir iletişim sistemi ve imgeler bütünü oluşudur. Kültürel anlamda yemek bir araca dönüşebilmektedir. Toplamlar için sosyal statü, toplumsal cinsiyet ve etnik kimliğe dair tahakküm ortamları olarak kullanılmaktadır.

Anahtar kavramlar: Yemek sosyolojisi, kültürel tahakküm, sembolik şiddet, ayrımcılık, kültür, sinema, televizyon

ABSTRACT

THE REFLECTION OF CULTURAL DOMINATION ON SCREEN THROUGH FOOD: AN ANALYSIS OF CINEMA AND TV SERIES CONTENT

Tuğba SERCAN

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School, July, 2024

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erhan AKARÇAY

In this study, I discuss how food is contextualized in cinematic narratives and television series, depicting the cultural domination established and sustained through certain foods and the symbolic violence within these power dynamics. While I discuss all kinds of cultural pressures and pressure patterns that are maintained by the society about the way food is consumed or about that food itself, which the society establishes against the individual, and therefore the individual against another individual, through food, I aim to reveal how all these patterns are unconsciously *digested* and maintained. The main issue I problematize in this study is to underline and raise awareness of the idea of cultural domination implemented and maintained through food. I believe that examining and questioning the existence of recognized stereotypes can reduce the symbolic violence on gender, race and cultural differences within the symptoms of cultural violence perpetrated through food.

The most basic idea I would like to emphasize in the summary of the study is that food is not just a consumption area; it is a communication system and a set of images. In a cultural sense, food can become a tool. It is used as a medium of domination for societies regarding social status, gender and ethnic identity.

Key concepts: Sociology of food, cultural domination, symbolic violence, discrimination, culture, cinema, television

TEŞEKKÜR

İzlediğim filmlerde, dizilerde satır aralarını görüp okumayı, okuduğum her şeyi hatırlamayı ve fikirleri onlara dayandırmayı, hatırlamanın getirdiği heyecanla paylaşmayı bu teze dönüştürmemde destek olan; düşünceleriyle, desteğiyle ve özgür bir düşünce alanı tanınmasıyla bende yeri her zaman ayrı kalacak olan değerli tez danışmanım Doçent Doktor Erhan AKARÇAY’a çok teşekkür ederim. Kıymetli katkılarıyla çalışmama destek veren, ele aldığım konularla ilgili farklı bakış açıları sağlayan jüri üyelerim Doçent Doktor Şengül İNCE ve Dr. Öğr. Üy. Hatice YEŞİLDAL TURAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca Anadolu Üniversitesi’ne Yüksek Lisans öğrencisi olarak kabul edildiğim günden bu yana tanıdığım, yolumu aydınlatan, ufkumu genişleten Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü kadrosuna da bir teşekkürü borç bilirim.

Hayatımın her döneminde ve bu çalışmayı hazırlarken bana her anlamda destek olan aileme ve yakın dostlarıma beni hiçbir zaman yalnız bırakmadıkları, fikirlerimi dinledikleri, benimle heyecanlanıp, “belki faydası olmaz ama yine de şunu hiç düşündün mü?” diye benimle düşündükleri her an için çok teşekkür ederim. Paylaşılan her bir fikrin bana, bu çalışmada yer verememiş olsam da her anlamda faydası olduğunu söylemeyi de bu teşekkür vasıtasıyla itiraf etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE ve KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Probleminin Arkaplanı ve Gerekçesi	3
1.2 Araştırma Soruları ve Amaçları.....	4
1.3 Çalışmanın Önemi.....	6
1.4 Kapsam ve Sınırlamalar	8
1.5 Tanımlar	10
2. LİTERATÜR TARAMASI	12
2.1 Yemeğin Politikasını Kültürel Tahakküm Odağında Yeniden Düşünme	12
2.2 Gıdaya Erişimde Eşitsizlik Sorunu ve Eşitsizliğin Romantize Edilişi.....	13
2.3 Yemeğin İdeolojik Bir Araca Dönüşümü.....	14
2.4 Siyasi Bir Güç Aracı Olarak Yemek ve Yemek Üzerinden Ulusun Gündelik Yaratılışı	16
2.5 Gastro-yerelcilik Kavramı ve Göstergeleri	21
2.6 Irk Anlayışına Dayalı Yemek Alışkanlıkları.....	23
2.7 Ötekileştirici Gastro-yerelci Bağlamda “Mutfak Gelenekleri” Konusu	24
2.8 Kültürel Tahakküm ve Yemek İlişkisi	26
2.9 Yemek Yoluyla Sembolik Şiddet ve Ayrımcı Söylem	28
3. METODOLOJİ ve VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	32
3.1 Araştırmanın Metodu: Yorumlayıcı Yöntem ve Eleştirel Söylem Analizi.....	32
3.2 Araştırmanın Örneklemi: Amaçsal Örnekleme	34

4. BULGULAR: Yemek Sahnelerinde Kültürel Tahakkümün Analizi.....	40
4.1 <i>Inglourious Basterds (Soysuzlar Çetesi)</i> (Quentin Tarantino, 2009) Filmi Üzerinden Bir Tahakküm Aracı Olarak Kremalı Strudel ve Süt	40
4.2 <i>Green Book (Yeşil Rehber)</i> (Peter Farrelly, 2018) Filmi Üzerinden: Siyahilere Yönelik Irkçılığın Sembolü Olarak Kızarmış Tavuk	49
4.3 <i>Kurak Günler</i> (Emin Alper, 2022) Filmi Üzerinden Boğma Rakı ve Maskülenite İlişkisi	55
4.4 <i>La Casa de Papel, Todo pareció insignificante (Her Şey Önemsiz Göründü): Et Yemenin Eğlencesi Üzerine.....</i>	62
4.5 <i>Pulp Fiction (Ucuz Roman)</i> (Quentin Tarantino, 1994) Filmi Üzerinden Yeme Biçimlerinin Empoze Edilmesi Problemi	67
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	1

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Seçilen filmlerin ele alınan temalar üzerinden örnekleme dahil edilme sebepleri 36

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

WHT: Women's Health Trial

1. GİRİŞ

En mütevazı sokak satıcılarından en büyük ziyafet salonlarına kadar yemek, sınırları aşan, bir araya getiren, toplumun karmaşık yapılarını yansıtan evrensel bir dil işlevi görmektedir; zengin bir kültür, tarih ve kimlik dokusunun göstergelerindendir. Sinema ve televizyon dizilerine konu olarak yansıyan yemek ve kültür arasındaki bu derin bağlantı, medya yapımcılarının mutfak geleneklerinin, kültürel ritüellerin ve güç dinamiklerinin nüanslarını keşfetmeleri ve anlatmaları için bu ortamı kullanmaları vasıtasıyla hayata geçirilebilmektedir. Yemek, kimlikleri ifade ettiği, üzerinden normların dayatıldığı ve güç, tahakküm ilişkilerinin sürdürüldüğü bir iletişim aracı olarak hizmet ederek toplumların kültürel ve sosyal dinamiklerinde önemli bir rol oynamaktadır. Yemek üzerinden oluşturulan ve sürdürülen kültürel tahakkümü, tüketim ve mutfak pratiklerine ilişkin toplumsal beklentilerin ve değerlerin, bireysel davranışları ve toplumsal kimlikleri şekillendirme formu olarak da yorumlamamız mümkündür.

Yemeğin hazırlanışı ve tüketilişi, sembolik ve göstergebilimsel uygulamalar içerisine gömülü hâldedir. Roland Barthes'ın (1975, s. 45) da öne sürdüğü gibi, yemek başlı başına bir iletişim sistemi, bir imgeler bütünü, bir kullanım, olgu ve davranış yapılanmasıdır. Kültürel bağlamda gösterge olarak işlev görmek; sosyal statü, etnik kimlik ve ahlaki değerlere ilişkin olguları içerisinde taşımaktadır. *Deciphering a Meal (Bir Yemeğin Şifresini Çözmek)* adlı çalışmada Douglas (1972), yemeğe dair kalıpların ve yemek tercihlerinin, sosyal sınırları belirlemeye ve grup bütünlüklerini güçlendirmeye araç olduğunu belirtmektedir. Yemeğe yönelik süregelen alışkanlıklar, bireyin topluma ait kültürel normları içselleştirdiği ve bunları aktarma yoluyla sürdürdüğü mekanizmaya dönüşmekte; böylelikle de bireylere, bu kültürel kalıplara uyum sağlamaları için -ister istemez- kültürel bir tahakküm kurmaktadır.

Yemek üzerinden kurulan ve sürdürülen kültürel tahakküm, sosyal normları devam ettirmek için yemeğin sembolik anlamda kullanımını vurgulamaktadır. Tüm bu dinamikleri ele alıp anlayarak, yemeğin kültürel, ekonomik ve siyasi iktidarı elde tutanlar tarafından şekillendirildiği, görünmez ve karmaşık gidişatını daha iyi anlayıp yorumlayabiliriz.

Bu yüzden bu çalışmada, yemek üzerinden kurulmakta ve sürdürülmekte olan kültürel tahakkümün sinema filmlerine, televizyon dizilerine yansımasını araştırdım ve yemeğin sinematik temsillerinin kültürel tahakküme dair kalıpları hem gösterdiği hem de sürdürdüğü yolları açığa çıkarmaya çalıştım. Yemek çalışmalarının disiplinlerarası oluşuna paralel bir biçimde film çalışmaları, kültürel çalışmalar ve sosyoloji kesişiminde disiplinler arası

perspektiflerden yararlanan bu araştırmada amacım, ekrana yansıyan yemek, kimlik ve güç arasındaki karmaşık etkileşimlere ışık tutmaktır.

Bu çalışma kapsamında yemeğın sinematik anlatılarda nasıl tasvir edildiğini ve bağlamsallaştırıldığını da inceledim. Kültürel bağlamlara ve tarihsel dönemlere yayılan çeşitli film seçkilerini ve dizi sahnesini analiz ettiğım bu çalışma, yemeğın sinemada ve televizyonda kültürel bir müzakere ve çekişme alanı olarak varlığını gösterdiğini ispatlamayı hedeflemektedir. İkinci Dünya Savaşı dönemine, ırkçılığın en çok yaşandığı atmışlı yıllara ait gösterişli ziyafet ortamlarından modern gündelik yemeklerin sıradanlaşmış ritüellerine kadar, yemeğın medyatik temsillerinin her biri, kültürel kimliğın ve güç dinamiklerinin ilişkisi hakkında kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Ben de bu dönemlere atıflarda bulunan sinema ve televizyon içeriklerinden faydalanarak, araştırmamı teorilerle ve tarihsel dönem analizleriyle destekledim. Yemek üzerinden toplumun bireye, bireyin başka bir bireye karşı kurduğu, yemeğın tüketilme yollarına dair her türlü kültürel tahakkümü ele almayı ve farkında olunmadan sindirileni ve sürdüröleni göz önüne çıkarmayı istiyorum. Yemeğın sinematik temsillerinin sömürgecilik, milliyetçilik ve küreselleşmeyi de içeren daha geniş sosyo-politik söylemlerle kesiştiğı yolları ortaya çıkarmayı hedefliyorum.

Amaçsal örnekleme ile seçilen sinema filmleri, yorumlayıcı ve eleştirel söylem analizi yöntemleriyle ve ilgili akademik literatürle teorik etkileşim yoluyla ele alacağım bu çalışmada, filmlerdeki yemeğın sembolik, metaforik ve ideolojik boyutlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktayım.

Bu yolda ilerlerken, analizime rehberlik edecek açık tanımlar ve kavramsal çerçeveler oluşturmak çok önemli; bu nedenle, bu girişin sonraki bölümleri, kültürel tahakküm, yemek temsilleri ve sinematik söylemin tanımları da dahil olmak üzere, araştırmamın kilometre taşlarını oluşturacak anahtar terimleri ve teorik çerçeveleri tasvir edecektir.

Temel olarak yemeğın sinematik ortamda güçlü bir sembol, fail ve kültürel tahakküm alanı olarak nasıl işlediğine dair anlayışımıza katkıda bulunmayı hedefliyorum. Filmlerde ve televizyon dizilerinde kültürel tahakküm kurmada ve kültürel tahakkümü sürdürmedeki yemek temsilini sorgulayarak, yaşadığımız toplumsal ortamın temelini oluşturan gizli güç dinamiklerini ortaya çıkarmayı amacım olarak belirlememin asıl sebebi, öne çıkarılıp göz önüne serilen her kalıbın farkına varıldığında, daha eşitlikçi ve kapsayıcı bir kültürel ortam için çalışabileceğimize olan inancımdır.

1.1 Araştırma Probleminin Arkaplanı ve Gerekçesi

Bir yemeğin üretilmesi ve tüketilmesi sürecinde meydana gelmekte olan kültürel tahakküm, belirli bir kültür içerisinde üretim, hazırlama ve tüketim süreçlerini çevreleyen toplumsal normları, değerleri ve beklentileri ifade etmektedir. Söz edilen tahakküm çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve bireylerin yemeğe, diyeteye yönelik seçimlerini ve davranışlarını etkileyebilir.

Geleneksel yemek uygulamaları odağında düşünürsek görebiliriz ki birçok kültürde, gıda üretimi ve tüketimini çevreleyen, çok uzun yıllardır süregelen gelenekler vardır. Bu uygulamalar, hâliyle toplum için sembolik önem taşır ve bir topluluğun kültürel kimliğine derinlemesine yerleşir. Toplum, sahip olduğu kültürel mirası ve sosyal uyumu sürdürmek için geleneklerine bağlı kalması hususunda tahakküm kurulduğunu hissedebilir. Kültürel norm olgusu, gıda üretimi ve tüketimine ilişkin normatif davranış ve tutumları belirler. Mesela toplum, günlük öğün zamanı, öğündeki porsiyon hacmi, sofrada adabı (Elias, 2017, s. 175-223) ve kabul edilebilir ya da tabu olarak belirlenen yiyecek türleri ile ilgili beklentiler oluşturabilir. Bireyler, toplumsal önyargı veya dışlamadan korunmak ve kaçınmak için bu belirlenmiş normlara uyma konusunda tahakküm altında hissedebilirler (Elias, 2017, s. 155). Kültürel tahakküm bir toplumda ortaya çıkan, kalıcı olmayan dönemsel trendlerden de etkilenebilir veya trendlerin uygulanışını etkileyebilir. Bu gibi eğilimler medya etkisi, tanınmış kişilerin veya lisanslarına güvenilen ünlü uzmanların onayları veya sağlıklı yaşama yönelik uygulamalar gibi etkenler üzerinden gerekçe buluyor olabilir.

Sosyoekonomik faktörler de ayrıca, gıda üretimi ve tüketimine dair kalıpların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Gıda kaynaklarına erişim, erişimde büyük bir rol oynayan gelir dağılımı ve tüketim giderlerinin karşılanabilirliği, bireylerin belirli gıdaları tedarik etme ve tüketme olasılıklarını doğrudan etkileyebilmektedir (Akarçay, 2020). Bahsetmeye çalıştığım kültürel tahakküm, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerden kaynaklanabilmekte ve bu durum bireyleri, kişisel tercih veya belirlenmiş besin değerlerinden ziyade, satın alınabilirliğe dayalı yiyecek seçimleri yapmaya yönlendirebilmektedir.

Gıda pazarlama stratejileri kapsamında düşünürsek de tüm bu stratejiler çoğunlukla ürün veya yeni trendleri tanıtmak için yola çıktıklarında (Martinho, 2020), kültürel normlardan ve değerlerden etkilendiklerini hesaba katarlar. Reklam kampanyaları, birey üzerinde, pazarlama mesajlarında tasvir edilen ve istek uyandıran yaşam tarzı idealleriyle uyum sağlamak amacıyla, belirli gıdaları tüketmeleri veya belirli beslenme uygulamalarını benimsemeleri için tahakküm yaratabilmektedir.

Özetle, yemeğin üretilmesi ve tüketilmesi yollarıyla oluşturulmakta olan kültürel tahakküm, bireylerin gıdayla ilişkilerini şekillendiren kültürel, sosyoekonomik ve ideolojik faktörlerin karmaşık etkileşimlerini yansıtmaktadır. Yemek üzerinden başlatılan ve sürdürülen kültürel tahakkümü ele aldığım bu araştırma, yemek pratikleri, kültürel normlar ve toplumsal beklentilerin kesişimlerini de kapsamaktadır. Bu araştırmanın konusunu sorunsallaştırırken iki farklı bağlamsal arkaplan oluşturdum:

- a) **Tarihsel ve Kültürel Bağlam:** Yemeğin tarih boyunca kültürel kimlik ve toplumsal uygulamalar açısından nasıl merkezi bir rol oynadığı keşfetmeyi; yemeği kapsayan geleneklerin zaman içinde nasıl geliştiğini ve bu değişiklikleri etkileyen faktörleri kapsamaktadır.
- b) **Toplumsal Eşitsizlikler:** Toplumsal cinsiyete, ırka, kimliğe, marjinalleştirilmiş beslenme eğilimlerine dayalı eşitsizliklerin yemeğe ilişkin kültürel algıları nasıl etkilediğini ve bunun sinemaya ve televizyon dizilerine yansımalarını kapsamaktadır.

Yemek üzerinden kurulan ve sürdürülen kültürel tahakkümü irdelerken kullanacağım kavramsal ve kuramsal çerçeveleri belirleyerek, ele aldığım medya içerikleri ve bu içeriklerde bulunan sahneleri amaçsal örnekleme yoluyla seçip, sahnelerin analizlerini yorumlayıcı yöntem ve eleştirel söylem analizi ile ele alacağım.

1.2 Araştırma Soruları ve Amaçları

Araştırma soruları ve amaçları bölümünde, bütün çalışmaya rehberlik eden ve ulaşmayı hedeflediğim belirli olguların ana hatlarını çizecek net, odaklanmış sorular oluşturduğumu açıklayacağım. Sorunsallaştırmış olduğum yemek üzerinden uygulanagelen kültürel tahakkümün toplumda yer ettiği noktalar, uygulanma biçimleri ve tüm bu kültürel kalıpların sinema filmlerine ve televizyon dizilerine yansımalarını ele alırken hedeflediğim çıkarımlar ve bu çıkarımlara giderken ele aldığım soruları bu bölümde paylaşacağım. Bu bölümde yer alan araştırma soruları ve hedeflerini belli başlıklar altında çerçeveleyerek paylaşıp, araştırma kapsamındaki sinematik temsillerde yemek, kültür ve güç dinamikleri arasındaki karmaşık etkileşimleri konu alan bu çalışmayı anlamada bir yol haritası sunacağım.

Yemek üzerinden kurulan kültürel tahakkümü anlamada birincil olarak sorunsallaştırmış olduğum mesele, kültürel tahakkümün temsil edilmesinde ve sürdürülmesinde yemek nasıl bir rol oynamakta olduğu ve bu tahakküme dair göstergelerin sinema filmleri ve televizyon dizileri gibi medya içeriklerine nasıl yansıyor olduğudur. Çalışma kapsamında ele almış olduğum

kesitlerde dikkat çekeceğim asıl nokta, sahne bazındaki yemek üzerine konuşmalarda kurgusal olarak yer alan ama aslında kurgusal olmayan ve gündelik yaşamdan birebir alınan kültürel kalıplar olacaktır. Bahsi geçecek yemeğin veya içeceğin tüketimine yönelik kalıplaşmış kültürel anlayışları göz önüne sermeyi hedefliyorum.

Bunun yanında, araştırmayı destekleyen bazı yardımcı araştırma sorularının da üzerine giderek kapsamı genişletmek istiyorum. Sinematik anlatılarda yemeğin kültürel tahakküm aracı olarak nasıl kullanıldığını ele alarak, kültürel tahakkümü incelemeye katkıda bulunacak, yemeği çevreleyen ortak temalar ve motifleri irdeleyeceğim.

Ele alınan içeriklerin yapımcılarının, *kültürel üstünlüğü veya aşağılığı* (Teo, 2022) anlatmak için yemekle ilgili sembolizmi, imgeleri ve anlatıları nasıl kullanmakta olduklarını; bahsi geçen ürünlerin sahnelerdeki temsillerinin mevcut güç dinamiklerini ne şekilde yansıtmakta veya bunlara meydan okumakta olduklarını sorgulayacak ve üzerinde duracağım. Bunlara ek olarak, farklı kültürel bağlamların, yemeğin tasvirini ve filmlerdeki kültürel tahakkümle ilişkisini nasıl etkilediği konusu tartışacağım. Çalışma kapsamında üzerinde duracağım temel soruları ve onu destekleyen yardımcı soruları, kapsamı genişletmenin yanı sıra, araştırmanın asıl amacını da temellendirecek nitelikte olması yönünde belirlemeye çalıştım.

Çalışmamın temel hedefi, seçilen sahneler bazında belirlenen yiyeceklerin, medyadaki temsillerini analiz etmek, kültürel hakimiyete veya sembolik güç kullanımıyla boyun eğdirmeye katkıda bulunan yemeğin temsilleriyle ilgili yinelenen kalıpları ve kinayeleri belirlemektir. Bunun yanında sinematik anlatılarda yemeğin kültürel anlamlarının üzerinde durmak, seçilmiş olan sahnelerin bağlamlarında yemekle ilişkilendirilen kültürel anlamları ve sembolizmi keşfetmek ve tahakküm kurma veya kültürel hiyerarşileri güçlendirmek için yemek seçimlerinin, mutfak uygulamalarının nasıl kullanıldığını belirlemek, araştırma sorusunun meydana çıkışında varmak istediğim amaçlardan biridir. Çalışmanın yardımcı sorularını belirlerken ise amacım yemek, güç ve kimlik arasındaki ilişkiyi incelerken, sinematik tasvirlerde yemeğin kimlik ve aidiyet algılarını nasıl şekillendirdiğini görmektir. Bu amaçla beraber, etnisite, toplumsal cinsiyet ve kimliğe dair faktörlerin medya içeriklerinde yemeğin tasvirine nasıl yansıdığını detaylıca değerlendirmek istiyorum.

Araştırma kapsamında yorumlayıcı yöntem ve eleştirel söylem analizi kullanıyorum ve özünde, medya içeriklerinde yemek üzerinden uygulanan kültürel tahakkümün temsilini eleştirel olarak değerlendirmekteyim. Eleştirel bir perspektiften bakarken, sinematik hikâye anlatımında rastlanan, bir yemeği kültürel tahakküm veya direniş aracı olarak kullanmanın bazı

etik ve sosyo-politik sonuçlarına ulaşmayı da amaçlıyorum. Yemek üzerinden kurulan kültürel tahakkümün görüldüğü sahnelerin, izleyici algıları, kültürel çeşitlilik ve kapsayıcılık konusundaki izleyici tutumu üzerindeki potansiyel etkilerini, tahakkümün sindirilmesi, içselleştirilmesi ve sürdürülmesine dair katkılarının göz önüne serilmesine ve farkındalık yaratmaya yönelik olan bu çalışma, eleştirel bir perspektiften bakmaya özellikle dikkat çekmektedir.

1.3 Çalışmanın Önemi

Yemek yalnızca tüketime dair bir olgu değildir; ayrıca kültürün, tarihin ve kimliğin birleştiği bir potadır. Medya içeriklerinde yemek, yapımcıların güç dinamikleri ve kültürel tahakküm olmak üzere topluma dair karmaşık ilişkileri keşfedip yansıttıkları bir mercek görevi görmektedir. Hedeflenen temayı ele almayı sağlayan, büyütüp genişleten bir araçtır. Bu nedenle, yemeğin filmlerdeki temsiline ilişkin olan bu araştırmada, kültürel tahakkümün sinemada kendini gösterme ve sürdürme yollarına dair içgörülerimi sunacağım.

Bir metin olarak medya içeriklerinde yemeğin ele alınışını ve ele alınış amaçlarını anlamak, yemek olgusunun coğrafi sınırları aşan evrensel bir iletişim aracı olarak hizmet etmesini ve görsel medya yapımcılarının kültürel anlatıları küresel izleyicilere incelikli bir şekilde aktardıklarını görmek için de oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında belirli yiyeceklerin ekranda nasıl tasvir edildiğini ve tüketildiği analiz edeceğim ve bu analizlerin her biri, belirli bir kültürel bağlamdaki güç dinamiklerini ayırt etmeye katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda yemeğin sinematik temsilinin çoğu zaman gerçek dünyanın sosyo-politik dinamiklerini yansıtan bir ayna oluşuna; güç, mutfak geleneklerinin metalaştırılması gibi konulara ışık tutmayı çok önemsiyorum. Sinematik metinlerin dikkatli bir şekilde incelenmesi yoluyla, egemen kültürlerin hem filmler üzerinde hem de beyaz perdenin haricinde, *marjinalleştirilmiş* kültürler üzerindeki etkilerini ortaya koyma yollarını açığa çıkarmak istiyorum.

Bu araştırmada, sosyoloji, kültürel çalışmalar ve medya çalışmaları gibi alanlardan faydalanarak kültürel tahakkümü anlamaya yönelik, disiplinlerarası bir yaklaşım sunmaktayım. Bu farklı disiplin ve disiplinlerarası çalışma alanlarından faydalanarak, yemeğin nasıl bir kültürel tahakküm aracı olarak işlev gördüğünü göstermeye ve bunun sinemaya nasıl yansıdığına dair kapsamlı bir anlayış kazandırmaya odaklanıyorum.

Bu çalışma kapsamında sahnelerde yemeğin tasvirini derinlemesine incelemek, kimlik oluşumunun ve bir ortamı karşılaşma yoluyla da olsa paylaşılan *kültürel melezliğin* (Burke, 2011:

59-101) daha derinlemesine irdelenmesine de olanak tanımaktadır. Medya yapımcıları, sinematik anlatılarda farklı mutfak geleneklerinin, farklı kültürler içerisinde yan yana getirilmesi yoluyla sıklıkla özgünlük, asimilasyon ve direniş sorularına dikkat çekmektedir. Araştırmam bu yönüyle bahsi geçecek tasvirlerin incelenmesiyle, bireylerin küreselleşme bağlamında kültürel kimliklerini müzakere etme yollarını ortaya çıkarmaktadır.

Belirlenen sahnelerdeki spesifik yemeklerin incelenmesi yalnızca mutfağın estetiğinin beyaz perdeye yansımasına dair bir eylem değil; küreselleşmiş dünyanın temelini oluşturan karmaşık güç ilişkileri ağını ortaya çıkaran, kritik bir eylemdir. Çalışma bu anlamda yemek üzerinden oluşturulup sürdürülen kültürel tahakkümün gerçekleriyle yüzleştirecek ve daha kapsayıcı ve homojen bir kültürel anlayış kazanmaya, farklı kültürlerin bir arada homojen şekilde yaşayışı üzerine düşünmeye katkıda bulunacak, filmlerde tüm detaylarıyla gözler önüne serilmekte olan kültürel tahakkümün yemek üzerinden sürdürülmesini ele alıp yeniden düşündürmeyi sağlayacaktır.

Bu çalışma yemek çalışmaları ile medya ve kültürel çalışmalar alanlarındaki araştırmalara kültürel tahakküm kurmanın, stereotipik ayrımcılığın (Fiske ve ark., 2002), yemek üzerinden oluşturulup sürdürülen kültürel tahakkümün medya içerikleri üzerinden görünürlüğüne ve dolayısıyla varlığına yönelik kabulü vurgulamaya katkı sağlamaktadır.

Analizim kapsamında, Türkçe literatürde daha önce Yeşilçam filmleri üzerinden yapılmış yemek sahneleri analizlerine ek olarak küresel çapta ismi duyulmuş filmler üzerinden küresel bir meseleye değiniyorum. Denk gelmiş olduğum daha önceki çalışmalardan birinde Kanık, 2023 yılında yayınlanan değerli çalışması '*Aç mısın kuzum?*' isimli kitabında Yeşilçam sinemasındaki yemek sahneleri tahlil etmiş ve ele alınan yemeklere yüklenen duygusal anlamları incelemiştir. Söz konusu çalışmada da benzer şekilde et yemeklerinin statü göstergesi olduğu, ayrıca hane içi samimiyet duygusuyla örtüştürülen yemeklerin yer aldığı sahneler analiz edilmiştir. Alkol tüketimi görülen sahneler de yer verilerek alkolün sosyal ortamdaki bütünleştirici ve ayrıştırıcı rollerinin gösterimine, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden anlatımına değinilmiştir.

Yemeğin ve mutfağın medya içerikleri üzerinden incelenmesi çerçevesinde sürdürülmüş tez çalışmaları son dönemlerde çoğunlukla sosyal medya araçları üzerinden yapılan analizleri, sosyal medya araçlarının yeme davranışlarına ve tercihlerine etkisi irdelenerek çalışılmıştır. Bu araştırma sinema ve televizyon içeriklerinin analizini yapıyor oluşu yönünden son dönemlerde

yapılan çalışmalara eklendiğinde içerik analizi olarak da literatüre önemli bir ek ve katkı olacaktır.

1.4 Kapsam ve Sınırlamalar

Bu çalışmada, sosyoloji, kültürel çalışmalar ve medya çalışmaları gibi disiplinler arası perspektiflerden yararlanarak, kültürel tahakkümün yemek aracılığıyla medya metinlerine yansımalarının kapsamlı bir incelemesini sunmayı amaçlıyorum. Araştırmamın kapsamını, yemeğin sinematik anlatılarda nasıl tasvir edildiği, kullanıldığı ve bağlamsallaştırıldığına dair analizi; bu temsillerin g dinamiklerini ve kültürel tahakkümü nasıl yansıttığı ve sürdürdüğü oluştırmaktadır.

Çalışmamın merkezinde, sinema ve dizi metinlerinde yemeğin kültürel bir müzakere ve çekişme alanı olarak nasıl hizmet ettiğinin araştırılması yer almaktadır. Metodolojik olarak, sahnelerdeki yiyecek temsillerinin çok yönlü anlamlarını ve anlatıların geldiği kültürel ortamları ortaya çıkarmak için içerik analizi, eleştirel söylem analizi ve ilgili akademik literatürle teorik etkileşim yoluyla sürdürülen bu araştırma, yemeğin sinema ve televizyon dizileri ortamlarında bir sembol, metafor ve kültürel tahakkümün göstergesi olarak nasıl işlev gördüğünü ele almaktadır. Araştırmamın kapsamında öncelikle anlatısal kurgu filmler ve dizi sahneleri bulunmakta ve araştırma, sinemada ve televizyonda yemek ve kültürel tahakküm arasındaki ilişkinin daha bütünsel bir şekilde görülüp anlaşılmasını sağlamak için medya ve kültürel çalışmalar alanından elde edilen bilgileri de içermektedir.

Kapsamın sınırlılığı düşünülünce bu çalışmada, kültürel tahakkümün yemek yoluyla filmlere yansımalarının kapsamlı bir analizini sunmayı amalamama rağmen; araştırma kapsamında kültürel tahakkümün yemek aracılığıyla filmlere ve dizilere yansımalarına ilişkin kapsamlı bir analiz sunmaya çabalarken, bulguların kapsamını ve genellenebilirliğini etkileyebilecek bazı yapısal sınırlamaların kabul edilmesi önemlidir. Araştırma bu noktada film çalışmaları, kültürel çalışmalar ve yemek çalışmaları alanlarında daha fazla araştırma için giriş noktalarından biri olarak görev görmekte ve geleceğin araştırmacılarını burada sunulan argüman ve bulguları genişletmeye ve eleştirmeye davet etmektedir.

Çalışmayı ilk ağızdan yazarak oluştırmayı uygun gördüm, bu yüzden netleştirmek istediğim bir kısıtlılık da içerik analizi yapılacak sahnelerin seğimi, amaçsal örnekleme seğimi doğası gereği subjektif kalmakta ve araştırmacının önyargılarından, tercihlerinden etkilenebilmektedir. Ayrıca çeşitli kültürel arkaplanlardan gelen medya metinleri kullanma

abama rağmen, belirli filmlerin diğerlerinin ardına eklenmesi, birbirlerine bağlanması, analizimi istemeden de olsa belirli kültürel perspektiflere veya tematik kaygılara doğru saptırabilir.

Sinema, televizyon dizileri metinlerinin yorumlanması; içerik analizi, eleştirel söylem analizi, yorumlayıcı yöntemin doğası gereği znelleşmektedir ve çoklu okumaya yani okuyucunun yorumlamasına açıktır. Bu alışma, ilgili teorik çerçeveler ve disiplinlerarası bakış aılılarıyla desteklenen titiz bir analiz sunmayı amaçlasa da seçilen filmlerin alternatif yorumları da elbette mümkündür, bu durum da yemek ve kültürel tahakkümün temsiline dair farklı anlayışlar sağlayabilir.

Grsel bir araç olarak sinema filmleri ve televizyon dizileri, yemek ve mutfak pratiklerinin açık temsillerine odaklanmayı gerektirmektedir. Ancak buna rağmen bu çalışma kapsamı gereği sinematik anlatılardaki kültürel tahakkümün daha incelikli veya örtülü tezahürlerini potansiyel olarak gözden kaçırılabilir. Bu nedenle, bu çalışmada sunmakta olduğum analiz, filmlerde yemek, kültür ve g arasındaki karmaşık etkileşimin yalnızca yüzeyini çizebilir. Seçilen içeriklerin yansıttıkları zamanı ve kültürel özellikleri, bulguların üretildikleri bağlamların ötesinde, genellenebilirliği sınırlandırabilir. Farklı zaman dilimlerinden ve kültürel ortamlardan filmleri dahil etmek için çaba sarf edilmiş olsa da bu çalışmanın bulguları her zaman tüm sinema veya dizi metinleri ya da kültürel bağlamlar için geçerli olmayabilir.

Ayrıca, bu çalışma öncelikle, anlatısal olarak kurgusal metinlerde kültürel tahakkümün yemek aracılığıyla temsiline odaklanmakta, dolayısıyla yine kurgusal olabilme potansiyeline sahip ancak çeşitliliği kapsayan belgesel veya deneysel film, amaca yönelik hazırlanmış animasyonlar gibi diğer türleri dışarıda bırakmaktadır. Bu daraltılmış odaklanma, belirli metinlerin daha derinlemesine analiz edilmesine izin verirken, aynı zamanda incelenen temalarla da bağlantılı olabilecek alternatif sinematik ifade biçimlerini gözden kaçırabilir.

Araştırma ele alınırken hem yemek kültürlerinin hem de sinema, televizyon dizileri uygulamalarının temel sorunlarının dinamik doğasını kabul etmek oldukça önemlidir; bu durum, bu araştırmanın ayrıntılandırılmasını sağlarken, zamanı geldiğinde modası geçmiş veya eksik hale de getirebilir. Bu nedenle bu çalışma, filmlerde ve televizyon dizilerinde yemek ve kültürel tahakküm arasındaki ilişkinin ayrıntılı bir açıklaması olarak değil, sinema televizyon tarihindeki, konuya değinen belirli anların hafızada yer eden canlı görüntüsünü, kültürel kalıpların sürdürülmesinin temsili irdeleme çalışması olarak görülmelidir.

1.5 Tanımlar

Tartışmada açıklık ve kesinliği kolaylaştırmak için, bu tezin merkezinde yer alan bazı anahtar tanımları araştırma bağlamında tanımlayacağım. Bu çalışmada, bahsedeceğim tanımlardan yararlanarak, kültürel tahakkümün yemek aracılığıyla filmlere ve televizyon dizilerine yansımalarına ilişkin analizde kavramsal netlik ve tutarlılık sağlamayı amaçlıyorum:

Kültürel Tahakküm: Bourdieu'nun kullandığı şekliyle tahakküm¹ (1979/2015: s. 190; 231) “*manipülasyon araçları*” doğrultusunda doğrudan baskı yerine -kolluk kuvvetleri ile değil halkla ilişkiler aracılığıyla, otorite kurma yerine reklamla, sert üslup yerine ikna ile- manipülasyon yoluyla uygulanan, sembolik bir şekilde üretilip sürdürülen güç uygulama ve tahakküm kurma yoludur. Sembolik yoldan uygulanan tahakküm, egemen sınıflar tarafından normatif hâle getirilmiş ideolojilerin anlatılarak idrak ettirilmesi ile değil, ‘ihtiyaçların dayatılması’ ile gizliden gizliye uygulanır. Kültürel tahakküm, bir kültürün diğeri üzerinde nüfuz, kontrol veya otorite uygulaması anlamına gelir; bu genellikle hâkim olunan kültüre ait uygulamaların, inançların ve kimliklerin bastırılması veya marjinalleştirilmesiyle sonuçlanır. Bu tez kapsamında kültürel tahakküm, filmlerdeki yemek temsillerinde de görüldüğü gibi emperyalizmin ve sömürgeciliğin çeşitli biçimlerini kapsamaktadır.

Yemeğin Sinematik Temsili: Yemeğin sinematik temsili, sinema metinlerinde yemeğin tasviri ve sembolizmi ile ilgilidir. Bu, hem yiyeceğin tüketimi ve hazırlanışına ilişkin açık tasvirleri hem de yemek kültürüne, mutfak geleneklerine ve sembolizmine incelikli göndermeler içermektedir.

Sinematik Metinler: Sinematik metinler, anlatı kurgu filmleri, belgeseller, deneysel filmler ve animasyon filmleri de dahil olmak üzere film ortamı için üretilmiş çok çeşitli görsel-işitsel çalışmaları kapsar. Bu tez bağlamında, "sinematik metinler" terimi esas olarak anlatısal kurgu filmleri kastetmektedir, ancak buna diğer sinema formlarından bilgiler de dahil edilebilir.

Küreselleşme: Küreselleşme, küresel ölçekte ekonomilerin, kültürlerin ve toplumların birbirine bağlılığının, karşılıklı bağımlılığının ve entegrasyonunun artması sürecini ifade eder. Yemek ve sinema alanında küreselleşme, mutfak pratiklerinin yaygınlaşması, çok uluslu gıda şirketlerinin çoğalması ve sinema metinlerinin ulusal ve kültürel sınırların ötesinde dolaşımı yoluyla kendini gösteriyor.

¹ Bourdieu tahakküm kavramını ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye bağlamlarında ayrı ayrı ele alıp, çoğunlukla *sembolik tahakküm* üzerinden ele alır.

Gastro-yerelcilik: Parasecoli'nin tanımı ile (2022) “*gastronativism*”, benim çevirisini ‘gastro-yerelcilik’ olarak yapmayı uygun gördüğüm bu kavram, yemeği ulusal kimliği ifade etme ve kültürel üstünlüğü öne sürme aracı olarak kullanma fikrini ifade eder. Genellikle belirli bir ulusal mutfağın diğerlerinden üstün olarak tanıtılmasını, geleneksel yemek tarzlarının korunmasını veya muhafaza edilmesini ve ulusal kimliği güçlendirmek için gıdayla ilgili sembollerin ve ritüellerin kullanılmasını içerir. Bu kavram siyaset, ekonomi ve kültürel kimlikle kesişebilmekte, bazen farklı uluslar veya kültürel gruplar arasında gerginliklere veya çatışmalara yol açabilmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1 Yemeğin Politikasını Kültürel Tahakküm Odağında Yeniden Düşünme

Yemeğin ve yeme eyleminin kendisi, sosyopolitik bir güç göstergesi alanı haline gelmektedir; yemeğe dair seçimlerimiz ve yemek uygulamalarımız, toplumlardaki bazı sosyoekonomik ve kültürel farklılıkları hem yansıtmakta hem de aslında onları yeniden üretmektedir (Belasco, 2005: s. 216)

Mintz'in de belirtmiş olduğu gibi, yemeğin sembolik anlamları kültürel bir motifin doğası gereği politik ve ekonomik yapılara, dolayısıyla büyük ölçekteki kurumlara bağlı olduğundan yemeğe yüklenen anlam, iktidara ait dinamiklerden ayrı düşünülemez. (1996: 30-32). Yemeğin politik dinamiklerle ve güç dinamikleriyle bağlantılı olmasının yanında, politik söylemlerde nasıl polarize olduğu ise var olan akademik çalışmalarla tam olarak aydınlatılmamıştır (Baumann ve Johnston, 2007: s. 113).

Bu çalışmanın literatür araştırmasında da yöneldiğim temel konular yemeğin politikasını güç dinamikleri odağında sorunsallaştırmak için, birtakım kesin yanıtlardan öte, politik meselelerin yemek söylemlerinde nasıl çerçevelendiğine ve yemeğe dair söylemler üzerinden nasıl somutlaştığına odaklanan yaklaşımlardan oluşmaktadır.

Yemek politikaları söylemi, bazı tüketim eğilimleriyle (Hilton 2003; Johnston 2008) tüketime yönelik ideolojileri ve sosyal, ekolojik kolektife karşı sorumluluğu vurgulamakta olan *vatandaşlık* kavramının uyumu ve kaçınılmaz olarak gerilimi ile (Baumann ve Johnston, 2007: s. 113) karakterize edilmektedir. Bu söylem, gerilimi meydana çıkarmaktan ziyade onu en aza indirme eğilimindedir; genel olarak etik beslenme şeklinin (Baumann ve Johnston, 2007: s. 113-114), yaşadığımız ekolojii korumanın ve bireylerin tercihlerini yansıtan damak zevklerini tatmin etmenin bir yolunu vurgulamaktadır (Johnston 2008: 242–246). Tüketicilik olgusu, yemek odağında baskın bir güç göstergesi olarak da varlığını sürdürürken yemekle ilgili çalışmalarda sağlığa yönelik düşünce ve yaklaşımları da beraberinde getirmektedir.

Sadece tüketene yönelik bir kavramsal çerçevelemenin hegemonik ve hedonik olarak yorumlanabileceği gerçeğinin yanında, alanyazında bu etik kaygıların 'vatandaşlık' temelli yemek politikaları çerçevesinde tartışıldığını gördüm (Hilton 2003; Baumann ve Johnston, 2007; Johnston 2008), ben burada çoğunlukla *küresel bir vatandaşlıktan* söz edilebileceğini düşünüyorum. Küresel vatandaşlık olgusu kendini beklentileri üzerinden tanımlamaktadır; bireyler küresel toplumun üyeleri olarak insan haklarına duyarlı; hakları savunmak için kendini yeterli bulmalıdır. Kültürel farklılıkları anlamalı, kabul etmeli ve birbirine karşı saygılı

olmalıdır. Küresel olarak paylaşılan kaynakları korumayı ve sürdürmeyi amaçlayan tüketim alışkanlıkları oluşturmalıdır. Bu beklentiler ile kendini tanımlayan küresel vatandaşlık kavramı, kişinin kendi kimliğini ve bütünlüğünü hissederek derinleştirilmesi ve başkalarının kimliklerinin, bütünlüklerinin derinliklerine karşı duyarlı olmasıdır (Cogan, 2000; McIntosh, 2005).

Eğer *küresel vatandaşlık* temelinde yemek kavramını düşünersek, bu tartışmalar bizlere yemek üzerinden kolektif ve politik doğrucu başka bir tahakkümü yeniden mi sunmaktadır, bu da tartışmaya açabileceğim bir konu olacaktır. Zira belki de küresel bir vatandaşlık düşüncesini de otorite olarak ileri süren bir kolektif yeniden yapılandırma, tüketim eyleminin kendisine ve tüketicinin içten gelen seçimlerine doğrudan meydan okuyor olabilir.

Bir yandan da *küresel vatandaşlık* çerçevesinde ele alarak okumasını yaptığım bu yaklaşımlar etik beslenme konusunda yalnızca toplumsal ekonomik refahı yerinde olan küresel vatandaşların organik ve yerel yetiştirilen gıdadan faydalanabilmesini değil, adil dağıtım yoluyla tüm toplumların bu gıdalardan faydalanıyor olmasını eşit bir çizgiye çekmeye de odaklanmaktadır. *Küresel vatandaşlık* olarak okuyup, devletlerüstü bir kavram olarak değerlendirdiğim bu mevzu, kamusal alanda bireylerin kültürel ve ekolojik kaynaklar bağlamında etik kontrollerini kazanma yolundaki mücadeleleri de kapsamaktadır.

Eleştirel yemek çalışmaları, gıda üretimi ve tüketiminin politik boyutlarını da kapsayacak şekilde genişlemiş ve bu dönüşümle beraber yemek, estetik ve etik kriterleri bir arada barındıran bir bağlamda konumlandırılmıştır (Koç vd. 2016). Yemeğe yönelik estetik kaygının -ki bu yemeğin lezzeti odağında da damak estetiği olarak düşünülebilir- bazı politik kaygılarla iç içe geçmesi, yemek anlatılarının dinamiklerini değiştirerek alanyazında yemek olgusunun değerlendirilme biçimini doğrudan etkilemiştir.

2.2 Gıdaya Erişimde Eşitsizlik Sorunu ve Eşitsizliğin Romantize Edilişi

Yoksulluğun ve gıdaya erişimde eşitsizliğin toplumsal bir sorun olduğunu göz ardı eden metinlerde -buna medya metinleri de dahil- idealleştiren ve romantikleştiren örnekler sıklıkla görülmektedir (bkz. Johnston ve Baumann, 2007).

Gıdaya erişimde eşitsizlik gerçeğini romantize ederken, bir yemeğin kültürel bir güç ögesi olarak kullanımda baskın gelişi durumu tersine dönerek olumsuz bir durum, olumlu bir duruma dönüşür. ‘Yoksul ancak mutlu’ bir metin yazılarak aslında yemeğe erişimin kolay olduğu ekonomik zenginlik durumunda, iki aksi durumun birbiriyle, karnı doyan ve gönlü doyan olarak

eşit çizgiye çekildiğinin vurgusu yapılmaktadır. Bu araştırma kapsamında analizini sunmayacak olsam da sinemada Tim Burton'ın yönettiği *Charlie'nin Çikolata Fabrikası* (2005) önemli bir örnektir. Araştırmada analizine yer vermememin temel sebebi, filmdeki ailenin her gün lahana çorbasına başka hiçbir malzeme eklemeyerek mutlu bir hayat sürmelerinin altındaki asıl mesajı, filmdeki varlıklı Willy Wonka'ya tahakküm kurma yoluyla değil -birbirlerine karşı hiçbir baskın söylemleri yoktu- seyirciye veriyor oluşudur.

Yalnızca sinema filmleri, kurgusal metinler değil bazı şarkılarda da denk gelebileceğimiz dizeler içinde bu romantik anlayışı okumak mümkündür; zira *gülü çemeni kör betonlara değişen Kıvrıcık Ali'nin*, kendini de içerisine kattığı '*şeref'in ekmek bulamazken 'şerefsizin' budu götürmesine ciğerinin yanması* da erişimdeki eşitsizliği sert bir dille, romantikçe belirtmekten başka bir şey olamazdı.²

Bu fikirde bir araya gelen metinler arasında tutarsak gurmelere ait yazılar sık sık kültürel yönde -ve elbette sosyal yaşamda- marjinal tuttukları etnik köken ve alt kültürleri veya işçi sınıfının karşısında elitleri -bilinçli ya da bilinçsizce- konumlandırmaktadır (Baumann ve Johnston, 2007: s. 114). Bu bakış açısına göre, benim küresel olarak değerlendirdiğim vatandaşlık durumu içerisinde, küresel olarak var olan söz konusu karşıtlıklar da aynı kültürü ve tarihi paylaşan vatandaşlıklar içerisinde var olan eşitsizliği küresel bir eşitsizlik düzeyine çekmektedir ve metinleri okuyan, gözlemleyen kim olursa olsun aynı açıdan bakılabilmektedir.

2.3 Yemeğin İdeolojik Bir Araca Dönüşümü

Yemeğin ulusal ya da yerel tartışmalarla iç içe geçmiş olmasının yanı sıra küresel olarak gözlemlenebilen bazı yaygın temalar ve yaklaşımları, mutfağa yönelik yerelciliği, Parasecoli'nin '*gastronativism*' olarak adlandırdığı (2022) '*gastro-yerelcilik*'³, niteliksel anlamda farklı bir noktaya çekmektedir. Yemek bu yerelleştirme perspektiflerine göre, içerisinde meydana geldiği ulusun stratejik veya ideolojik olarak önceliklendirmesi yoluyla araçsallaştırılmaktadır. Gastro-yerelcilik kavramı bireyin dahil olduğu toplumun, herhangi bir şekilde kim olduğunun tanımlanabileceğinin mümkünatını ve onun 'kim olmadığına' dair tanımların bu yolla vurgulanabileceğini, yemeğin politik ve ideolojik kullanımı çerçevesinde vurgulamaktadır.

² Kıvrıcık Ali'nin Isırgan Otu şarkısının içinde olduğu aynı adlı albümü 2000 yılında çıkmıştı.

³ Türkçe alanyazında bir karşılığı ve çevirisi bulunmadığından bu kavramı, gastro-yerelcilik olarak çevirip kullanmayı tercih ediyorum.

Yemek, yerelci ve milliyetçi bakış açısına göre ulusun inşasında çok önemli bir rol oynamaktadır (Appadurai, 1988). Appadurai, sömürgecilik sonrası Hindistan'da yemeğin ulusal kimliğin inşasına katkıda bulunduğu süreçleri yerelci ve milliyetçi bakış açılarından ele alarak incelemiştir ve ulus inşasında yemeğin rolünü ele alarak, ulusal kimliğin şekillenmesinde mutfak uygulamalarının önemini altını çizmiştir. Yerelci bakış açısına göre ulusal mutfak anlayışının yaratılması, bölgesel olarak etnik mutfak geleneklerinin muhafaza edilmesine yönelik isteğe bağlıdır. Appadurai çalışmasında özellikle Hint yemek kitaplarında belli yerel yemeklerin nasıl ele alındığını ve bu muhafaza arzusunun mutfak mirasını korumaya yönelik yerelci bir arzuyu yansıttığını vurgulamaktadır. Ele alınan yemek kitaplarının yazarları yerli de olsa bölge dışından da olsa, kitaplarda ele aldıkları yemekleri seçici olarak belirlemişler ve yemeklerin özgün temsillerini sunmaya yönelik yerelci bir amacın gölgesinde çalışmışlardır.

Milliyetçi bir perspektiften bakıldığında Appadurai, şehirli orta sınıfı hedef alan İngilizce yemek kitaplarının çoğalmasının, sömürgecilik sonrası dönemde çok önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Hindistan'da ulusal mutfağın inşası, bütünsel bir ulusal kimliği teşvik etmeyi amaçlayan, sanayi sonrası bir olgu olarak görülmektedir. İngilizce yemek kitapları bu girişimler sonucu bölgesel sınırları aşmış ve yemeğe dair ulusal anlatıları farklı küresel mutfak geleneklerine dahil etmiştir.

Yemeğe yönelik kültürel önem, ulus anlayışının sosyal yaşamda o yemeğin merkezi bir düzenleyici olduğu düşüncesi devam ettiği sürece söz konusu olacaktır. Bireyin hangi yemeği nasıl tüketeceğini belirleyen tek faktör elbette yerel ve milli kültür değildir; buna kendi ülkelerinde yaşamayan bireyleri ele alarak da bakabilmek mümkündür. Ulus, bir bireyde aidiyet duygusunun öne çıkmasını sağlarken, bireyin kimliğini, ideolojileri ve deneyimlerini şekillendiren birçok faktör arasında başlarda geliyor olsa da bu faktörlerden yalnızca biridir (Parasecoli, 2022: s. 8).

Yemeği tüketme biçimlerinin de dahil olduğu güncel dönüşümlerin fikir olarak derinine inebilmek için birçok yardımcı bağlama ihtiyacımız vardır. Birey ve toplum ayrı ayrı, yerelden küresele uzanan bir ölçekte birbirleriyle etkileşime girerken, bireysel ve toplumsal seçimleri ve kararları -tekrardan, belki bilinçli belki de değil- kimliklerinin çok yönlü ve iç içe geçmiş doğasının bir sonucu olarak yansıtmaktadır. Bir birey yalnızca kendi ulusal kökenine ve yaşadığı ülkeye göre değil, kendini tanımlamış olduğu toplumsal cinsiyetine, sosyal konumlanmasına, sosyal sermayesine ve deneyimsel birikimlerine göre tercihlerde bulunmaktadır. Bu faktörlerin tamamı bir arada ve dinamik bir etkileşim hâlinindedir.

Sofra çevresinde bir ulusun politik sınırlarını oluşturmak için ideolojik anlamda yemeğin kullanımında birçok tarihi örnek bulabiliriz. Montaigne’e göre herkes bir tavrı kendine ait bir pratiği tanımlamıyorsa, kolayca ‘barbarlık bu’ diyerek yargılayabilmektedir (1965, s. 152). Cermenlerin kültürel yemek yeme pratikleri de işgal etmiş oldukları Antik Roma tarafınca ‘kaba ve iğrençti’, zira Cermenlerin yeme pratikleri Antik Roma’da olduğu gibi tarımsal değil avcı-toplayıcı tarzdaydı (Parasecoli, 2022: s. 9).

Parasecoli’nin açıkladığı bağlamda gastro-yerelcilik, daha önce yemeğin milliyetçi anlamda değerlendirilişinden oldukça farklıdır. -Onun ifadesinde, küresel gıda sistemlerinin sadece fiziksel yapı ve akışlarını değil, aynı zamanda onu meydana getiren ve şekillendiren sosyoekonomik ve politik güç dinamiklerini de yansıttığı öne sürülmektedir; yani gastro-yerelcilik kavramı neoliberal küreselleşme dönemleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Neoliberal küreselleşmenin politik olarak etkileri, bilgisayar ağları ve büyük veriye, ‘Şeylerin’ İnterneti -nesneye yönelik ağ kullanımı- ve sosyal medyaya kadar ulaşarak daha hızlı ve yaygın olarak kullanılan teknolojik iletişim araçlarıyla güçlü hâle gelmektedir.

Küreselleşme anlamında yeniden üretilmiş olan kurallar, yerel üretimi arttırarak ve uğraşları daha düşük işçilik maliyeti olan bölgelere kaydırarak, arz zincirlerinde bir değişime neden olmuştur. Arz konusundaki bu küresel dönüşümler, piyasada tüketici yönelimlerini, yemek masalarındaki alışkanlıklarını, yemeğin içeriğini, yemek ve mutfak geleneklerinin değeri ve önemi hakkındaki söylemleri kaçınılmaz olarak etkilemektedir.

2.4 Siyasi Bir Güç Aracı Olarak Yemek ve Yemek Üzerinden Ulusun Gündelik Yaratılışı

Yemek olgusu, modern yaşamın beraberinde getirdiği, küresel, karmaşık sosyoekonomik dönüşümlerle bağlantılı kaygıları irdelemek için de ayrıca bir alan açar. Her türlü kalıp yargı, bireysel ve kolektif kimliklerin oluşumunda oynadığı rol nedeniyle, hem bu kalıp yargıların, ayrımların getirdiği kaygının dile getirilmesi hem de ayrımcılıklara karşı direnişlerin doğması için bir araç olarak kullanılabilir. Yemek kendi içinde, 'ben/biz', 'sen/siz' ve 'o/onlar' arasında sınırları belirlemeye yardımcı olduğu için doğrudan bir oluşuma veya kuruma bağlı olmasa bile politik bir meseledir; siyasi ideolojilerin diğer bir yüzüdür ve kendini bir bölgeye, bir ülkeye veya küresel sahalara kadar ölçeklendirerek göstermektedir (Parasecoli, 2022: s. 16).

Toplum kendi temelinde, içinde bulunan bireyleri doğum yerleri -memleketleri-, meslekleri, şahsi etik değerlere uyumları, içinde yaşadıkları toplumun büyük popülasyonundan ayrıran

etnik kökenleri ve yine şahsi ekolojik kaygıları gibi çeşitli kimlik özelliklerine göre sınıflandıran bir sosyal gruptur. Anderson'un *Imagined Communities* (Hayali Cemaatler) çalışmasında, ulus düşüncesinin gücünü ve etkisini incelerken de anlattığı gibi (1991), birbirleriyle fiilen etkileşim içinde olmayan bireyler arasında bağlar kurarak toplumu değerlendirmek mümkündür.

İletişim ve medya teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde, modern toplumların yerelleşmesi veya yerellikten tamamen kopmaları daha kolay ve daha hızlı bir hâle gelmiştir. Toplamların gastro-yerelci anlamda değerlendirilirken ne pozisyonda olduklarının irdelenebilmeleri için toplumun üyeleri arasında nasıl bir bağ duygusuna sahip olduklarını değerlendirmek önemlidir; zira duygusal olarak her zaman çok güçlü bağlar aranmamalıdır. Aradaki bulunacak bağların herhangi başka aracı düşünülmeden, içgüdüsel olarak geldikleri düşünülmelidir (Fischi, 2019). Önce içgüdüsel olarak oluşturdıkları duygusal bağlar, ardından toplumun geri kalan kesimine karşı arkaplanlarını değerlendirmek daha objektif sonuçlara varmamıza yardımcı olacaktır.

Bireyler kendi yemek pratiklerinin dayalı olduğu manevi duygularını nasıl yansıttığına bağlı olarak kendilerinden farklı ve potansiyel olarak 'tehdit' olarak gördüğü grupları ya da bireyleri 'öteki' - 'diğeri' olarak tanımlar. Müslümanlar gayrimüslimleri 'öteki' olarak tanımlarken onların kendilerince tüketilmemesi gerektiğine inandığı domuz eti, alkol ve diğeri ürünleri tüketmeleri yoluyla tanımlamaktadır. Ortodoks Yahudiler, Kaşerut'un⁴ kendilerine sunduğu yemek kurallarına uygun kurulmamış bir masada otursalar da yemek yemeyebilirler. Brahman kastında yer alan Hintliler, kendi kastlarından farklı kastlardakilerle yemeklerini paylaşmazlar; ancak kendi yerel alanlarında değillerse -ya da ülke dışında bir yerdelerse- daha esnek davranmaktan o kadar da çekinmezler (Parasecoli, 2022: s. 17).

Ayrıca aynı toplum içerisinde doğup yetişmiş, ortak bir tarih ve kültürü paylaşan nesiller arasındaki ayrılıklar da milliyet, din veya eğitim durumları ne olursa olsun 'biz' ve 'onlar' hissiyle hareket etmelerine neden olabilir. Orta yaş üstü bireyler kendi çocukları ya da çevrelerindeki daha genç bireylerin kendilerine o kadar da hitap etmeyen global yiyecekleri tüketirken -paketli *instant noodle* gibi- gördüklerinde bu yönelimi basit, dışarı meraklısı olarak görerek eleştirebilirler; hatta çekinmeden başkaları için bazı sınıfsal imalarda da bulunabilirler.

Mentinis'in Yemeğin Psikopolitikası'nda (2021) belirtmiş olduğu gibi neoliberal çokkültürlülük, neoliberal devletlerin ekonomik ve siyasi hedeflerine hizmet etmek için yemek

⁴ Kaşerut, Musevilikte yasak olmayan ve temiz anlamlarını içeren koşer kavramını kapsar; dinî anlamda gıdanın güvenilirliğine yönelik, 'beslenme kanunu'nu çerçeveleyen bir kavramdır (Bulut Solak, 2021).

de dahil olmak üzere birçok kültürel unsurun metalaştırılmasını içermektedir. Bu süreç, çoğunlukla bir toplumdaki kültürel çeşitliliği, çeşitliliği kapsayan birliği 'kutlama' kisvesi altında, yerel mutfak geleneklerinin ulusal ve küresel pazarlara yükseltmeleri stratejileri içerisinde açıkça görülmektedir. Kitabın üçüncü bölümünde Mentinis, Mapuche mutfak geleneklerinin, Şili mutfağına entegrasyonunu çevreleyen karmaşık sosyo-politik dinamikleri incelemiştir; bu bölümde bahsedilen stratejiler, yerli kullanımdan ana akım Şili mutfağına geçiş yapan, füme kırmızı biber, kişniş ve tuzdan yapılan bir baharat olan merquén'e odaklanarak örneklendirilmektedir.

"Neoliberal çokkültürlülük" (*neoliberal multiculturalism*) kavramı Mentinis'in çalışmasında, devletlerin yerli kültürlerini, küresel sosyoekonomik alanlara dahil etmelerine yönelik stratejilerini anlamak için bir çerçeve olarak tanıtılmaktadır. Bu yaklaşım, *merquén* örneğindeki gibi yerli unsurların metalaştırılması, bunların çok kültürlü ve kapsayıcı bir toplumun sembolleri olarak tanıtılmasıyla karakterize edilmektedir. Mentinis, tüm bu sürecin eleştirel bir analizini yapmış ve devletin *merquén*'in metalaştırılmasına verdiği desteğin sadece ekonomik teşvikleri değil, aynı zamanda kültürel uygulamalardaki değişimi de içerdiğini vurgulamıştır.

Aynı çalışmada Mapuche mutfak motiflerinin ulusal mutfaklara dahil edilmesinin, yerli kültürün tanınmasının ve yaygınlaştırılmasının, ekonomik sömürüye bağlı neoliberal çokkültürlülüğün daha geniş eğilimlerini yansıttığı savunulmaktadır. Ona göre bu süreç, küresel görünürlük ve ekonomik fırsatlar sunarken aynı zamanda özgün neoliberal ideolojilerin hakimiyetini güçlendirme riskini de taşımaktadır.

Görüldüğü üzere yemek, kültür ve ulusal kimlik arasındaki etkileşimler karmaşık ve çok yönlüdür; gündelik mutfak pratikleri kültürel normları ve değerleri güçlendirebilirken, etnik yemeklerin neoliberal çokkültürlülük altında ticarileştirilmesi, kültürel kimlikleri hem bir noktada yüceltebilir hem de kötü bir şöhret yaratabilir. Tıpkı Parasecoli'nin (2022) gastro-yerelciliği tartışırken altını çizdiği gibi, neoliberal çokkültürlülük, çeşitli yemek kültürlerinin piyasa güdümlü tanıtımına alan açmaktadır ve bu da söz konusu yemeklerin kültürel önemini tam olarak yansıtmayan, yüzeysel temsillerine bir alan oluşturabilmektedir.

Ichijo ve Ranta (2016) çalışmalarında, yemeği kapsayan gündelik pratiklerin, ulusal kimliğin inşasına ve korunmasına nasıl katkıda bulunduğunun altını çizmektedir. Bu dinamikleri devletin doğrudan etkisi dışında inceleyerek, bireylerin ve grupların bu süreçte oynadığı rollere odaklanmışlardır. Sıradan, günlük pratiklerin ulusal kimlik duygusunu

geliştirmede çok önemli bir etken olduğunu öne süren sıradan milliyetçilik kavramını ele alan Ichijo ve Ranta, bireylerin gündelik rutinler yoluyla yabancı görülen bir yemeği nasıl kolektif olarak ulusal kimliğin sembolü haline getirildiğini göstermek için, Japon tarzı makarna vaka çalışmasını ele alırlar. Bu dönüşüm, Avrupa'daki makarnanın Japonlar tarafından uyarlanması ve yeniden yorumlanmasını içermekte ve makarnanın Japon mutfağının bir parçası olarak tanınmasına yol açmaktadır. Ichijo ve Ranta (2016), kültürel bir yemeğin yalnızca bir ulusun sıradan bir sembolü olmadığı, aynı zamanda bireylerin ve grupların ulusal kimliklerini müzakere ettiği ve ifade ettiği bir araç olduğunu savunmaktadır.

Ichijo ve Ranta (2016) uluslararası bağlamda yerel yemekleri incelerken, devletlerin *gastrodiplomasi* olarak bilinen bir uygulama olan diplomatik bağlamlarda ulusal yemeği nasıl kullandıklarını da ele almışlardır. Gastrodiplomasi, bir ülkenin imajını ve kültürel etkisini güçlendirmek için ulusal mutfağı, uluslararası düzeyde tanıtmayı içermektedir (Ichijo ve Ranta, 2016: s. 107). Bu gastrodiplomatik girişimler, ulusal mutfak uygulamalarını korumayı hedeflerken aynı zamanda bu uygulamaları yabancı milletlerle etkileşime geçirmek ve onların kültürlerini etkilemek için bir araç olarak kullanmaktadır.

Parasecoli (2022) tarafından da tartışıldığı şekliyle gastro-yerelcilik kavramı, Ichijo ve Ranta'nın analizini tamamlamaktadır; gastro-yerelcilik, genellikle küreselleşmeye tepki olarak, ulusal kimlik ve egemenliği savunmak için gıdanın aracı kılınmasını ifade eder. Bu, geleneksel mutfak uygulamalarını korumaya ve bunları ulusal semboller olarak tanıtmaya yönelik kasıtlı bir çabayı içermektedir. Ichijo ve Ranta (2016)'nın analizi, geniş düşünmemize destek sağlayarak yemeğin hem yukarıdan aşağıya devlet tarafından hem de aşağıdan yukarıya halk tarafından küresele doğru harekete geçirilebilecek güçlü bir ulusal kimlik sembolü olarak rolünün altını çizmektedir.

Gastrodiplomatik hareketler, ulusal şöhreti artırmaya ve uluslararası bağlantıları güçlendirmeye yardımcı olurken bir yandan da ulusal kültürün korunmasını gerektiren tartışmalı bir sembol haline de gelebilmektedir; bu da küresel entegrasyon ve ulusal kimliğin korunması arasındaki gerilimleri gözler önüne sermektedir. Böylece ulusların, uluslararası imajlarına ve nüfuzlarına katkıda bulunmak için mutfaklarını kullandıkları *gastrodiplomasi* (Spence, 2016) kavramını meydana getirir.

Ezgi Akın'ın 24 Nisan 2024'te yaptığı gazete haberine göre, Nisan 2024'te Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a İstanbul ziyareti sırasında döner getirmişti. Küresel medyada yaygın olarak "döner diplomasisi"

-asında küresel kullanımı sebebiyle “kebab diplomasisi”- olarak adlandırılan bu jest, Erdoğan'ın da Steinmeier'e Türkiye ziyaretinde döner ikram etmesiyle karşılık buldu. Bu gastrodiplomatik alışveriş, ulusal kimlik, entegrasyon ve uluslararası ilişkiler gibi daha derin konuları yansıtan kültürel ve politik sembolizm açısından zengin bir yorumlamaya alan açmıştır.

Steinmeier, Almanya'da popüler bir Türk yemeği olan döneri Türkiye ziyaretinde Türk bir döner ustasıyla beraber getirerek, Türk ve Alman toplumları arasındaki kültürel entegrasyonu ve güçlü bağları sembolize etmeyi amaçlamış olabilir. Döner yalnızca Almanya'da yer bulmuş bir Türk yemeği değil, aynı zamanda Almanya'daki Türk diasporasının önemli bir temsilidir ve karşılıklı etkileşimleri, uzun yıllardır paylaşılan kültürel mirası vurgulamaktadır. Bu jest, olumlu ikili ilişkileri güçlendirme ve Türk toplumunun Alman toplumuna yaptığı katkıları takdir etme çabası olarak da yorumlanabilir. Steinmeier'in gastrodiplomatik girişimi, yemeğin küreselleşmesi bağlamında ulusal kimliği savunmak ve kutlamak için kullanılan gastro-yerelcilik kavramıyla da örtüşmektedir; Steinmeier Erdoğan'a döner sunarak, Türk-Alman entegrasyonundan doğan *melez* bir kültürel kimliğin altını çizmiştir. Bu hareket, çok kültürlülüğün ve bir arada yaşamanın önemini vurgulayarak, iyi niyeti iletmek ve kültürel bağları güçlendirmek için diplomatik bir çaba olarak düşünülebilir.

Bu jسته karşılık olarak Erdoğan'ın Steinmeier'e yeniden döner ikram etmesi, Türk ulusal gururunun ve kültürel mirasının yeniden teyit edilmesi olarak yorumlanabilir; Erdoğan için bu, Türkiye'nin cömert mutfak geleneklerini sergilemek ve Türk mutfağının kültürel önemini uluslararası sahnede ortaya koymak için bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu kültürel cevap, yemeğin ulusal kimlik ve gurur sembolü olarak önemini vurgulamak için de verilmiş olabilir. Erdoğan'ın karşılığı ayrıca gastro-yerelcilik çerçevesinde de oldukça anlaşılır bir konumda yer alıyor; kültürel açıdan önemli bir yemeği sunmak, karşılıklı saygı ve kültürel alışverişe dayalı bir diyalog kurmak, Türkiye'nin ulusal imajını ve kültürel mirasını vurgulamanın farklı bir yolu olabilir.

Çağlar'ın (2011) dönerin Almanya'daki temsilini ele aldığı çalışmasında, dönerin Almanya'daki geçmişini 1960'lı yıllarda Almanya'ya Türk göçü dönemlerinden yola çıkarak ele almıştır. Göçler, savaş sonrası yeniden yapılanmaya yardımcı olmak üzere, Türk işçileri işe almak için oluşturulan *Gastarbeiter* (misafir işçi) programıyla başlamıştır. Aslında başlangıçta geçici işçi olarak davet edilen göçmenler, zamanla daimî ikamet sahibi olarak kendileri için bir Türk-Alman kimliği oluşturmuşlardır. 1970'li yıllara gelindiğinde, Berlin'deki Türk göçmenlerin döneri Alman mutfağına dahil ettikleri ilk girişimlerin örneklerini görürüz.

Dönerin Almanya’da yaygınlaşması ve popüler bir sokak yemeği hâline gelmesi ilk olarak 1970’li yıllara dayanmaktadır. Almanya’daki popülaritesi ile döner bugün Alman mutfağına kabul edilmiş ve Türklerin Almanya’daki varlıklarının önemli bir tarihsel sembolü hâline gelmiştir.

Almanya’da Türk dönerinin ilk temsili Türkiye’deki geleneksel dönere pek benzemiyordu, götürüldüğü kültürün damak tadına uyarlanmıştı, bu uyumlu dönüşümüyle de kolayca kabul gördüğünü söylememiz mümkündür. Ayrıca sosyal ortamda başlangıçta dışlanmakta olan Türk göçmenlerin de Almanya’da görünürlüklerini ve kabullerini olumlu yönde etkilemiştir; bu hâliyle döner Almanya’da Türklerin kültürel entegrasyonunu ve yukarıya doğru sosyal hareketliliklerini desteklemek için bir araç olmuştur.

Girişimler yoluyla Alman sokak lezzetleri arasındaki yeri düşünüldüğünde döner çok kültürlü bir entegrasyonun ve ulusal yapının da sembolü olarak görülebilir. Uyumlu yer edinişyle iki farklı kültürün melez bir kimliğini de temsil etmektedir (Çağlar, 2011).

2.5 Gastro-yerelcilik Kavramı ve Göstergeleri

Gastro-yerelcilik kavramını, çok yönlü küresel bağlantılar aracılığıyla küresel bir olgu olarak değerlendirebiliriz. Yemeğe yönelik gastro-yerelci tutumları ve stratejileri, uzak ve aslında görünüşte birbiriyle alakasız coğrafi bölgelerin ve kültürel bağlamlarda toplumların çarpıcı benzerliklerinin altını çizerek, beklenmedik ancak anlamlı bağlantılarını ortaya çıkarır.

Neoliberal küreselleşmenin getirdiği hızlı ve kapsamlı dönüşümler, toplumların geniş kesimleri arasında çeşitli tepkilere de yol açabilmektedir. Yemek olgusunu kimliksel bir dayanak veya ideolojik bir araç olarak gören gastro-yerelcilik perspektifi, yerel tarıma dayalı biyoçeşitlilik savunusundan tutun da yabancı -bilinmeyen- ürüne karşı duyulan önyargı ve güvensizliğe, yabancı düşmanı imalara kadar uzanan birçok politik duruşu içerisine almaktadır (Parasecoli, 2022: s. 21).

Gastro-yerelcilik ister istemez belli anlamlarda dışlayıcı olma eğilimindedir. Bir topluluğa olan aidiyetin getirdiği ayrıcalıklara erişimi başkaları için sınırlamak, iç ve dış güçlere karşı hem somut hem duygusal savunmaya yönelmek gibi yollarla da bu dışlayıcılığı göstermektedir.

Birçok ülkede çoğunlukla muhafazakâr ve hegemonik sayılabilecek bu kaygılar, ülke içi ve ülke dışı karşıt örgütlenmeler yaratır. Ancak bu tip korumacı hareketler hukukun üstünlüğü,

azınlıkların korunması gibi birçok liberal düşünceyi görmezden gelmektedir. Bir şekilde, demokratik normları aşındıran ve yok sayan bu otoriter ve hegemonik adımların tercihinin çok kolay olduğunu görebilmemiz mümkündür. Yemek bu bağlamda çoğunlukla, geçmişe duyulan özlem ve onu koruma eylemlerini de içinde barındırmaktadır.

Dışlayıcı anlamda gastro-yerelci düşünce, bir ülkenin sınırları içerisinde uygulandığı zaman sosyal sınıf ve etnisite ayrımlarını bir kenara bırakıp nesillerce sürebilecek, aynı kalabilecek bir yemek geleneği oluşturmayı hedeflemektedir. Gastro-yerelcilik, her türden -kendine göre- karşı kültüre karşı tutumların tahakkümünü desteklemekte ve kendini aynı birliğin parçası olarak tanımlayan bireyler arasında, iktidarın ve kamusal kurumların aracılığı olmadan bir birlik duygusunu destekleyip kurmayı amaçlamaktadır.

Yemek, Michael Billig'in 'sıradan -banal- milliyetçilik' (1996) kavramının da temelini oluşturarak, dini veya devlete ait kurumlardan ziyade daha az resmi yollarla insanları harekete geçirerek ve birbirine bağlayarak ulusal kimliğin inşasında ve yeniden üretilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır.

Bu bakış açısına yönelik şunu da atlamamamız gerek ki, gastro-yerelci hareket yemeğe ve yemeği tüketime dair tüm biçimleri dışlamayı hedeflememektedir. Muhafazakâr hareketlerin bazılarına odaklandığımızda bu hareketlerin, bireylere yönelik haklara, eşitliklere, ekolojik kaynakları korumaya doğru kendini genişletmeyi amaçladığını görebilmemiz mümkündür. Bu *dışlayıcı olmamayı hedefleyen* muhafazakâr hareketlerin içinde tıpkı aksi gibi, neoliberal küreselleşmeye ve küreselleşmenin temsilcilerine karşı bir tepki olarak okuyabiliriz.

Kapsayıcı gastro-yerelci hareketler ideolojik olarak çeşitlilik gösterse de aslında temelde dışlayıcı bir yapıya sahiptir. Ulus olarak aidiyet duyulan topluluğun hem iç hem dış tehditlere karşı savunulmasına yönelik her bir adım, o topluluğa ait olmayanların dışarıda bırakılması, metaforik de olsa, karşı tarafı 'öteki' ve 'farklı' görmeyi kaçınılmaz şekilde beraberinde getirmektedir.

Topluluğa gerçekten doğuştan bu yana ait olan bireylerin kim olup olmadığını irdelemeden, topluluğa ait olarak kendini tanımlayan bireylerin bunu kolayca ayırt edip belirtebileceğini söylemek mümkündür; zira onlar birbirlerini 'diğerlerinden', yediklerine içtiklerine, nasıl yediklerine ve kimle yediklerine göre tanıyıp ayırt ederler (Parasecoli, 2022: s. 23).

Bir bütün olarak toplumsal varoluşu reddetmeye dayalı siyasi düzenlemeler, 'kaba', 'anormal', 'farklı' 'iğrenç' gibi damgalamalara sebebiyet vermektedir ve gerçekçi bir toplum

anlayışından uzaktır. Ayrıca aynı ulus içerisinde bireyler arası çatışmaları körüklemek için dışlayıcı gastro-yerelci anlayışı beslemek, ‘onlar’ ve ‘biz’ duygusunu güçlendirmek gibi muhafazakâr eylemlerin birbirine bağlı sebepleri ve sonuçlarını yaratmaktadır.

2.6 Irk Anlayışına Dayalı Yemek Alışkanlıkları

Irk ve etnik köken, bireylerin yerel topluluklardan ulusal düzeye kadar uzanan çeşitli sosyal gruplarla olan bağlantısını belirlemede önemli faktörlerdir. Yiyecekler ve mutfak pratikleri, belirli etnik gruplarla veya azınlıklarla özdeşleştirilebiliyorsa ya zamanla yok olabilir ya da ana akım kabulünün ötesinde kendine özgü nitelikler olarak varlıklarını sürdürebilirler.

Yemek ve ırk olguları arasındaki bağ mutfak uygulamalarında, kullanılan malzemelerde veya yemek türlerinde kendini gösterdiğinde, bu dinamikler genellikle sınırlı siyasi katılım veya tam vatandaşlık haklarına sahip olmayan topluluklarla ilişkilendirilirse anlaması ve okuması daha karmaşık olgular hale gelir. Söz konusu bu yemeklerin bir toplumun maddi kültürüne yaptıkları katkı genellikle göz ardı edilir veya bu yemekleri tarihsel olarak sahiplenilen, onlardan faydalanan baskın toplulukları vurgulamak için küçümsenir.

Yapısal ırkçılığa dair köklü dinamikler, 'ötekinin' meşru hakları bulunuyor olsa bile iktidarda yer alma biçimlerinin 'bizim' ve 'diğerinin' arasındaki sınırlarını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Sınıfa dair ayrımcılık, ırkçılık veya etnik/dini hoşgörüsüzlüklerden beslendiğinde dışlayıcı gastro-yerelcilik olgusu, yerel veya yabancı düşmanlıklarla da bağlantılı olarak, ülke içindeki düşman görülene karşı küçümseme, erişimlerden yoksun bırakma ve sömürülere yol açar. Dışlayıcı gastro-yerelciliğin ilk aşaması, belirli bir gruba kimlerin hükmettiğine yönelik tartışmalar açmasıdır ve bu da dışlamanın etkili ve şiddetli biçimlerini yaratmaktadır.

Toplumsal olarak hiçbir şekilde kazan-kazan mantığında olmayan, bir grubu daima alt ve öteki gören bir perspektif içinde, eşitlik talebinde bulunan grubun karşısında bulunan egemen grup kendini tüm bölgenin -bazen ülkenin- ‘meşru temsilcisi’ olarak görüp tanımlar ve sosyal grupların edinilmiş haklarına yönelik tehdit unsuru oluşturur (Parasecoli, 2022: s. 52). ‘Öteki’ görülenin küçük düşürülmesinin, onların yeme pratiklerinin yanlışlığının, yediği içtiğinin kalitesinin ve ‘pisliğinin’ göstergelerini grubun kimliğine doğrudan bağlar; zira Brillat-Savarin’in ikonik sözü de bunu desteklemektedir: “Ne yiyorsan o’sun.” (Boissel’den akt., 1989).

Ulusların siyasi arkaplanları ve geçmişleri bahsi geçen dinamiklerin belirleyicileri olsa da küresel ölçekte hissedilen ve büyüyen eşitsizliklere dayanan ekonomik ve sosyal sorunlar ile harmanlanan mevcuttaki küreselleşme modeli, bu çatışmaların altında yatan temel nedendir. Uzun zamandır devam eden bu gerilimler, tartışmaların ve yeni yaklaşımların oluşumunu doğrudan etkilemektedir. Yani yukarıda bahsi geçen yemek çalışmalarından yola çıkarak şunu özet olarak belirtebiliriz ki yemeğe dair tartışmalar nadiren *yalnızca yemek üzerine* olur.

Bir yemeği tüketerek veya onu özellikle tüketmeyerek, 'öteki' olarak adlandırdığımız kişileri dışlayan kategoriler ve sınırlar oluşturuyoruz. Bu yüzden yemek, ulusal ve uluslararası ölçeklere kadar aidiyet ve topluluğu ifade edebilmektedir. Yemek, ona dair kişisel deneyimler yoluyla bedenlerimizi küresel sistemlere bağlayan bir aracı işlevi görmektedir. Yemek çevresinde sürdürülen tartışmalar, bireylerin kaygı ve korkularını tetiklerken aynı zamanda politik çağrışımlar da taşıma potansiyeline sahiptir ve bu, kendini geri çekip apolitik kalmayı tercih edenleri bile etkiler çünkü o yemek herkesin önünde bir şekilde yerini alır veya almaz ve bununla bile tamamen politik özelliklerini gözler önüne serer.

Yemek de dil gibi insani bir olgudur ve yemeğe dair söylem, yorum ve sembolik anlamın önemli bir göstergesidir. Lévi-Strauss'un vurguladığı gibi, yemeğin de dil gibi gösterge alanı son derece semboliktir. Lévi-Strauss'a göre bir yemeği hazırlama ve tüketmenin altı hiçbir zaman yeterince çizilmemiştir, halbuki yemek dille birlikte -öğrenilip- süregelen evrensel bir paylaşımdır (1978: s. 471). Nasıl dil üzerinden iletişim kuruluyorsa, yemek de toplumda benzer bir işlev görmektedir ve taşıdığı anlamlar yorumlanmaya oldukça müsaittir.

Bir birey, tercih ettiği yemeği kendini ifade etmede kullanabilir ve başkalarının bir yemeği -pişirme yoluyla dahi olsa- yorumlayışından da aynı karşılığı görebilir. Kimliğin tanımlanışına katkıda bulunan yemek hem toplumsal kimlik hem de 'öteki'lik için fiziksel olarak görünür veya görünmez bir sembolizmle değerlendirilebilir.

2.7 Ötekileştirici Gastro-yerelci Bağlamda “Mutfak Gelenekleri” Konusu

Yemek çalışmalarında yemeğin hem kapsayıcı hem de dışlayıcı yaklaşımlarla değerlendiriliyor oluşunun en belirgin yollarından biri, 'gelenek' ve 'miras' kavramları etrafında dönen ideolojiler, değerler ve uygulamaların inceleniyor oluşudur. Gelenek, bir toplumun günlük yaşamında ve özel günlerinde uyguladığı, önceki nesillerden miras aldıkları inançları yansıtmaktadır. Bu pratiklere toplum içerisinde manevi anlamda önem verilir ve korunmaları toplumun sürekliliği için hayati bir önem arz eder. Söz konusu topluluk, özel gördüğü yemek

için bağlamında olan her koşulda o yemeği o şekilde pişirip tükettiğinin sık sık altını çizmekten çekinmez.

Gelenek, önceki fikir ve uygulamaların değerlendirilip seçilmesi ve süregelmesi süreçlerini de ifade eder; bir dizi inanç, tutum, davranış ve nesneden oluşuyor olabilir. Bu motiflerin süregelişi, onlara dair bilginin aktarımını da şart kılar ve uygulayan topluluğun kültürel değerlerinin yeniden üretim süreçlerini şekillendirir (Parasecoli, 2022: s. 81).

Hobsbawm'a göre (1983) bir toplumun gelenekleri, eskiye olan referansların formunu sürdüren ve kısmen 'tekrarlar' aracılığıyla kendi kültürel arkaplanlarını kuran yeni durumlara karşılık olarak yeniden üretilebilir (s. 1-2). Gelenek bu yolla ortak tarihi paylaşan toplumlarca eski günlere duyulan özlemi pekiştirir ve yeni nesillerin de gündelik yaşama uygulamalarıyla sık sık zamana yönelik kıyasa gitmeye sebebiyet vererek, geleneğin zamanla ne kadar değişmiş olduğunu da gözler önüne serer.

Kültürel mirası gelenek içerisinde ele alırsak bu kavram da toplumun kültürel değerlerinin ve politik önceliklerinin bir neticesidir, kültürel miras güncel koşullarla alakalı birtakım adımları izleyerek geçmişten faydalanan kültürel bir yeniden üretim yöntemidir (Timothy, 2016).

Yemek geleneklerinin uygulamalı unsurları, bir toplumun kimliğini ve niteliğini doğrudan yansıttığından, miras olarak ele alındıklarında, 'biz' ve 'onlar' arasındaki ayrımı pekiştirmek için güçlü bir araç haline gelebilir (Brulotte ve Di Giovine, 2014). Kirshenblatt-Gimblett'in da çıkarımına dayanarak şunu söylemek mümkündür ki kültürel miras, böylece inşa edilmiş bir doğaya sahiptir.

Geleneksel ve kültürel miras, uzun bir geçmişe sahip olduğu düşünüldüğünde, toplumlar için daha büyük ideolojik önem ve duygusal ağırlık kazanırlar. Bu tarihsel köken çerçevesinde bir yemeğin veya mutfak geleneğinin kökeni o toplum için önem taşımaktadır. Açıkça kaynağına erişilebilir bir tarihsel hikâye mevcut olmadığında ise, örneğin İtalyanlar için makarna, Fransızlar için kırmızı şarap -ki bunlar tek bir kökene dayandırılmayacak kadar geniş kategorilerdir- toplumun kimliğine dair nitelik taşıdığından, bunlar çerçevesinde mitler ortaya çıkabilir (Parasecoli, 2022: s. 84). Varlığına inanılan her köken, gelecekte onun üzerinden meydana gelecek her bir yenilik için bir temel taşımaktadır.

2.8 Kültürel Tahakküm ve Yemek İlişkisi

Kültürel tahakküm, baskın mutfak pratiklerinin, mutfağa dair zevklerin ve tercihlerin dayatılması yoluyla gıda tüketimi alanında kendini göstermektedir. Bourdieu'nun *habitus* kavramı, bireylerin sosyal statü ve sermayeleriyle ilişkili zevkleri ve alışkanlıkları nasıl içselleştirdiklerini ve uyguladıklarını açıklamaktadır (1984; 2008: s. 179-193). Bu bağlamda seçkinler, alternatif mutfak geleneklerini marjinalleştirirken veya damgalarken sıklıkla neyin 'iyi' veya 'uygun mutfağı' oluşturduğunu belirler. Bu kültürel tahakküm sembolik araçlarla işlemekte ve bireylerin yemek algılarını, toplumsal kimliklerini şekillendirmektedir.

Canetti, Kitle ve İktidar kitabında 'Ele Geçirme ve İç Alma' bölümünde bizlere, dişlerin en temel özellikleri olan pürüzsüz ve nizamlı oluşlarının iktidarın doğasına işlediğini söyler. Nizam ve pürüzsüzlük iktidardan ayrı tutulamaz ve bir iktidara bakıldığında (dolayısıyla da tahakküme) önce bu özellikleri görürüz. Belki bu pürüzsüzlük ve nizamlılık iktidar için önce ilkel bazı araçlarla başlamıştır ancak iktidar gücünü genişlettikçe bu ilkel özellikler daha çok göze çarpar hâle gelmiştir (1960: s. 225).

Ona göre dişler, ağız içerisindeki silahlı gardiyanlardır. Ağzı bir hapishanenin küçük ve dar bir prototipi olarak ele alır, zira oraya giren kaybolmakta ve aslında oraya giren birçok şey de canlı olarak girmektedir; özellikle hayvanlar avlarını sadece ağızlarına aldıklarında öldürmekte hatta bazıları ağızlarının içindeyken bile öldürmemektedir. Ağzın bir hapishaneye en benzer yanı ise av beklerken açılmaya karşı isteği, tek hamlede kapanmasıdır. Aslında her ele geçirme davranışının bu kaçınılmaz sonu (yeme), genel olarak bizlere iktidarın doğasına yönelik bir ipucu sunmaktadır (Canetti, 1960: s.226). Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki bir iktidar mekanizması, temsil etmesi, hizmet etmesi gereken her şeyin çıkarlarını tüketen bir sindirim sürecine dönüşür.

Yemek ve onu oluşturan malzemeler, politik görüşlere indirgenemez çünkü hiçbir mutfak pratiği veya yeme alışkanlığı, doğrudan bir politik tutumun bir göstergesidir diyemeyiz. Ancak yemeğin, daha geniş bir sosyopolitik anlam ağının parçası olduğunda, ideolojik çağrışımları beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Parasecoli'nin gastro-yerelcilik çalışmasında (2022) yemeğin toplumsal kimliğin inşasını, geleneğin sürdürülmesini nasıl kolaylaştırdığı gözler önüne serilmektedir.

Toplumsal kimlik ve toplumun gelenekleri, kültürel miras gibi güç sahibi soyut olgular günlük yaşamda görünür görünmez her alandadır ve kimliğe dayalı şekilde varlıklarını sürdürdüklerinden, duygusal olarak taşınması ağırdır; deneyimlemesi de böylece günlük hayata

yaygın bir sorumluluk yüklemektedir. Böylece yemeğin politik adımlarda da kendini göstermesi kolaydır. Bu politik eylemlere karşıt her görüş, özellikle de yemeğe erişimin kısıtlandığı her alanda iç ve dış çatışmaya ve şiddete müsait sahneler oluşturmaktadır.

Tarihteki faşist diktatör yöneticiler olan Benito Mussolini (İtalya), Adolf Hitler (Almanya) ve António de Oliveira Salazar (Portekiz), yirminci yüzyılda gıdayı tarım ve hayvancılığın yayılmasını teşvik etmek ve teknolojik ilerlemeleri benimsemek için stratejik bir propaganda aracı olarak, ülkelerindeki yemek üretimi ve toplum üzerindeki kontrolü güçlendirmek amacıyla kullanmışlardır (Parasecoli, 2002: s. 104). O zamanlarda yemek, bahsi geçen hükümetlerce gücün ve nüfusa yönelik kontrol kapasitesinin somut bir aracıydı. Belli değerlerini ve amaçlarını açıkça belirten bu politik güçler, toplumun büyük bir kesimini kendi eylemleri ve ideolojileri ile bu araçla yönlendirmekteydi.

Çalışmalarına başvurduğum Gramsci de hayatının uzun bir döneminde faşist rejim tarafından hapsedilmiş bir gazeteciydi, hapishanede geçirdiği uzun yılları İtalya'daki politik ve sosyal koşulları yazmak için değerlendirmişti. Gramsci'nin *hegemonya* kavramından bahsettiği Hapishane Defterleri (1929-1935) bu koşullar altında yazılmıştır.

Antonio Gramsci'nin başvurduğum açıklaması ise, Faşist Parti'nin, Gramsci'nin 'hegemonya' adını verdiği bir hakimiyet kurduğu ve bunu, toplumdaki çeşitli sosyal grupların çıkarlarına uygun siyasi, sosyal ve kültürel düzenlemeler yaparak ilerlettiği yönündeydi. Yemek, gündelik hayattaki hayati rolüyle Faşist Parti'nin eylemlerinde de önemli bir rol oynuyordu. Mussolini'nin Etiyopya'ya saldırmasının ardından halkı vatanseverlik ve özveri propagandası yaparak kahve, kakao gibi ithal ürünlerin kullanımının yasaklanışına ikna etmişti (Helstosky, 2004: s. 1-30). Vatanseverlik propagandalarına rağmen onun 1932'de bir röportajda belirttiğine göre ise, "her toplumda nefret edilmesi gereken bir grup vatandaş vardı" (Ludwig, 1970: s. 66).

Yemek olgusu onun sömürsünü yapan güçler için bu sömürünün meşruluğu, yemeğin üretimiyle bağlantılıysa, kıtlık zamanlarında isyana sebebiyet verebilir. Yemek ve güç kavramları bu açıklamaları düşünürsek güçlü bir bağlantıya sahiptir.

Gramsci'nin 1926'da kaleme aldığı makalesi, sonraki hapishane yazılarında daha da geliştirdiği ve en çok tanındığı düşüncelerinin tohumlarını içerir. Bu kavramlar arasında özellikle aydınların toplumdaki rolü teorisi ve -o zaman için makalede sadece bir kez geçen- hegemonya kavramı yer alır.

Gramsci'ye göre hegemonya, bir egemen grubun karşıt grup üzerindeki zorlamasını ifade etmektedir ve bu egemenliğin kaçınılmaz getirisi (1935 s.73). 'Kültürel hegemonya' kavramı, eleştirel teori, kültürel çalışmalar ve sosyoloji alanlarında yaygın olarak incelenmiştir. Antonio Gramsci, İtalyan bir Marksist filozof ve siyaset teorisyeni olarak, kavramın gelişimine ve uygulamasına önemli katkılarda bulunmuştur. Toplumdaki baskın grupların iktidarlarını yalnızca zor ve kuvvetle değil, aynı zamanda kültürel değerler, normlar ve ideolojiler yoluyla da korudukları 'kültürel hegemonya' kavramı ile, yönetici seçkinlerin, toplumun 'sağduyusunu' kendi dünya görüşlerine göre biçimlendirerek kültürel hegemonya elde ettiklerini iddia etmektedir. Bu sayede kitlelerin inançlarını ve değerlerini mevcut iktidar yapılarını pekiştirmeye yönlendirmişlerdir.

Onun kültürel hegemonya kavramından destek alarak benim kullanmakta olduğum kültürel tahakküm kavramı, kültürün toplumsal yeniden üretim ve direnişteki rolünü anlamaya yönelik eleştirel yaklaşımların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel tahakküm de birtakım medya temsilleri, eğitim sistemleri ve popüler kültür dahil olmak üzere kültürel gücün çeşitli biçimlerini analiz etmek için yaygın olarak uygulanmaktadır.

2.9 Yemek Yoluyla Sembolik Şiddet ve Ayrımcı Söylem

Bourdieu'nun kavramsallaştırdığı şekilde (1984) sembolik şiddet, baskın kültürel normlar, değerler ve temsillerin bireylere ve gruplara empoze edilmesiyle sosyal hiyerarşi ve eşitsizlikleri sürdüren, örtük ve genellikle bilinçsiz mekanizmalara işaret etmektedir. Zorlayıcı ve açık güç kullanımından farklı olarak sembolik şiddet dil, jestler, toplumsal ritüeller gibi sembolik araçlar aracılığıyla uygulanır. Mevcut güç ilişkilerini sürdürmeye hizmet etmekte ve eşitsizliği normalleştirerek statükoyu meşrulaştırmakta, böylece onları görünmez veya sorgulanamaz hale getirmektedir.

Sembolik şiddet, toplumsal yapının ve günlük yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır; eğitim, medya ve diğer kültürel araçlar yoluyla sürekli olarak yeniden üretilir ve güçlendirilir. Bourdieu'nun geliştirdiği sembolik şiddet kavramsal çerçevesinde yemek kültürü alanı, toplumsal hiyerarşilerin ve eşitsizliklerin devamlılığını incelemek için zengin bir zemin sağlamaktadır.

Kültürel normlara dayalı varlığını sürdüren yemek alışkanlıkları, toplumu ayırıştırmak ve sosyal hiyerarşileri pekiştirmek için kullanılmakta; tipik olarak belirli yiyecek tercihlerinin veya kısıtlamalarının etnik köken, sosyoekonomik durum veya toplumsal cinsiyete dayalı

sosyal statülerin atfedilmesini kapsamaktadır. Bahsi geçen türde stereotipik yemek pratikleri, önceki kısımlarda da değinildiği üzere, bireylerin mutfak tercihlerini kısıtlamanın yanında, bu belli kültürel kimliklerin ötekileştirilmesine ve yabancılaştırılmasına yol açar.

Ana akım medyada belirli mutfakların "*aşağı*" olarak tasvir edilmesi, stereotiplerin varlığını sürdürmekte ve belirli etnik grupların ötekileştirilmesini güçlendirmektedir. Örneğin, Batı bağlamlarında "etnik" yiyeceklerin fetişize edilmesi, mutfak geleneklerinin çeşitliliğini ve karmaşıklığını sıklıkla gözden kaçırmaya ve onları yalnızca tüketime yönelik metalara indirgemektedir.

Stuart Hall'un (1981) etnik stereotiplerin anlaşılmasına yaptığı katkılar, özellikle medya temsilleri ve kültürel kimliklerin inşası konusundaki incelemesinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Kendisi, televizyon, film ve reklamlar gibi medya metinlerinin sıklıkla etnik azınlıklarla ilgili basmakalıp imgeleri ve anlatıları nasıl sürdürdüğünü, baskın ideolojileri ve güç yapılarını nasıl güçlendirdiğini incelemiştir. Hall'un etnik stereotipleştirmeye ilişkin fikirlerinin bulunduğu temel kaynaklardan biri, 1980 yılında yayınlanan "*Kodlama/Kod Çözme*" adlı makalesidir (1980: 128-138). Bu makalede Hall, medya mesajlarının üreticiler tarafından -genellikle kendi kültürel geçmişlerinden ve sosyal konumlarından etkilenen izleyiciler tarafından- baskın kültürel anlamlarla kodlandığı ve kodun çözüldüğü yolları tartışmaktadır. Bu çerçevede etnik stereotipleme, ırk ve etnisiteye ilişkin egemen ideolojilerin medya temsilleri aracılığıyla yaygınlaştırılması ve doğallaştırılmasını sağlayan bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.

ırk ve etnisitenin yanında, sosyoekonomik sınıfsal ayrımın içerisinde farklı grupların 'aşağı' görüldüğü' bağlam içerisinde düşünmeye devam edersek, lüks restoranlar ve gurme yemek kültürü, ayrıcalıklı mutfak deneyimlerine erişimin sosyal ayrımın bir işareti haline geldiği kültürel sermayenin somut örneğini oluşturmaktadır. Bunun aksine, fast food'un, alt sınıf zevklerinin sembolü olarak damgalanması, sağlıklı ve kültürel açıdan değerli gıdalara erişimde sınıf temelli eşitsizlikleri güçlendirmektedir. Bu ayrımın rahatça görülebileceği 'sınıf temelli mutfak hiyerarşileri' kavramı genellikle kültürel çalışmalar, yemek sosyolojisi ve eleştirel yemek çalışmaları alanında tartışılmaktadır.

Bourdieu (1984), yemeğe yönelik tercihlerin sosyal sınıfa yakından bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Beğenilerin ve zevklerin, sınıf ayrımının bir göstergesi olduğunu, yemek uygulamalarının sosyal hiyerarşinin altını çizmek ve hiyerarşiyi sürdürmek için kullanıldığını ileri sürmektedir. Onun çalışmasına göre kültürel tahakküm olgusu düşünüldüğünde, belli

kültürel beslenme alışkanlıklarını benimsemeye yönelik baskı, toplumsal farklılaşma ve tahakküme dair geniş stratejilerin bir parçası olarak görülebilir. Bourdieu'nun zevk ve kültürel tüketime yönelik analizini, sınıfa dayalı mutfak hiyerarşilerini anlamak için bir temel olarak ele almak mümkündür.

Kültürel çalışmalarda ırk üzerine devam eden söylem, etnik kimliğe odaklanmaktadır. Stuart Hall'un bu konuda gözlemi, kültürel kimliklerin geldikleri bir yer ve geçmişleri olduğu ancak tarihsel olan her şey gibi onların da sürekli olarak dönüşüme uğradığı yönündedir (1989, s. 68-81). Ona göre temsil, meydana çıktığı bağlamı içeren bazı telaffuz konumlarını kapsar. Kendi deneyimlerimizden yola çıkarak, 'kendi adımıza' konuşuyor da olsak, konuşan özneye kendisinden söz edilen nesnenin asla tam olarak aynı yerde değildir. Bundan yola çıkarak şunu diyebiliriz ki, kültürel kimlik karşıya yansıttığımız kadar şeffaf değildir ve problematiktir.

Kimliği, sabit bir tarihsel gerçeklik olarak değil, sürekli bir oluşum ve içsel üretim süreci olarak kavramalıyız; temsil, kimliğin dışında değil, onun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yaklaşım, 'kültürel kimlik' kavramının varsaydığı kesinliği ve özgünlüğü sorgulamakta ve sorgulatmaktadır. Hall'a göre, kültürel kimliğe yaklaşmanın iki temel yolu vardır. Birincisi, kültürel kimliği, ortak bir tarihe sahip kişilerin gerçek özünü yansıtan, diğer yapay veya yüzeysel kimliklerin altında yatan kolektif bir 'gerçek benlik' olarak görmektir. Bu tanıma göre, kültürel kimliklerimiz, ortak tarihsel deneyimlerimiz ve paylaşılan kültürel kodlarımız yoluyla, gerçek dünyanın sürekli dönüşümleri içinde, 'tek bir halk' olarak -küresel vatandaşlık olarak ele alıyorum- bize istikrarlı, değişmez ve sürekli bir referans ve anlam çerçevesi sunmaktadır (Hall, 1989: s.68).

İlkin rakip olmasa da onunla bağlantılı ancak farklı bir kültürel kimlik anlayışı daha vardır; bu ikinci bakış açısı, benzerliklere ek olarak, gerçekte kim olduğumuzu veya tarih araya girdiği için neye dönüştüğümüzü anlamamıza yardımcı olan, önemli ve anlamlı eleştirel noktaları da kabul etmektedir. İkinci anlamında kültürel kimlik, bir 'oluş' meselesidir. Hem geçmişe hem de geleceğe aittir yani zaten var olan, mekân, zaman, tarih ve kültürü aşan bir şey değildir. Bu bakış açısına göre kültürel kimlikler, tarihi bir geçmişe sahipken, tıpkı diğer tarihi olgular gibi sürekli değişime uğrarlar (Hall, 1989: s. 70).

Etnisite, yalnızca kişisel kimlikten daha fazlasıdır; aynı zamanda Omi ve Winant tarafından 'ırksal oluşum' olarak da adlandırılan karmaşık bir yapıdır (1994: s. 56). Bu perspektiften bakıldığında ırk hem sosyal yapı hem de kültürel temsil alanıdır. Yani ırk hem toplumsal

düzenin bir parçası hem de çeşitli kültürlerin ifadesidir ve ırka dayalı kimlikler hem sosyal yapıların hem de kültürel anlatıların etkileşimlerinden kaynaklanır.

Bernardi'ye göre (1996), sinemanın erken dönemlerinde, toplumsal Darwinizm ve öjeni teorileri ırk algısını şekillendirerek, toplum kültürleri ve tarihleri arasında doğuştan bir hiyerarşinin varlığına işaret etmektedir. Sözde yasaklanmış bu evrimsel hiyerarşinin en tepesinde Anglo-Sakson sayılan beyazlar ve onların ardından Kafkasyalıların geri kalanı vardı; altta ise Moğollar ve Siyahiler bulunmaktaydı.

Irka ve diğer olgulara dayanan ayrımcılığa yönelik kalıp yargıları ele alabileceğimiz stereotiplerin olgusal olarak sistematik olarak incelenmesi ise 1950'lerde ortaya çıktı. Stereotipler Bar-Tal tarafından, 'belirli bir sosyal grubun nitelikleri hakkında bir dizi inanç' olarak tanımlanmaktadır (1996: s. 342).

Ramirez-Berg'in aktardığına göre bilişsel psikologlar, stereotipleştirmenin çevre tarafından sunulan bilgi fazlalığıyla başa çıkmak için gerekli, tarafsız bir psikolojik mekanizma olduğunu savunmaktadır. Böyle baktığımız zaman bilişsel bakış açısına göre stereotipleştirmenin bireyler arası farklılıkları tanıyarak kategoriler oluşturmak anlamına geldiğini söylemek yanlış olmaz. Ancak bu, tarafsız kategoriler oluşturuyor olduğumuz anlamına gelmez; stereotipleme dediğimiz şey, aslında olumsuz çağrışımların kalıp yargıya dayalı değerlerle yüklü bir sistemidir zira olumsuz çağrışımlarla ilgili, onların bir grubu merkeze alışı ve 'öteki'nin de bu merkeze göre derecelendirilmesiyle meydana geldiğini söylemek mümkündür. Ramirez-Berg'e göre, stereotipleşmenin doğasında, 'onlar' dış grubu, 'biz' iç grubu tarafından belirlenen alanlar bulunmaktadır. Bu nedenle, 'onların' her zaman yetersiz ve hatalı olarak algılanıyor oluşu kaçınılmazdır (2002: s. 13).

3. METODOLOJİ ve VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

3.1 Araştırmanın Metodu: Yorumlayıcı Yöntem ve Eleştirel Söylem Analizi

Bu araştırmada bir nitel araştırma yöntemi olan, nitel içerik analizi yöntemini kullanmayı tercih ettim. Okumasını yapacağım filmlerin satır aralarını incelerken ve onları var olan literatüre dayandırırken kaçınılmaz olarak nitel içerik analizi yöntemiyle çalıştım ve medya içerik analizi metodunu uyguladım.

İçerik analizinin kökenleri, Weber'in 1910'da Alman sosyologlara ait ilk kongrede yapmış olduğu bir konuşmaya dayanmaktadır. Weber savunmasında, reklam ve gazete içeriklerinin analizini yapmış ve toplumdaki sosyal değişimin eğilimlerini içeriklere dayandırmıştır (akt. Macnamara, 2018). İçerik analizinin ilk tanımlarından birini ise, Lasswell ve arkadaşları (1952: s. 34) yapmıştır. Onlar için içerik analizine göre, sözlü davranış insana aittir, sembol akışları olay akışlarının bir parçasıdır ve sözlü davranışlar, iletişim süreçlerine dahildir. İçerik analizi yöntemi belli bir zaman ve mekânda, belli bir konuda nesnel, kesin ve genel değerlendirmeleri yapmada önemli bir metottur.

Medya araştırma yöntemi olarak kullanımı yaygınlaşmakta içerik analizi, özellikle bir nitel araştırma yöntemi mi yoksa nicel araştırma yöntemi midir bu konuda çok fazla tartışma bulunmaktadır (Berg, 2007). Kullanıldığı dönemler boyunca içerik analizi yöntemi çoğunlukla nicel bir araştırma yöntemi olarak kullanılmış olsa da nitel araştırmalarda kullanılma yoğunluğu son yıllarda medya okumalarında fazlasıyla artmıştır. Neuendorf (2002: s. 5-6), medya metinlerinin veya edebi metinlerin niteliksel analizinin retorik analiz, söylem analizi, göstergebilimsel analiz, yorumlayıcı analiz veya eleştirel analiz olarak tanımlanıp kategorize edilmesini daha uygun bulduğunu vurgulamaktadır.

Medya ve kültürel çalışmalar alanında çalışan araştırmacılar, film ve televizyon dizileri gibi medya içeriklerinin, bir topluma dair “gerçekleri” nasıl yansıttığının analizini yapmak için psikanaliz ve kültürel antropolojiden yararlanmaktadır. Buna, “medyanın sembolik ortamı” adı verilir (Shoemaker ve Reese, 1996: s. 31). Medyanın sembolik ortamı, toplum ve içeriği üreten kültür hakkında ne anlattığını anlamaya çalışmak için, medya içeriğinin perspektifinden bakmaya ortam yaratır. Shoemaker ve Reese, medya metinlerini nicel çalışmayı ‘indirgemeci’ bulurlar ve nicel hiçbir verinin, anlamın ve bağlamsal kodların bütün bir resmini gösteremeyeceğini söylerler (s. 32). Ayrıca Newbold ve arkadaşlarının öne sürdüğü şekilde (2002: s. 84) bir medya metnini nicel içerik analiziyle okumak, metnin anlamlı hale geldiği bağlamları yakalayamayacaktır.

Nitel bir araştırma, ortalama, mod ve medyan gibi istatistiksel verilerden ziyade belirli durumlara, olgulara, özelliklere, insan topluluklarına ilişkin derinlemesine bir anlayış amaçladığından, nicel araştırmalarda uygulandığı gibi “olasılık” örneklemesinin kullanılmasını gerektirmemektedir. Yani araştırma sorumda bir temsil edilebilir veriler bütününden değil, kavramsal olan sorunun medya metnindeki temsilinden faydalandım. Bu yüzden de amaçsal bir örneklemeden faydalandım. Bryman (1988), iyi seçilmiş ve iyi tanımlanmış vakaların, belirli bağlamlara genellenebilirliği olan, nitel araştırmada daha uygun bir şekilde ‘aktarılabirlik’ olarak adlandırılan bulgular ürettiğini belirtmiştir.

Niteliksel içerik analizinde, analiz birimleri, bir bağlam içerisinde kullanılan anahtar sözcükler olarak belirlenmiş ifadelerdir (Macnamara, 2018). Analizin amacına ve araştırma sorularına bağlı olarak, günlük dilin bir parçası olan belirteçler olabilmektedir. Film ve dizilerdeki fotoğraflar da içerik analizi kullanılarak incelenebilmektedir. Bu araştırma çerçevesinde günlük hayatta tüketilen yemekler üzerinden sahneleri analiz ettim, yemekler tek başına yeterli değildi, onların içerisinde olduğu -bağlama yönelik kullanıldığı- sahnelerdeki konuşma metinleri de analizlerimi destekledi.

Bu yolda en çok açık ve örtük içerikleri değerlendirdim ve bu değerlendirmelerde de Berelson’un (1952) içerik analizi tanımına döndüm. Onun analizinde içerik belirlenen metinlerde görünür, açık içeriklere mi yoksa örtük, gizil içeriklere dikkat edildiği tartışılmaktadır. Metinlerde ima edilen potansiyel anlamlar çoğunlukla yapılacak kodlamaların nicel mi yoksa nitel mi olacağını belirlemektedir.

Örtük olmayan açık içerikler, ismiyle müsemma, içeriğini yansıtan ifade ve görüntülerden oluşmaktadır. Hatta nicel analizlerde, belirlenen bu kelimelerin veya görüntülerin kaç kez kullanıldığı sayılmaktadır. Göstergibilimsel anlamda açık içeriğin analizi, örtük olmayan bir şekilde anlamlandırmalara dayanmaktadır.

Neuendorf (2002: s. 23), içeriğin gizli anlamlarını “doğrudan anlaşılamayan, gözlemlenmeyen kavramlardan oluşması” olarak tanımlamaktadır. Berg (2007, s. 242) ise, gizli içeriğin analizini, ‘anlamsal analiz’ olarak adlandırılan, fizikî verinin altında yatan sembolizmin yorumlayıcı bir okumasını yapmak olarak açıklamaktadır.

Medya içerik analizinin bana araştırmamda sağladığı avantajlarından biri, özgür bir çalışma alanı tanıyan bir araştırma yöntemi olması oldu. Her zaman geri dönüp tekrar kontrol edebildiğim kaynaklar, tekrar tekrar değerlendirmeye müsait oldu; bu sahanın sınırlı ve tekrara

müsait olmayışının yarattığı araştırma alanından uzaktı. Tekrar dönebildiğim medya içerikleri bana özgür bir araştırma ve düşünme alanı kıldı.

Ancak izleyici anketlerine dayalı röportajlar yapma fikrinden uzak olmak, odak grupları oluşturmamak, çalışmama koşullu ve bağlamsal bir tat vermiş olabilir. Kullandığım yöntem içerik metni okumalarında içgörülerimi yansıtmaktadır ve başkalarının içgörülerıyla örtüşebilme ihtimaline sahiptir; ancak mesajların alımlanmasına yönelik algılarla, tutarlı cevaplarla ve nihai sonuçlarla desteklenmemektedir; bu konuda tam bir görüş neticesi elde etmekten ziyade söylemleri destekleyebileceğim literatürden faydalandım.

Sahnelerde yer alan söylemleri eleştirel olarak analiz ederken Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi teorisinden (2008) faydalandım. Eleştirel söylem analizi, öncelikle sosyal anlamda *gücün*⁵ suistimali ve sosyopolitik bağlamda eşitsizliklerin, metin ve diyaloglar yoluyla nasıl yeniden üretilip meşrulaştırıldığını inceleyen analitik bir söylem araştırmasıdır. Bu teori gibi eleştirel araştırmalar yoluyla söylem analizi eşitsizlikleri anlamak, onları açığa çıkarmak ve çözümleri için önerilerde bulunmayı hedefler; bu anlamda toplumsal bir hareket olarak değerlendirildiği de olmuştur (Van Dijk: 2015 s. 465).

Araştırmamın odağında sahneleri analiz ederken niteliksel içerik analizini, eleştirel söylem analizi ile birlikte kullandığım bir yöntem izliyorum. Eleştirel söylem analizi görece, kendine ait sahip bir metot olduğundan (Van Dijk: 2015 s. 466) ve araştırmamda da temel kaygım yemek üzerinden kurulup sürdürülen kültürel tahakkümü açığa çıkarmak olduğundan sadece niteliksel içerik analizini kullanmadım. Konuyu eleştirel ele almak istediğimden ikisini harmanladığım bir yol seçtim.

3.2 Araştırmanın Örnekleme: Amaçsal Örnekleme

Nitel araştırmanın özel odağını gösteren araştırma yöntemlerinden olan amaçsal örnekleme, nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan örnekleme yöntemidir (Riffe ve ark., 2005: s. 99). Niteliksel araştırma genellikle belli bir olgu veya topluluk hakkında derinlemesine bilgi edinmek amacıyla yapılmaktadır ve amaçlı bir örnekleme yaklaşımını gerektirmektedir. Bir konuyu derinlemesine araştırmak ve anlamak için nitel araştırma yönteminin kullanıldığı durumlarda Miles ve Huberman (1994: s. 34), görünüşte tipik veya temsil edici, olumsuz

⁵ Ben bu çalışmada güç kavramını ele alırken çoğunlukla gücün suistimalini vurgulamak için 'tahakküm' kavramını kullanıyorum.

olmayan örneklerin ve istisnai örneklerin belirlenmesini önermektedir. Nitel araştırma yöntemi tüm bu seçimlerin birleşimini ele alır ve konu üzerine çeşitli ifadeleri derler. Amaca yönelik belirlenmiş bir araştırma alanının çerçevesini tanımlar ve bu çerçeveyi mod, medyan, ortalama gibi verilerle indirgemez; derinlemesine açıklar.

Bu çalışmada içerik analizine yönelik filmleri seçerken amaçlı örnekleme yöntemini kullandım. Seçici örnekleme olarak da bilinen amaçlı örnekleme, çalışmaya en yararlı konuları seçtiğimiz, olasılığa dayalı olmayan bir örnekleme yöntemidir (Palinkas ve ark., 2015). Bu yaklaşım benim için, bilgi açısından zengin ve araştırma sorusuyla alakalı filmlerin bilinçli olarak seçilmesine olanak tanımıştır.

Seçilen filmlerin araştırma sorularıyla ilgili belirli kriterleri karşıladığından emin olmak için amaçlı örnekleme yöntemi kullandım ve seçim kriterlerim şunları içeriyordu:

- Yemeğin açık ve örtük anlamlarını, filmin temasıyla ve ele aldığım konularla örtüşen bir metni içeren filmler.
- Verilerin alaka düzeyini araştırma sorumla destekleyebilmek ve anlaşılır kılmak için önemli ölçüde eleştirel olan ve tanınırlığa sahip filmler.
- Ele aldığım sahneler için yemeğin sahne görünümünden öte, sahnede üzerinde konuşularak anlamını fikirlerimle destekleyen veya gizil bir anlamla geniş bir anlam yelpazesi açarak tartışmaya açık olabilecek filmler.

Ele almış olduğum medya içerikleri için herkes için mevcut yollarla kolayca erişilebilen, medya hizmetleri doğrultusunda ulaşılacak filmleri seçmeye özen gösterdim; bu minvalde seçilen filmler arasında erişimi sınırlı filmler bulunmamaktadır.

Çalışmamdaki veri toplama süreci, seçilen her filmin izlenmesini ve sistematik olarak analiz edilmesini içermektedir. Analiz ana temalara, karakter temsillerine, anlatı yapılarına ve araştırma sorularım olan “Yemek üzerinden kültürel bir tahakküm ve baskı kurma mümkün mü?”, “Yemek üzerinden kurulan kültürel tahakkümün örneklerini ekranda da görüyor muyuz?” sorularına odaklanmaktadır ve araştırma soruları ve literatür taramasına dayalı olarak bir analiz yolu geliştirilmiştir. İçerik analizinin niteliksel yönü, ele alınan metinlerin altında yatan anlamların ve bağlamın yorumlanmasını içermektedir. Bu yaklaşım film okumaları yoluyla, içeriklerin ve sonuçlarının daha incelikli bir şekilde anlaşılmasına ve açıklanmasına olanak sağlamıştır.

Tablo 1. Seçilen filmlerin ele alınan temalar üzerinden örnekleme dahil edilme sebepleri

Seçilen filmler	Ele alınan tema	Örnekleme dahil edilme sebebi
<i>Inglourious Basterds</i> (Soysuzlar Çetesi) (Quentin Tarantino, 2009)	Bir Tahakküm Aracı Olarak Kremalı Strudel ve Süt	Film ekseninde alınan yemeğin ve içeceğin (kremalı Strudel ve süt), kullanıldığı sahnelerde iki karakterden birinin diğerine kültürel anlamda üstünlük ve tahakküm kurmasında araç olarak kullanılıyor oluşu.
<i>Green Book</i> (Yeşil Rehber) (Peter Farrelly, 2018)	Siyahilere Yönelik Irkçılığın Sembolü Olarak Kızarmış Tavuk yemeğinin stereotipik kullanımı.	Siyahilere yönelik ayrımcı söylemde stereotipik olarak Kızarmış Tavuğun araçsallaştırılması.
<i>Kurak Günler</i> (Emin Alper, 2022)	Maskülenite ile alkolün sert tüketimi arasında kurulan ilişki.	Sert alkol kullanımı üzerinden kurulan tahakküm yoluyla maskülen tutumun ve duruşun dayatılması.
<i>La Casa de Papel, Todo pareció insignificante</i> (Her Şey Önemsiz Göründü) (2019)	Et tüketiminin bitkisel beslenmeye dayalı yeme pratiklerine baskın, sosyal ortamda bütünleştirici görülmesi.	Marjinalleştirilmiş beslenme biçimlerine yönelik ayrımcılıkta et yemeklerinin araçsallaştırılarak ayrımcılık söylemlerine dahil edilişi.
<i>Pulp Fiction</i> (Ucuz Roman) (Quentin Tarantino, 1994)	Bir yeme pratiğinin diğerlerine empoze edilmesi.	Ele alınan beslenme alışkanlığı olarak vejetaryenlik üzerinden sağlıklı beslenmeye dayalı inançların ikili ilişkilerde veya domestik alanda dayatılması.

Inglourious Basterds (Soysuzlar Çetesi) (Quentin Tarantino, 2009)

Analizini yapacağım filmlerden ilki *Inglourious Basterds (Soysuzlar Çetesi)* (Quentin Tarantino, 2009) özetle intikam, direniş ve güç anlatılarını iç içe geçiren bir İkinci Dünya Savaşı filmidir. Filmi tercih etme sebebim, ele aldığım iki sahnesinde yemeğin sembolik şiddet ve kültürel tahakküme dair dinamikleri içeriyor oluşudur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında geçen *Soysuzlar Çetesi*, Nazi rejimine karşı iki paralel intikam hikayesini konu almaktadır. İlki, ailesinin Albay Hans Landa (Christoph Waltz) tarafından katledilmesinin ardından kendi canını kıl payı kurtaran Shosanna Dreyfus (Mélanie Laurent) adlı genç bir Yahudi kadına odaklanmaktadır. Yıllar sonra, Nazi işgali altındaki Paris'te yeni bir kimlikle yaşayan Shosanna, kendisine miras bırakılmış olan sinema salonunda bir Nazi propaganda filmi gösterimi sunulacağını öğrendiğinde, orada gerçekleştireceği intikamı planlamaktadır.

Paralelde gerçekleşen ikinci hikâyeye ise, Teğmen Aldo Raine (Brad Pitt) liderliğinde “*Basterds*” isimli bir grup Yahudi-Amerikalı askeri konu almaktadır. Onların hedefleri Alman askerlerini kendi yöntemleriyle öldürerek dikkat çekmektir. *Basterd*'ların planları, Shosanna'nın sinemasında gerçekleşecek film galası sırasında Nazi liderliğine suikast düzenlemeleriyle sonuçlanır.

Tarihi kurgu içerisinde her iki plan da paralel ilerleyerek birbirine yaklaşırken film, Tarantino'nun farklı filmlerinde de örneklerini gördüğümüz kara mizahla harmanlanmış şiddet öğeleri ve uzun diyaloglara odaklı gerilimlerle harmanlanarak nihayete ulaşmaktadır.

Ele aldığım sahnelerdeki yemeğe dair incelikli dayatmalar filmin teması çerçevesinde Nazilerin uyguladığı kültürel tahakkümü gözler önüne sermekte ve onların işgal altındaki Avrupa'ya, masadaki yemeğe kadar kendi otoritelerini empoze etme girişimlerini simgelemektedir. Bu incelikli sahnelerle kültürel tahakkümün, askeri gücün ötesine uzanışını, yemek yeme gibi gündelik pratiklere nasıl sızdığını, yemeğin bir tahakküm ve direniş aracı hâline gelişini keşfetmek ve anlatmak için zemin sunmaktadır.

Green Book (Yeşil Rehber) (Peter Farrelly, 2018)

1962 yılında geçmiş gerçek bir olaydan esinlenen *Green Book* filmi, Afrikalı Amerikalı piyanist Don Shirley (Mahershala Ali) ve İtalyan-Amerikalı şoförü Tony Vallelonga ya da Tony Lip (Viggo Mortensen) arasındaki beklenmedik şekilde gelişip ilerleyen dostluğu konu almaktadır. Don Shirley ve Tony Lip, siyahilerin ve beyazların bölgesel olarak ayrılmış olduğu

Güney Amerika'da bir konser turuna çıktıklarında, Güney bölgenin tehlikeleri ve ayrımcılığıyla başa çıkmak için Afrikalı Amerikalılar için güvenli seyahat rehberi olan '*Yeşil Rehber*'in rotasından ilerlemek zorunda kalırlar.

Yolculuk boyunca Tony Lip ve Don Shirley, kültür, sınıf ve ırka dayalı farklılıklar konusunda çatışır, ancak ırkçılığın gerçekleriyle birlikte yüzleştikçe dostlukları da olumlu yönde ilerler. O dönemde Afrikalı Amerikalılara dair tipik stereotiplere meydan okumaya çalışan Don Shirley, Tony Lip'in önyargılarına da meydan okumaktadır. Buna karşılık Tony Lip, Don Shirley'nin yeteneğinin sahnede saygıyla karşılandığı ancak varlığının göz ardı edilip aşağılandığı Güney'de sosyal karmaşıklıklar içerisinde seyahat etmesine yardımcı olmaktadır.

Film, ırka dayalı ayrımcılığın sert gerçekliğini sıcak bir dostluk anlatısı ile yan yana getirmekte ve sonuçta karşılıklı anlayışın gelişmesi ve ırka dayalı kalıp yargıların tek bir aile için bile olsa yıkılışının öyküsünü ele almaktadır.

Filmin anlatısının merkezinde ırka dayalı kimlikler arasındaki gerilim yer almaktadır, bu sebeple analiz bölümünde sadece yemek sahnelerini değil, analizimi destekleyecek ırka dayalı ayrımcılığı ele alan sahnelerin alıntılarını da veriyor olacağım.

Kurak Günler (Emin Alper, 2022)

Kurak Günler filmi özetle yolsuzluk ve toplumsal cinsiyete yönelik ayrımcılık temalarını ele almaktadır. Film, kasabaya yeni atanan savcı Emre'nin kendisini yerel politika, toplumsal baskı ve güç dinamikleri ağının içinde bulmasını konu alıyor. Topluluk içindeki sosyal ve politik kontrolü tasvir etmek için içki (rakı) dahil olmak üzere kültürel sembolleri etkili bir şekilde kullanmaktadır.

Bu film bağlamında içki ve sert içkinin tüketimi masküleniteye dayalı bir kültürel tahakkümün ince ama güçlü bir kontrol aracı haline gelmiştir. Emin Alper içkiyle, rakıyla ilgili kültürel uygulamaların sosyopolitik olarak *yoğun* bir ortamda maskülenite ve toplumsal cinsiyet rollerine dair beklentileri yansıtabileceğini ortaya çıkarmak için kullanmıştır.

Savcı Emre atandığı kasabaya varır varmaz kendisini hızla yerel siyasetin örtük baskılarıyla yüzleşmiş olarak bulur. Savcı Emre'nin gerilimi yüksek kasaba içerisindeki tarafsız kalma çabaları, yolsuzlukla, ahlaki ikilemlerle, kasabanın köklü geleneklerini ve güç yapılarını idare etmenin karmaşıklığıyla görünmez hâle gelir. Kasabanın meselelerini derinlemesine araştırdıkça Emre hem baskıcı siyasi ortamda hem de kendi iç mücadelelerinde giderek yalnızlaşır. Yalnızlaştıkça çekildiği tek kişi olan kasabanın gazetecisi üzerinden uyarılması,

onunla yakınlığının kasaba halkı için mesele hâline gelişi ile film toplumsal cinsiyete yönelik baskıları da odağına almaktadır.

La Casa de Papel, Todo pareció insignificante (Her Şey Önemsiz Göründü) (2019)

Sadece tek bir bölümünü ele almış olduğum, Álex Pina tarafından yazılan İspanyol televizyon dizisi *La Casa de Papel*'in (küreselde *Money Heist* olarak da bilinir) ilk bölümü 2017 yılında yayınlandı. Dizi özetle İspanya Kraliyet Darphanesi'nde titizlikle planlanmış bir soygunu anlatmaktadır. Darphane soygunu darphaneye kamp kurma, çalışanları ve içeride bulunan herkesi rehin alma suretiyle, para basmak ve daha sonra basılan paralarla kaçmak için bir grup suçlu tarafından planlanmıştır.

Benim ele almış olduğum *Todo pareció insignificante (Her Şey Önemsiz Göründü)* bölümü dizinin üçüncü sezonunun altıncı bölümüdür. Bu bölümde ele aldığım kısım -dizinin neredeyse her bölümünde yer alan- geçmişe ve ileriye dönüş sahnelerinden, soygun planının sürdüğü kamp alanında bir geçmişe dönüş sahnesidir. Ele aldığım kısımda vegan bir kadın karakter ve onun karşısında et tüketiminin eğlencesi ve bütünleştirici tarafına odaklanan erkek bir karakter yer almaktadır. Ele aldığım kısımda et tüketiminin bu yönüne dair bir bakış sunuyor olacağım.

Pulp Fiction (Ucuz Roman) (Quentin Tarantino, 1994)

Pulp Fiction, farklı karakterlerin kesişen hayatlarını konu alan bir suç filmi; her biri farklı karakterlere odaklanan birkaç hikâyeye bölünmüş halde sunuluyor. Tetikçi Jules Winnfield (Samuel L. Jackson) ve Vincent Vega (John Travolta), bir mafyanın eşi Mia Wallace (Uma Thurman), boksör Butch Coolidge (Bruce Willis) ve soyguncu bir çift olan Pumpkin (Tim Roth) ve Honey Bunny (Amanda Plummer) karakterlerinin etrafında geçiyor.

Bu birbirine paralel hikâyeler ilerledikçe Tarantino, şans, kader ve suçun sıradanlaşması temalarını işlemek için uzun ve düşündürücü diyaloglar, popüler kültüre dair referanslar ve şiddeti kullanmaktadır.

Filmin paralel hikâyeleri anlatmak için parçalı kurgulanmış anlatım yapısı, izleyicilerin aynı olayları farklı perspektiflerden izlemesine imkân tanımaktadır. *Pulp Fiction* benim ele almış olduğum tek bir yemek sahnesi dışında da Jules ve Vincent'in fast food ve kültürel farklılıklar hakkındaki felsefi tartışmalarından Butch'ın restoran kasiyeriyle gergin etkileşimine kadar, insan ilişkilerini ve güç dinamiklerini, toplumsal cinsiyete dair problematik dinamikleri yemek çerçevesinde bir araya getirmektedir.

4. BULGULAR: Yemek Sahnelerinde Kültürel Tahakkümün Analizi

Bu bölümde, önceki bölümdeki araştırma sorularını cevaplamak için filmlerin analizini yapıp tartışacağım. Temel araştırma sorumu yanıtlamak için, bu araştırma kapsamında dört sinema filmi ve bir televizyon dizisi bölümünden sahneleri inceledim. Sorunsallaştırmış olduğum asıl mesele, yemek üzerinden kurulan ve sürdürülmekte olan kültürel tahakkümü anlamak, kültürel tahakkümün temsil edilmesinde ve sürdürülmesinde yemeğin nasıl bir rol oynadığını çözümlmek ve bu kalıplaşmış tahakkümlerin, sinema filmleri ve televizyon dizileri üzerinden gündelik yaşamdaki örneklerinin ne kadar görülebildiğini analiz etmek olmuştur.

4.1 *Inglourious Basterds* (Soysuzlar Çetesi) (Quentin Tarantino, 2009) Filmi Üzerinden Bir Tahakküm Aracı Olarak Kremalı Strudel ve Süt

Bu kısımda, *Inglourious Basterds* filminde uzun diyaloglar içerisine yedirilmiş kültürel tahakkümün göstergeleri olan yemek sahnelerini ele alacağım. Filmde bu sahnelerin ana öznesi, yemek üzerinden adeta karşı taraf ile satranç oynayan Albay Hans Landa'dır (Christoph Waltz); Landa, tahakküm kurmanın başlıca aracı olarak yemeği öne sürmekten hiç çekinmeyen bir karakter. Film beş bölümden oluşmakta ve benim ele alacağım birinci ve üçüncü bölümler yemek masası etrafında geçmektedir. İlk bölüm, Mösyö Pierre LaPadite'in (Denis Ménochet) evinin yemek masası, ikinci bölüm ise Nazilerin, sinema filmini nerede sergileyeceklerinin toplantısını yaptıkları bir Paris restoranı. Ne kadar durağan ve uzun diyalogların olduğu sahneler olsa da bu iki sahne güç dinamikleri üzerinden derin metinler içermektedir. Sahneleri ele almamdaki temel sebep Tarantino'nun yazmış olduğu metinde gerilimi arttırmak için yiyecek ve içecekleri önemli birer malzeme olarak kullanmasıdır.

Quentin Tarantino'nun *Inglourious Basterds* (Soysuzlar Çetesi) (2009) adlı filminden, Albay Hans Landa'nın yiyecek ve içeceğin güç ve manipülasyon araçları olarak kullanımına odaklanan kritik sahnelerinin analizini sunduğum kısım, bu unsurların anlatıdaki güç dinamiklerinin ve sembolik şiddetin tasvirine nasıl katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

İlk alıntıyı kullandığım Mösyö Pierre LaPadite'in mandıra çiftliğinde geçen açılış sahnesinde Albay Landa, şarap yerine süt içme eylemiyle hakimiyetini kurmaktadır. Bu seçimle, çevre ve oradaki insanlar üzerindeki kontrolünün altını çizmekte ve bu ortamı (bir mandıra çiftliği) kendi avantajına kullanmaktadır.

Alıntı 1

(00:05:13-00:00:06:20)

Mösyö LaPadite: “Suzanne, Albay’a şarap getirir misin?”

Albay Landa: “Maalesef olmaz, çok teşekkürler Mösyö LaPadite, fakat şarap olmaz. Burası bir mandıra olduğuna göre, sütünüz vardır herhalde.”

Suzanne: “Evet.”

Albay Landa: “O halde sütü tercih ederim.”

(Landa kendisine ikram edilen sütü tek dikişte içip bitirir.)

Albay Landa: “Mösyö hem aileniz hem de inekleriniz için “Bravo” diyorum!”

Mösyö LaPadite: “Teşekkür ederim.”

Albay Landa: “Masada bana eşlik edin lütfen.”

Alıntı 2

(00:12:43-00:16:03)

Albay Landa: “Gitmeden önce lezzetli sütünüzden bir bardak daha alabilir miyim?”

Mösyö LaPadite: “Tabii ki.”

Albay Landa: “Mösyö LaPadite, Fransa halkının bana taktığı lakaptan haberiniz var mı?”

Mösyö LaPadite: “Böyle şeylerle ilgilenmem.”

Albay Landa: “Yine de bana taktıkları lakaptan haberiniz var.”

Mösyö LaPadite: “Var.”

Albay Landa: “Ne biliyorsunuz?”

Mösyö LaPadite: “Size Yahudi Avcısı dediklerini.”

Albay Landa: “Kesinlikle. İsmi tekrarlamaktan duyduğunuz endişeyi anlıyorum. Heydrich, Prag’ın iyi kalpli halkının ona verdiği isimden nefret ediyor olmalı. Aslına bakarsak Cellat lakabından neden nefret ettiğini anlamak güç. Görevdeyken bu ismi hak edecek her şeyi yaptığını gösterir bu. Bense tam tersine, gayri resmi unvanımı çok seviyorum, çünkü onu kesinlikle hak ettim. Beni bu kadar etkili bir Yahudi avcısı yapan özellik, çoğu Alman askerinin

aksine, onların sırf Alman gibi düşünebildikleri yerde benim bir Yahudi gibi düşünebilmemdir. Daha doğrusu, bir Alman askeri gibi. Alman halkıyla bir hayvanın hangi özelliği paylaştığı belirlenecek olsaydı bu bir atmacanın kurnaz ve yırtıcı içgüdüğü olurdu. Fakat Yahudilerin hangi özelliği paylaştıkları belirlenecek olsaydı, bu bir fareninki olurdu. Führer ve Goebbels'in propagandasında hemen hemen aynı şey söylendi. Ancak vardığımız sonuçları birbirinden ayıran benim bu tür bir karşılaştırmayı hakaret olarak görmememdir. Bir an için farenin içinde yaşadığı dünyayı düşünün. Düşmanca bir dünya gerçekten de. Şu an bir fare ön kapınızdan içeri koşsaydı onu düşmanca mı karşıladınız?"

Mösyö LaPadite: *"Galiba, evet."*

Albay Landa: *"Herhangi bir fare onlara duyduğunuz bu düşmanlığı doğuracak bir şey yaptı mı?"*

Mösyö LaPadite: *"Fareler hastalık yayar, insanları ısırır."*

Albay Landa: *"Fareler hıyarcıklı vebaya sebep olmuşlardı ama bu bayağı önceydi. Farenin yaydığı herhangi bir hastalığı sincabın da taşıdığını ileri sürüyorum. Aynı fikirde misiniz? Yine de farelere duyduğunuz düşmanlığı sincaplara karşı duymadığınızı düşünüyorum öyle mi?"*

Mösyö LaPadite: *"Hayır."*

Albay Landa: *"Oysa ikisi de kemirgen öyle değil mi? Ve kuyrukları dışında birbirlerine çok benziyorlar değil mi?"*

Mösyö LaPadite: *"İlginç bir düşünce, Albay."*

Albay Landa: *"Düşünce ne kadar ilginç olsa da hissettiklerinizi bir parça olsun değiştirmiyor. Ben konuşurken bir fare içeri doğru yürüyor olsaydı, onu bir kâse lezzetli sütünüzle karşılar mıydınız?"*

Mösyö LaPadite: *"Muhtemelen hayır."*

Albay Landa: *"Ben de öyle düşünmüştüm."*

(İkinci bardak süt yarım bırakılır.)

Birinci bölümdeki açılış sahnesinde, LaPadite, Albay'a biraz şarap ikram etmek ister, ancak Albay şarap teklifini reddeder ve ortamın bir mandıra çiftliği oluşundan da faydalanarak süt

ister. Landa'nın şarap yerine sütü tercih etmesinin bende uyandırdığı düşünce, Roland Barthes'ın Çağdaş Söylenler (1957: s. 68) kitabında yer alan "Şarap ve Süt" adlı bölümden faydalanabileceğimiz yönünde oldu.

Barthes'a göre aslında şarap, birçok güçlü olgu gibi çelişkilerden bağımsız ve zengindir; güç verici bir tözdür, susuzluğu gideren en güçlü şeylerden biridir. En azından bir kaçamaktır. Rengiyle kanı, hayatın sıvısını hatırlatır. Kavramları değiştirir, elinde tutanı doğal ve aydın bir erkeklik hissine yaklaştırır (s. 69). Suyu şarabın karşısına koyan düşünceler de vardır, ancak Barthes'a göre şarabın karşısında duran asıl içecek süttür. Çünkü süt tüm yapısıyla ve verdiği tüm hislerle şarabın karşısındadır. Bir çocuğun masumiyetini, saflığını yansıtır adeta. Bunu onun aktarımından faydalanarak Amerikan filmlerinin birçoğunda da görmek mümkündür; Paris'in o serseri mekanlarında, Amerika'dan gelen kahramanlarla beraber, Amerika'dan gelen sütü görmek mümkündür.

Gerçekten de Landa her ne kadar Hitler tarafından Almanya'dan gönderilmiş olsa da kendi ideolojisi içerisinde bir kahramandır. Barthes'ın kullandığı "arı" tabirine, kendi ideolojisi içerisinde uymaktadır. Bir Yahudi Avcısı olarak o, görevi çerçevesinde, Naziler için sütü yansıtan her şeydir. Oysa Yahudi ailelerini katlederken Landa saflığın göstergelerinin tam tersini temsil etmektedir. Burada masada ikinci bardağıyla yarım kalan süt, az sonra kalkıp Yahudi bir aileyi yok edecek olan Landa tarafından saflığı, temizliği, iyiliği ve masumiyeti yarıda bırakmış -bana göre hiç başlamamış- bir fikri temsil etmektedir. Belki de o yarım bardak süt, masum Drefyus ailesinin suçsuzluğunu da bizlere göstermek için yarım kalmıştır yahut aileden sağ kalan tek kişi olan ve Shosanna'nın (Mélanie Laurent) yarım kalmışlığını veya Landa'nın o kaçabildiği için onunla henüz bitmemiş, yarım kalmış olan kavgasını yansıtmaktadır.

Sahne zemine ateş açılarak öldürülen aileden sağ kalıp kaçan tek kişi ailenin büyük kızı Shosanna'dır. Landa, gözleriyle onun nasıl kaçtığını görmüş ve arkasından *sonra görüşeceklerini* söylemiştir.

Barthes'ın (1957) analiz ettiği şekliyle saflığın ve masumiyetin sembolü olan süt, Landa'nın kötü niyetli karakteriyle yan yana getirilerek onun eylemlerinin sapkın ve ikili doğasını vurgulamaktadır. Landa, sütü seçerek bahsetmiş olduğum geleneksel sembolizmi altüst etmiş ve onu bir gözdağı aracına dönüştürmüştür. Buradaki ikili oyun, Yahudi ailelerini katleden Landa aslında saflığın göstergelerinin tam karşısında durmakta, kanla ve ateşi temsil eden ruh haliyle şarabı temsil ederek sütü tercih etmiş bir karakterdir.

Neticede de filmin üçüncü sekansında Albay Hans Landa ve Shosanna Dreyfus (daha sonra tanındığı şekliyle Emmanuelle Mimieux) bir kez daha karşı karşıya gelirler; aradan üç sene geçmiştir. Landa bu ilk görüşte tanıyıp tanımadığından emin olamadığımız genç kadınla özel olarak konuşmak ister; zira bu genç kadına ait sinema salonunda kendilerine ait bir organizasyon düzenleyeceklerdir ve Landa bu organizasyonda önemli bir güvenlik görevlisi olacaktır. Landa bir kez daha Shosanna'nın filmin ilk sahnesinde yerin altından onu izlediği gibi davranmaktadır; Shosanna üzerindeki gücünü önce, onun masadan kalkmasına müsaade etmeyerek, omzuna dokunarak göstermiştir.

Burada öncelikle Tarantino'nun sahnede kullandığı krema ile sunulan Strudel'den bahsetmek istiyorum zira bana göre Strudel'in kullanımı, kökleri hem kültürel tarihe hem de film bazında anlatının bağlamına dayanan güçlü bir sembol görevi görüyor. Almanca ismiyle tanınan bir hamur işi olan Strudel'in kökeni Orta Avrupa'nın mutfak geleneklerine, özellikle Avusturya, Macaristan'a dayanmakta olan bir hamur işidir. "*Strudel*" kelimesi, bu hamur işinin karakteristik yuvarlak ve katmanlı yapısını yansıtan Almanca "strudel"⁶ kelimesinden gelmektedir. En ünlü çeşidi olan elmalı Strudel (*Apfelstrudel*), tarçınlı elma, şeker ve un ile dolgusu hazırlanmış katman katman açılmış hamurdan yapılır ve on sekizinci yüzyıldan beri Avusturya mutfağının temel tatlılarından biri olmuştur (Davidson, 1999). Nazi işgali altındaki Fransa'da geçen bu sahnedeki varlığı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'nın Almanca konuşulan bölgelerindeki baskıcı kültürel hakimiyete adeta incelikli bir selam niteliğindedir.

Alıntı 3

(00:55:30-01:00:46)

Albay Landa: "*Burada Strudel yediniz mi?*"

Shosanna: "*Hayır, hayır.*"

Albay Landa: "*O kadar kötü değil. Genç erle tanışmanız nasıl oldu? (Garson gelir) Evet, iki Strudel. Biri benim için, diğeri de matmazel için. Bana bir fincan espresso, matmazele de... Bir bardak süt. Evet matmazel, nasıl tanıştığınızı anlatıyordunuz.*"

⁶ "Strudel" kelimesinin İngilizce karşılığı "swirl", bu iki dildeki kelime kıyaslandığında Türkçe'deki en uygun karşılığın "girdap" olduğunu düşünüyorum.

(Masaya Strudel tabakları, espresso ve süt gelir.)

Albay Landa: “Özür dilerim, krema istemeyi unuttum.”

Garson: “Bir dakika.”

(Shosanna Strudel’den bir çatal almaya yeltenir. Albay onu durdurur.)

Albay Landa: “Kremayı bekleyeceğiz.”

(Krema gelir, ikisi de kremayla beraber Strudel’in tadına bakarlar. Shosanna bir çatal aldıktan sonra daha fazla devam etmez. Albay iştahla yemeye devam etmektedir.)

Albay Landa: “Nasıl?”

(Shosanna yalnızca başını sallar.)

Albay: “Dediğim gibi, o kadar kötü değil.”

(...)

Albay: “İşletmenizde bir zenci olduğu söylendi bana, doğru mu?”

Shosanna: “Evet. O bir Fransız. İsmi Marcel. Sinemayı açmalarından itibaren teyzem ve eniştemle çalışıyordu. Benimle birlikte çalışan tek kişi o.”

Albay Landa: “Ne yapıyor?”

Shosanna: “Makinist.”

Albay Landa: “İşinde iyi mi?”

Shosanna: “En iyisi.”

Albay Landa: “Aslında bunun onlar için niye iyi bir meslek olduğu ortada. Projeksiyonu siz kullanabilir misiniz?”

Shosanna: “Elbette.”

Albay Landa: “Reich Bakanını tanıyan biri olarak, gayet eminim, meşhur gecesinin başarıya da başarısızlığının bir zencinin maharetine bağlı olmasını istemez. Bu durumda, olur da geceyi sizin salonunuzda düzenlemeye karar verirsek zenciniz hiç şüphesiz yetenekli olsa da siz projeksiyonu çalıştıracaksınız. Aslında size sormak istediğim bir şey daha vardı, fakat şu an gerçekten hatırlamıyorum. Demek ki önemli bir şey değilmiş.”

(Sigarayı Strudel'in kreması üzerinde söndürür.)

“Bu gece görüşmek üzere.”

Konuşmanın akışı hiç de sinemanın güvenlik önlemlerinin tartışılmadığı şekilde ilerlememiş, daha çok Albay Landa'nın genç kadını, sineması ve aile geçmişi hakkında sorgulamasıyla ilerlemiştir. Albay Landa, üç sene önce Perrier LaPadite'nin çiftlik evinde yaptığı baskına benzer şekilde bu konuşmayı sürdürmüştür. Masaya oturduklarında, kendisi ve Shosanna adına sipariş vermiş, Shosanna için hem Strudel, üzerine krema, hem de bir bardak süt istemiştir. Garson Strudel siparişini getirdiğinde Landa, Shosanna'ya kremayı beklemesini söylemiştir. Garson kremayı da servis ettikten sonra Albay Shosanna'ya “Sizden sonra” işareti yapmış ve yemesine müsaade etmiştir. Bir yemek masasının etrafında yine Albay Landa baskın karakterdir ve masayı yönetmektedir.

Sahneye dair bir diğer detay ise krema ve süt üzerindeki anlam katmanlarıdır. Zira izleyici olarak bizlerin bildiği, Shosanna'nın sadece kendisine sinema salonu miras bırakılmış Fransız bir kız olmadığıdır. Eğer bu kadarla sınırlı olsa süte yine anlam yüklerdik ve süte, Shosanna'nın çocuksuluğu, masumiyeti fikirleri üzerinden bakardık. Burada Shosanna'nın Yahudi kimliğini bildiğimizden, Strudel üzerine kremanın onun için koşer⁷ olmadığını anlayabiliriz. Film 1940'lı yıllarda, İkinci Dünya Savaşı esnasında geçmektedir. O dönemlerde Strudel gibi yağlı hamur işlerinin, savaş zamanında tereyağının zor bulunuşu nedeniyle domuz yağıyla yapıldığı tahmin edilebilir -domuz yağı ve üzerine sipariş edilen ilave krema da koşer kurallarına aykırıdır-. (Gordimer, 2015).

Bu sahnede Shosanna'nın sipariştan mutsuz oluşunu koşer kurallarını önemsediğinden mi, ailesi öldürülürken bir mandıra çiftliğinde Landa'nın süt içtiğini anımsadığından ve Landa'nın bilerek onun için süt siparişi vermiş olduğundan mı yoksa tamamen Landa ile beraber onun tahakkümü altında masada oturuyor olmaktan mı kaynaklandığını tahminlere ve yoruma açık bırakmak istiyorum; zira anlam katmanları bu masada daha da artmış durumdadır.

Bu tahminlerle devam ederek, Landa'nın sahnenin sonunda masadan kalkarken konuşmasının pozitif, hareketlerininse oldukça agresif olduğunu görebiliyoruz. Sigarasını Strudel'in kreması üzerinde söndürüyor. Buna dair yorumum aslında bu kadar domuz yağı ve

⁷ Koşer kavramı Musevilikte yasak olmayan ve temiz anlamlarını içeren; dinî anlamda gıdanın güvenilirliğine yönelik, ‘beslenme kanunu’nu çerçeveleyen bir kavramdır (Bulut Solak, 2021).

süt ürünü içeren yiyeceği sipariş ettikten sonra Shosanna'nın tüketmeyi reddedeceğini düşünmesi, ancak Shosanna'nın zorlanarak olduğunu görsek de Strudel'in tadına bakmasıyla bir anlamda bozguna uğramış olmasına dayandırabiliriz. Shosanna bu testten sıyrılmış olsa da Albay masadan ayrılır ayrılmaz streten kurtulup gözyaşlarına boğulur.

Filmdeki kremalı Strudel sahnesi, yemeğin nasıl bir güç ve sembolik bir şiddet aracı olarak kullanılabileceğinin çok güçlü bir örneğidir. Bu sahnede Albay Landa'nın, Shosanna'ya kremalı Strudel yemesini adeta emrederek onun Yahudi kimliğini kurnazca test ettiğini düşünmekteyim. Strudel sahnesi bağlamında Landa'nın Shosanna'nın kremalı tatlıyı yemesi konusundaki ısrarı sembolik bir şiddet eylemi olarak da yorumlanabilir. Pierre Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramı (1984), egemen bir kültürün değerlerinin, normlarının ve pratiklerinin alt düzeyde görülen -dezavantajlı- bir gruba genellikle incelikli ve açık bir güç olmadan dayatılmasını ifade etmektedir. Bu sahne bizler için, güç dinamikleri ve kültürel tahakküm gibi temaları yansıtan bir gözdağı, kontrol ve sembolik şiddetin katmanlarını gözler önüne sermektedir.

Albay'ın siparişteki kremalı Strudel ve Shosanna için süt seçimleri, bir Yahudi olan Shosanna'yı muhtemelen koşer olmayan yiyeceklerle yüzleşmeye zorladığı ve dolayısıyla onun kültürel ve dini kimliğini ihlal ettiği için sembolik şiddet ile yorumlayabildiğimiz bir sekanstır.

Bourdieu'nun kavramsallaştırdığı şekilde (1984) sembolik şiddet, baskın kültürel normlar, değerler ve temsillerin bireylere ve gruplara empoze edilmesiyle sosyal hiyerarşi ve eşitsizlikleri sürdüren örtük ve genellikle bilinçsiz mekanizmalara işaret etmektedir. Zorlayıcı ve açık güç kullanımından farklı olarak, sembolik şiddet, dil, jestler, ritüeller ve sosyal kurumlar gibi sembolik araçlarla uygulanır. Mevcut güç ilişkilerini sürdürmeye hizmet eder ve eşitsizliği normalleştirerek statükoyu meşrulaştırır, böylece onları görünmez veya sorgulanamaz hale getirir. Tıpkı Landa'nın Albay kimliği ve onun acımasız ve kurnaz bir Yahudi Avcısı olduğundan yönettiği her masanın sorgulanmaz oluşu gibi.

Landa'nın Shosanna'nın Strudel'i kremayla yemesi konusundaki ısrarı (Shosanna yemeğe başlamak istediğinde "Kremayı bekleyeceğiz" diyerek onu durdurması), egemen kültürün değerlerini ve uygulamalarını marjinalleştirilmiş bir bireye empoze eden bir tür sembolik şiddet olarak yorumlanabilir (Bourdieu, 1984). Bu sahne tam anlamıyla, güç dinamikleri ve kültürel tahakküm temalarını yansıtmakta, gıdanın kontrol uygulamak ve korku aşılama için bir araç olarak kullanılmasına örnek olarak orada durmaktadır. Ayrıca masadan kalkarken sigarayı Strudel'in kreması üzerinde söndürmesi de sembolik bir şiddet örneği olarak sözsüz ancak Shosanna üzerindeki küçümseyici duygularını ve kontrolünü ifade etmektedir.

Kremalı Strudel sahnesi, Landa'nın Strudel'i Shosanna'yı test etmek ve ona tahakküm kurmak için nasıl kullandığının ve onu kültürel tabuları yıkmaya ittiğinin güçlü bir örneğidir. Bu, sadece onun kontrolünü ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda Nazi rejiminin baskıcı güç yapılarını da hatırlatır. Yemeğin bir kimlik ve güç aracı olarak kullanıldığı gastro-yerelcilik kavramı da (Parasecoli, 2022), Landa'nın manipülasyonunun yemek düzeyine uzanması ve Shosanna'yı kültürel bütünlüğünden ve egemenliğinden mahrum etmesiyle burada, açıkça görülmektedir.

Albay Landa'nın manipülasyonu sadece yeme eylemiyle ilgili değil, aynı zamanda altta yatan karşılıklı güç mücadelesiyle de bağlantılıdır. Albay Landa'nın masa çevresindeki kontrolü altından zor kalkılacak kadar kuvvetlidir ve kremalı Strudel ya da süt, bu kontrolün ifade edildiği bir araç haline gelmiştir. Bu dinamik, Parasecoli (2022) tarafından da tartışıldığı gibi, yemeğin kimlik ve güç aracı olarak kullanıldığı gastro-yerelcilik merceğinden de incelenebilmektedir.

Inglorious Basterds filmindeki bu sahnelerin analizi, Quentin Tarantino'nun güç dinamiklerini ve psikolojik manipülasyonu ve yemek üzerinden kurulan kültürel bir tahakkümü keşfetmek ve tasvir etmek için yemeği ve içeceği nasıl güçlü semboller olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Albay Landa'nın karakteri bu unsurları hakimiyet kurmak, sembolik şiddet uygulamak ve hedefleri üzerindeki kontrolünü sürdürmek için kullanmaktadır. Bu sahneler, tahakkümün doğasına ve onun günlük eylem ve etkileşimlerde tezahür edebileceği gizil yollara ilişkin incelikli bir yorum sunmaktadır.

4.2 *Green Book (Yeşil Rehber)* (Peter Farrelly, 2018) Filmi Üzerinden: Siyahilere Yönelik Irkçılığın Sembolü Olarak Kızarmış Tavuk

Peter Farrelly'nin *Green Book* (2018) filmi, özellikle Afro-Amerikalı piyanist Don Shirley'i (Mahershala Ali) canlandırması ve onun İtalyan Amerikalı şoförü Tony Lip (Viggo Mortensen) ile olan etkileşimleri aracılığıyla, ırkçılık ve stereotiplerin dokunaklı bir keşfi olarak hizmet etmektedir. Bu filmin analizinde, filmdeki sahneleri ve diyalogları inceleyerek yemeğin, özellikle de kızarmış tavuğun ırkçılığın sembolü olarak nasıl kullanıldığına ve bu tasvirlerin, ırka dayalı stereotipler ve sembolik şiddete ilişkin mevcut teorilerle nasıl uyumlu olduğuna odaklandım. Van Dijk (2008), Fiske gibi sosyal çalışmacıların teorilerine yapılan atıflarla da bu analizi desteklemeye çalıştım.

“İrkçilik” terimi yaygın olarak ırka dayalı adaletsizliği ve ayrımcı düşünce ve eylemleri, planları ve bu planları kurup harekete geçiren kişileri, grupları, kurumları ve uygulamaları ifade etmek için kullanılır (Garcia, 1997). Literatürde en sık çalışılan ırkçılık konuklarından biri, Afrikalı Amerikalılar olarak anılan Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Afrikalı vatandaşlarına yöneliktir; Affandi ve arkadaşlarına göre, onların maruz kaldıkları şiddet yüzyıllardır devam etmektedir. Afrikalı Amerikalılar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük kitleye sahip etnik gruplardan biridir. Afrikalı Amerikalıların çoğunun sürüldükleri bölgelerde hakları ihlâl edilmiş, ABD'deki ekonomik ve sosyopolitik gelişmelerden haklarını almaları uzun süre engellenmiştir (Affandi ve ark., 2023).

İrkçılığa karşı dikkat çekmek üzere romanlar, şiirler, şarkılar ve film metinleri yazılmış; bu yazılar, mevcut ırkçı eylemleri azaltmaya yönelik dikkat çekmede önemli rol oynamıştır. Bunlardan biri olan *Green Book* filmine dair yaptığımı analizde, öncelikle filmdeki ırkçı söylemleri ele almalıyım ki, ilerleyen sahnelerde bahsedeceğim yemek sahnelerini daha net okuyabilelim.

Film temelde Afrikalı Amerikalı bir piyanistin hikayesini anlatmaktadır ve gerçek bir hikâyeye dayanmaktadır. Don Shirley, kendisi gibi Afrikalı Amerikalıların haklarının hâlâ tanınmadığı Deep South bölgesine bir konser turu planlamaktadır. Yolculukta yaşayacağı zorlukları öngörerek Don hem şoför hem de kişisel asistan olarak çalıştırmak istediği birini aramaktadır ve aslında filmin başlarında siyahılara karşı olumsuz düşünceleri olan bir ailede yetişmiş olan İtalyan Amerikan vatandaşı Tony Lip'i işe almıştır.

Film, 1960'larda derinlere kök salmış olan ırkçılığı vurgulayarak başlıyor:

Alıntı 1

(00:07:38-00:07:49)

Anthony: “Kızımı burada bu kömür çuvallarıyla (*sacks of coal*) (Türkçeye marsıklar diye çevrilmiş) yalnız bırakarak gün ortasında uyumamalısn. Ne dediğimi anlıyor musun?”

Tony Lip: “Kimi göndereceklerini bilmiyordum; patlıcan (*eggplants*) göndereceklerini bilmiyordum!”

Sahne Tony'nin evinde iki siyah tesisatçının lavaboyu tamir etmeye geldiği yerde geçmektedir. Bu sahnedeki ırkçılık Anthony'nin sözü üzerinden gerçekleşmektedir; siyahların tehlikeli olduğuna ve beyaz kadınları siyah erkeklerle yalnız bırakmanın kötü bir fikir olduğuna dair bir ön yargı belirtmektedir. Sahne ayrıca, Tony'nin Don ile iş görüşmesine gitmeden öncesini göstermektedir. Bu ilk alıntılar aldığım sahne, Afrika kökenli Amerikalıların tehlikeli ve güvenilmez olduğuna dair o zamanların yaygın kalıp yargısını ortaya koymakta ve siyahilerin karşılaştıkları ayrımcılığın altını çizmektedir. Aile içinde de görülen bu önyargılar, Tony'nin başlangıçta Don Shirley için çalışma konusundaki isteksizliğine zemin hazırlamaktadır.

Tony Don'un teklif ettiği işi, kötü gördüğü siyahi bir bireyin beyaz şoförü olmayı, sadece çalıştığı kulübün tadilat nedeniyle kapatılmasının ardından paraya ihtiyacı olduğu için kabul etmeyi düşünmektedir, bu, filmin ele aldığı tarih için (1962 yılı) çok farklı ve zor bir çalışma profilidir. Deep South bölgesini gezerken Don ve Tony, siyahların korunduğu ve zarar görmedikleri yerler için bir rehber olarak *siyahlar için yolculuk rotası* olan *Green Book*'u kullanır (Türkçe ismiyle Yeşil Rehber).

Rotaya göre ilerleseler dahi yolda denk geldikleri mağazalara, barlara uğradıkları her sahnede Don tehlikeli ve incitici olaylarla karşılaşmaktadır. Don Shirley'nin takım elbise denemek istediği -Tony'nin de onu bu konuda cesaretlendirdiği bir sahnede mağaza görevlisi takım elbiseyi deneyecek olanın Tony olduğunu düşünmektedir. İkiliye bu düşüye göre ılımlı bir tavır sergilenmektedir, zira Don Shirley'nin sadece Tony'nin yaveri olduğunu dahi düşünmüş olunabilecek şekilde, sadece Tony ile konuşulmaktadır.

Alıntı 2

(01:11:48- 01:13:03)

Mağaza görevlisi: *"Soyunma odası arka tarafta efendim."*

Don Shirley: *"Teşekkür ederim. Birazdan geliyorum."*

Tony Lip: *"Acele etmeyin doktor. Senin için kravatlara bakacağım."*

Mağaza görevlisi: *(Don Shirley'e) "Eh, affedersin, ah, bunu denemene iznin yok."*

(Türkçe'ye çevrilmiş halinde artık efendim diyerek konuşmuyor).

Don Shirley: *"Affınıza sığınırım?"*

Mağaza görevlisi: *"Ah, eğer önce onu satın almak istersen, ihtiyaçlarına göre dikmekten memnuniyet duyarız."*

Don Shirley: *"Anladım."*

Mağaza görevlisi Tony'nin seçtiği ve sorduğu takım elbiseyi satın almak isteyen kişinin Don Shirley olduğunu fark ettikten sonra tutumu hemen değiştirmiştir; görevli, siyahların bu tür takım elbiseleri satın alabileceklerinden şüphe ettiğini belli etmektedir. Şayet önce satın alınırsa Shirley için keseceğini söylediği yukarıda alıntısını yaptığım sahnede bu tutum açıkça belli edilmektedir.

Bu sahneleri paylaştıktan sonra ele alacağım bölümler yemek üzerinden yöneltilen kalıp yargılar ve sembolik şiddet üzerine olacak ve bunu yaparken de Van Dijk'in eleştirel söylem analizi teorisinden (2008) faydalanacağım. Dijk'e göre, eleştirel söylem analizi, tahakkümün ve eşitsizliğin kötüye kullanımının sosyopolitik bağlamda, metinler ve konuşmalar yoluyla nasıl dayatıldığını ve yeniden üretildiğini inceleyen bir tür araştırmadır. Bu bakış açısına göre, araştırma kapsamında ele aldığım söylemlerin tamamı ırkçılığı yansıtmaktadır. Irkçılığın bu filmdeki gösterimiyle, etnik veya ırk temelli tahakkümün, karmaşık bir toplumsal sistemini ve bunun sonucunda ortaya çıkan eşitsizlikleri görüp anlayabilmemiz mümkündür.

Filmde benim ele almış olduğum kızarmış tavuk, ırksal stereotipleri ve bunlarla ilişkilendirilen sembolik şiddeti vurgulamak için kullanılmaktadır. Tony'nin Don Shirley'i Kentucky Fried Chicken yemeye zorladığı sahne buna örnektir:

Alıntı 3

(00:53:01)

Tony Lip: *“Bu şimdiye kadar yediğim en iyi Kentucky Fried Chicken olabilir, ama sanırım burası daha taze, değil mi?”*

Don Shirley: *“Senin iştahına sahip biriyle tanıştığımı sanmıyorum.”*

Tony Lip: *“Hayır, sen de biraz alırsın diye kova aldım.”*

Don Shirley: *“Hayatımda hiç kızarmış tavuk yemedim.”*

Tony Lip: *“Sen kime saçmalıyorsun? Siz kızarmış tavuğu, Grits’i, kara lahanayı seven insanlarsınız... Ben de severim. Ben askerdeyken zenci aşçılar yapardı bunu.”*

Don Shirley: *“Hakkımda çok dar bir değerlendirmen var Tony.”*

Bu diyalog Don Shirley ve Tony Lip yolculuklarına devam ederken gerçekleşmektedir; Kentucky'ye vardıklarında, Kentucky Fried Chicken'ı görürler ve Tony arabada yemek için bir kova Kentucky Fried Chicken almak için orada durur. Tony arabada Don Shirley'yi kızarmış tavuğu denemeye zorlarken Don, hayatında hiç kızarmış tavuk yemediği için reddeder. Tony hemen tepki verir: *“Sen kime saçmalıyorsun? Siz kızarmış tavuğu, Grits’i, kara lahanayı seven insanlarsınız... Ben de severim. Ben askerdeyken zenci aşçılar yapardı bunu.”*

Bu ifade oldukça stereotipiktir. Tony, kızarmış tavuk yemeyi seven tüm siyah insanları doğrudan kalıplaştırmaktadır ve Don da siyah olduğu için onun kızarmış tavuğa bayılacağını düşünmüştür. Afrikalı Amerikalıların kızarmış tavuğu severek tüketmeleri olgusu onlar için oluşmuş genel bir stereotiptir. Amerika'daki kızarmış tavuk klişesi Afrikalı Amerikan etnik kökeniyle ilişkilendirilmektedir çünkü tavuk, iç savaştan önce Amerika'da kölelere sunulan popüler bir yemektir ve Afrikalı Amerikan kölelerin yetiştirmesine izin verilen tek hayvan da tavuktur (Nurwahyuni ve Samelia, 2021).

Tony'nin, Afrikalı Amerikalı olan Don'un kızarmış tavuğu sevdiği varsayımı, altında zararlı bir metin yatmakta olan bir klişeyi güçlendirmektedir. Bu, kızarmış tavuğun Afrikalı Amerikalı kölelerle tarihsel ilişkisini tartışan ve yüzyıllardır devam eden bir stereotipi sürdüren bir çalışmayı incelemiş olan Nurwahyuni ve Samelia'nın (2021) bulgularıyla da uyumludur.

Bu sahnede gördüğümüz türden kalıp yargıları açıklayan etnik stereotipleme kavramını kullanan Hall'un (1981) etnik stereotiplerin incelenmesine yaptığı katkı, medya temsilleri ve kültürel kimliklerin inşası konusundaki analizleri çerçevesinde çok önemlidir. Hall, televizyon, film ve reklamlar gibi medya metinlerinin, etnik azınlıklarla ilgili basmakalıp imgeleri ve anlatıları nasıl sürdürdüğünü, baskın ideolojileri ve güç yapılarını nasıl güçlendirdiğini

incelemiştir. Etnik stereotipleme, ırk ve etnisiteye dair bazı egemen fikirlerin medya temsilleri aracılığıyla yaygınlaştırılması ve doğallaştırılmasını sağlayan bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. Filmin kızarmış tavuk etrafında gerçekleşen diyaloglarını ele aldığımızda kızarmış tavuğa dair gözle görülür bir etnik stereotipleme olduğunu anlamamız mümkündür ve tarihe yönelik araştırmalar da bu fikri desteklemektedir.

Kültürel çalışmalarda incelenen ırka dair söylemler, kimlik odağında incelenmektedir. Hall'un bu konudaki gözlemi kültürel kimliklerin geldikleri bir yer ve geçmişleri olduğuna yöneliktir (1989: s. 68-81). Temsil, onu oluşturan bağlamı içeren konumları kapsamaktadır.

Van Dijk'in eleştirel söylem analizi teorisi (2008), bu diyalogların ve sahnelerin ırksal eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiğini anlama yolunda bir analizime bir çerçeve sağlamaktadır. Sahnelerde kızarmış tavuk üzerine var olan kalıp yargıların belirtileri, Van Dijk'in tahakküm ve eşitsizliğin genellikle günlük etkileşimler ve söylem yoluyla sürdürüldüğü yönündeki iddialarını da tekrar hatırlatmaktadır.

Fiske ve arkadaşlarının oluşturmuş olduğu (2002) Stereotip İçerik Modeli de var olan kalıp yargıların filmdeki göstergelerini analiz etmeye yardımcı olmuştur. Model, stereotiplerin sıcaklık ve yeterlilik algılarına dayandığını öne sürmektedir. Filmde tasvir edildiği gibi, Afrikalı Amerikalılar genellikle yeterlilikleri ve sıcaklıkları düşük olarak stereotipleştirilmiş ve bu da ayrımcı düşünce ve tutumlara yol açmıştır.

Stereotip, belirli bir sosyal grubu düşünürken aklımıza gelen tabloyu ifade etmektedir (Lippmann ve Curtis, 1998). 1960'lı yıllarda siyahi insan stereotipleri için müzik için caz müzik (Adorno, 1989–90, s. 48–53.), kızarmış tavuk tüketimi gibi tüketime dair fikirler yer alıyordu. Bu klişe fikir, ana karakter Don Shirley'nin çok iyi piyano çalan siyahi bir dâhiyi canlandığı karakterle de eşleşmektedir. 1960'lardaki bu stereotipler, 20. yüzyıl öncesi Afrika kökenli Amerikalıların stereotiplerinden daha farklıdır; daha öncesine dair siyahilerin suçlu, tembel, fakir, medeniyetsiz gibi olumsuz kalıplar mevcuttur (Nurwahyuni ve Samelia, 2021). Filmde, bu kalıp yargıları destekleyecek olan temel yemek sahnesini ise Morgan Anderson'un (Tom Virtue) evinde geçen kısımda izleyebiliyoruz.

Alıntı 4

(01:03:49-01:04:14)

Morgan Anderson: *“Haftanın başlarında, Bay Shirley akşam yemeğinde ne ister diye fikir edindik. Mutfaktaki çocuklar onur konuğumuzun şerefine özel bir menü hazırladı. Beyler, ev yapımı kızarmış tavuk! İşte böyle, içeri getirin, sıcak sıcak servis edin!”*

Bu sahne, Afrikalı Amerikalıların kızarmış tavuğu tercih ettiği şeklindeki klişeyi yeniden gözler önüne sermekte ve Don Shirley'i bir kez daha önceden belirlenmiş sınırların dışarısına itmektedir. Don Shirley'in gözle görünür rahatsız ruh hali, kimliği ile empoze edilen stereotip arasındaki gerilimi vurgulamakta ve Fiske ve arkadaşlarının stereotiplerin acıma, kıskançlık veya tiksinti duygularını uyandırabileceği yönündeki teorisini güçlendirmektedir.

Sahnede yüz ifadesinden, Don Shirley'nin yemekten çok da memnun olmadığını görürüz. Yolda geçen Kentucky Fried Chicken sahnesinden de biliyoruz ki, Don Shirley aslında hiç kızarmış tavuk yememişti ve ilk kez Tony ile birlikte arabada yemişlerdi. Sahnede yemeği odaya getiren tüm çalışanların, yani mutfaktaki çocuklar diye bahsedilen mutfak ekibinin de siyahi olduğunu görürüz. Burada kalıp yargıyı kabul etmiş ve siyahi bir konunun kızarmış tavuğu severek tüketeceğini düşünen tarafın mutfaktaki ekip mi, yoksa ev sahibi olan beyaz Morgan Anderson mı olduğunu bilemiyoruz. Benim fikrime göre misafirlere servis edilecek olan yemeğin kararını mutfakta çalıştırdığı siyahi gruba bırakmayacağını, evdeki onur konusunu siyahiler için dışarıda hazırlattığı tuvaleti gördüğümüz sahnede (01:05:05) az çok anlayabiliyoruz.

Sahneyi anlamaktan ziyade, stereotipleri bireylerdeki ön yargılarla ilişkilendirmek için, Fiske ve arkadaşlarının oluşturmuş olduğu Stereotip İçerik Modeli (Kalıpyargı İçeriği Modeli)'nden faydalanabiliriz (Fiske ve ark., 2002). Fiske ve arkadaşları bu çalışmada stereotiplerin temel boyutlarını modellemektedir. Bunlardan ilki, Sıcaklık, genellikle 'işbirlikçi' gruplarla ilişkilendirilmektedir, dostluk, güvenilirlik ve empatiyi kapsamaktadır. İkincisi ise, Yetkinlik olarak isimlendirilir ve zekayı, fiziksel kuvveti, azmi ve beceriyi yansıttığı ileri sürülmüştür.

Stereotipik Sıcak ve Yetkin gruplar bireyde gurur ve hayranlık uyandırır; stereotipik olarak Sıcak ancak becerisi olmayan gruplar onlara göre ev kadınları ve yaşlı insanlarla kategorize edilmiştir ve bireyde acıma, sempati duygusu uyandırmaktadır. Stereotipik Soğuk ama yetkinliğe sahip gruplar, onların çalışmasına göre Asyalılar, Yahudiler, kıskançlık duygusu uyandırır ve stereotipik olarak Soğuk ve beceriye sahip olmayan gruplar ise, örneğin, yardıma muhtaç ve yoksul bireyler gibi; karşı tarafta tiksinti, öfke ve kızgınlık duyguları yaratmaktadır.

Sahnedeki “onur konuğunun şerefine özel bir menü” olduğu belirtilen kızarmış tavuk ikramının, yukarıda da özellikle filmin geçtiği dönemde çok yaygın olan stereotipik söylemlerden etkilenilerek düşünüldüğü oldukça bellidir, tarihi ve söylemleri destekler niteliktedir. Don Shirley dışında kimse bu fikirden rahatsız olmaz, hatta Tony dahi Don’a, “gördün mü, bak!” der gibi bir bakış atar. Filmdeki tüm bu söylemleri analiz ettiğimizde, bu gibi ırkçı ayrımcı kalıplar, stereotiplerden kaynaklanmaktadır, çünkü insanların birbirlerine karşı tutumlarındaki tüm farklılıklar, birbirlerine karşı yanlış algılardan gelmektedir. Çoğu insan karşısındakini ilk olarak onun fiziksel özelliklerine göre yargılamaktadır demek mümkün, bu yüzden önyargı şeklindeki temel stereotiplerin ayrımcı davranışlarla yakından ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Green Book filmi yalnızca ırkçılığın yemek çerçevesindeki örneklerini tasvir etmekle kalmamakta, aynı zamanda tarihsel ve kültürel kalıpları da yansıtmaktadır. Adorno (1989-90) ve daha sonra Lippmann ve Curtis (1998) tarafından da tartışıldığı gibi Afrikalı Amerikalılar ve kızarmış tavuk ilişkisine dair stereotiplerin ısrarı, bu kalıp yargıların Amerikan toplumuna ne kadar derinden yerleşmiş olduğunu göstermektedir.

Green Book’tan elde edilen bulgular, ırkçılığın ve stereotiplerin günlük etkileşimler ve yemek gibi kültürel imgeler aracılığıyla nasıl sürdürüldüğünü vurgulamaktadır. Bu analizde, paylaşılan sahneleri eleştirel söylem analizi ve stereotip teorisinin merceğinden inceleyerek, ırka dayalı stereotiplerin Afro-Amerikan kimlikleri üzerindeki kalıcı olumsuz etkisinin altını çizmeyi hedefledim ve sahneler aracılığıyla bu zararlı anlatılara meydan okumayı amaçlayarak bu kalıp yargıları ortadan kaldırmanın önemini vurgulamak istiyorum.

4.3 *Kurak Günler* (Emin Alper, 2022) Filmi Üzerinden Boğma Rakı ve Maskülenite İlişkisi

“Sizi az bir sertleştiririm biz burada.”

Avukat Şahin (Erol Babaoğlu), *Kurak Günler* (2022)

Emin Alper'in *Kurak Günler* filminde analiz ettiğim sahne, erkeklik ile alkol tüketimi arasındaki etkileşimi, özellikle Savcı Emre karakteri aracılığıyla incelemek için zengin bir bağlam sunmuştur. Bu analiz, Hinote ve Webber (2012), Courtenay (2000) ve Messerschmidt'in (2000) teorileri ve bulgularından yola çıkarak toplumsal cinsiyete yönelik sembolik şiddeti

vurgulayan sahnelerle odaklanmaktadır. Bulgular, alkol tüketimiyle ilgili kültürel uygulamaların cinsiyet stereotiplerini ve sosyal hiyerarşileri ne derece güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Emin Alper'in yazıp yönettiği 2022 yapımı *Kurak Günler* filminde Savcı Emre, Yanıklar kasabasına yeni tayin edilmiş genç bir savcıdır. Genç savcının kasabaya henüz gelmeden hakkında söylentilerin yayıldığını film boyunca üstü kapalı, kasabaya geldikten sonra bu söylentilerin çoğalarak arttığını açıkça izleyebiliyoruz. Savcı Emre kasabaya henüz gelmeden önce söylentilerin ne hakkında olduğunu bilemesek de varlığını duyuyoruz; geldikten sonra ise çoğunlukla Savcı'nın yumuşak başlı oluşuna ve kasabalının tahmin ettiği cinsel yönelimine yönelik olduğunu görebiliyoruz. Savcı Emre'nin (Selahattin Paşalı) ardında ne olduğunu anlayamadığı söylentiler, kasabaya geldiği ilk günlerde misafir ağırlandığı evde, onun şehirli, yumuşak başlı görüldüğü açıkça belli edilirken, kadınların eğlencelere dahil olduğu ortamlara girmek istememesinin ardında sebep aranması ise örtük şekilde yargılanmakta, cinsel yönelimi alttan alta sorgulanmaktadır.

Kasabada gazeteci olarak tanınıp yaşayan Murat'tan (Ekin Koç) uzak durması, Murat'ın *kadın erkek ayırt etmeden* kasaba erbabından insanları 'ayartması' hakkında uyarılmış, ancak Murat'ın Emre'ye yakınlığı filmin son sekanslarında büyüyen "ahlaksızlar", "namussuzlar" tepki ve tezahüratlarına neden olmuştur. Film ayrıştırıcı söylemler üzerinden karanlık bir hikâye akışı çizerken, kasaba halkının gözler önündeki tecavüz suçunu görmezden gelerek söylemlerce büyüyen *suç algıları* oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Tüm kasaba herkesin bildiği bir tecavüz suçunun üzerini örterken Savcı Emre ve Gazeteci Murat arasındaki yakınlığa odaklanmaktadır.

Filmde erkeklik algısı ve alkol ilişkisinin birey üzerinde rakı aracılığıyla analize dökme ve tahakküm kurma yoluyla sembolik şiddetin göstergelerini içerdiğini, Savcı Emre'nin misafir edildiği evde boğma rakı ikram edilen sahne üzerinden tahlil edeceğim. Analizde *'hegemonik maskülenite'* kavramını alkol ile bağdaştırırken daha önce 2012 yılında Hinote ve Webber'in aynı kavram ile Rus kültüründe erkeklik algısı ve alkol ilişkisini inceledikleri çalışmadan da destek aldım.

Çalışmada Hinote ve Webber Rus tarihi, kültürü ve erkekliğin devlet ile ilişkisini ele alırken içki tüketiminin Rus erkekleri arasında sebep olduğunu ileri sürdükleri *'hegemonik maskülenite'* kavramını kullanmışlardır. Onların Rus kültüründe 'özellikler erkeklerin tükettiği sert içkiler'in bir kültüre dönüşümünü ele almalarını Türkiye'de rakı örneği ile bağdaştırdım. Hegemonik maskülenite kavramı ve sert alkol tüketimi arasında bir bağlantı kurmak, mevcut

toplumsal cinsiyet rollerini filmin sahnelerindeki sosyal bağlamlarla örtüştürebilmek için faydalanmamı sağladı.

Hinote ve Webber söz ettiğim çalışmalarında (2012) hegemonik masküleniteyi, toplumsal cinsiyeti anlamak için bireyler arası etkileşimlerin, toplumsal yapının ve kültürün analizine olanak tanıyan çok boyutlu bir yaklaşım olarak tanımlamışlardır. Hegemonik maskülenite kavramı, erkeklik ile ilişkilendirilen belirli rol ve tanımlanmış özelliklere, beklentilerle yönelik yapılan eleştirilerden ortaya çıkmıştır (s. 295).

Alıntı 1

(00:24:14-00:24:53)

(Savcı Emre bu sahneye kadar masada zaten rakı içmektedir; lavaboya gidip geldikten sonra kendisine sormadan yenilenen rakıya itiraz etmek istese de rakısı yenilenmektedir.)

Avukat Şahin: *"Bunu bir deneyin"*

(Teklifsiz ikrama devam edilmektedir.)

Alıntı 2

(00:27:46-00:28:04)

Savcı Emre: *"Şahin bey bu çok sert ya."*

Avukat Şahin: *"Bizim buranın boğma rakısı, serttir ama çok güzeldir."*

Dişçi Kemal (Kemal Gürçay): *"Hayırlısıyla sizi burada şu şehirlilikten bir çıkartalım savcım."*

Avukat Şahin: *"Evet evet, sizi az bir sertleştiririm biz burada."*

Sahnede geçen rakının sertlik düzeyi “bu çok sert ya” diye belirtilmişken, boğma rakıya değinmeden geçmek istemem. Tam olarak bu sahnede görüldüğü gibi imalata uygun şartlarda üretilmemiş, distile alkollü içki kategorisindeki rakının bu türü aslında ulusal mevzuata aykırı olarak üretilmektedir ve genellikle ‘el altından’ diye tabir edilen yollarla dağıtımı

sağlanmaktadır. Üretime uygun koşullarda sağlanmış bir distilasyon sürecinden geçmediğinden, fermante sonucu ortaya çıkan yüksek alkoller rakıdan uzaklaşmaz ve tamamen içine karışır; bu sebeple de etkisi çok daha *sert* olmaktadır (Solmaz, 2012).

Ele aldığım sahnedeki rakı üzerinden gerçekleşen bu etkileşim örneği, Hinote ve Webber'in (2012) belirttiği gibi, içki içme eyleminin kişinin erkekliğinin bir ölçüsü haline geldiği alkol tüketimiyle ilişkili sembolik şiddeti yansıtmaktadır. Avukat Şahin ve Dişçi Kemal'in, Savcı Emre'nin itirazlarına rağmen daha fazla rakı içmesi yönündeki baskıları, alkol tüketiminin nasıl egemenlik kurmak ve toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmek için kullanıldığının altını çizmektedir.

Sahne de ayrıca geleneksel cinsiyet rollerinin alkol tüketimi yoluyla pekiştirilmesi de örtük şekilde anlatılmaktadır. Karakterler arasındaki diyalog, erkeklerden sert alkol tüketmeye yönelik beklentileri ve bunun sağladığı sosyal statüyü vurgulamaktadır.

Toplumsal cinsiyete dair kalıp yargıların tamamı bireylerin beğenilerini, tüketimlerini şekillendirmede önemli bir bileşendir. Erkeklik algısına ilişkin baskın fikirler ve söylemler, olumsuz sağlık davranışlarına yol açan tüketimler aracılığıyla erkekleri etkilemektedir (Hinote ve Webber, 2012). İçki tüketimine dair kalıp yargılar ve pratikler bireyler arası eşitsizliklere, etiketlemelere ve onları kuran sosyal yapıları da sürdürmeye, yeniden üretmeye hizmet etmektedir (Courtenay 2000).

Hinote ve Webber hegemonik maskülenitenin nasıl inşa edildiğini Rus kültüründeki içki tüketimi üzerinden analiz ederken, özellikle içki tüketiminin erkeklerin benlik kavramlarıyla nasıl bağlantılı olduğunu, hegemonik ideolojilerin sağlıklı ve uzun bir yaşamı nasıl derinden etkilediğini gözlemlemişlerdir. Belli sosyal bağlamlar içerisine gömülü olan içki tüketim pratiklerinin, toplumda bir erkeğin statüsünü yükselttiğini öne sürmüşler, erkeklerin sağlık sorunlarına doğrudan etkisi olan hegemonik maskülenite kavramını bu yolla tanımlamışlardır.

Maskülenite de diğer toplumsal cinsiyet kalıpları gibi akışkan, dinamik ve etkileşimler yoluyla şekillendirilip sürdürülen bir yapıdır; sosyal pratikler yoluyla yaratılır ve bu pratikler belirli bir kültürün birçok yapısal kısıtlaması içine gömülü halde bulunmaktadır. Buna, Messerschmidt 2000 yılında 'yapılandırılmış eylemler olarak toplumsal cinsiyet' adını vermiştir⁸. Toplumsal cinsiyeti belli sosyal ortamlarda inşa etmekte olduğumuzdan, sosyal etkileşimlerin tamamı bu yapıyı ve pratikleri yeniden üretilip sürdürmekte, bazense

⁸ Bunu ben bu şekilde çevirmeyi tercih ettim, Messerschmidt bu kavramı '*gender as structured action*' olarak kullanmıştır.

değiştirmektedir (West ve Zimmerman 1987, s. 51). Yapıyı ve sürdürülmekte olan pratikleri, ne yolla sürdürdüklerini anlamak, erkekler arası etkileşimin nasıl ortaya çıktığını da irdelemeyi gerektirmektedir.

Filmde Savcı Emre'ye rakı üzerinden onu sertleştirme amacının belirtilmesi, film boyu savcı hakkında o gelmeden önce başlamış olan söylentilerin vurgulanması, savcının sertliğine, maskülenitesine yapılan açık imalar yapının altını çizen pratiklerdir. Bir kültür olarak belirlenmiş rakı tüketimine dair eğilimleri maskülenitenin akışkan inşası ile ilişkilendirmek için Bourdieu'nun (1998, 2004) meyhaneler ve işyerleri analizleri üzerinden de ilerleyebiliriz.

Hegemonik anlamda masküleniteyi değerlendirirken alkolün 'sert' tüketimine odaklanmaya dikkat ediyorum. Connell ve Messerschmidt'in (2005, s. 59) açıklaması, (Hinnote ve Webber'in aktarımından, 2012) alkolün 'sert' tüketiminin hegemonik maskülenitenin kültürel biçimiyle ilişkisini anlamada bize yol gösterebilir. Onlara göre erkeklik, bireyin bedenine ya da kişiliğine yerleşik, sabit bir durum değildir. Erkeklik sosyal eylemde gerçekleştirilen pratik konfigürasyonlar bütünüdür ve belirli bir sosyal ortamdaki cinsiyet ilişkilerine göre farklılık gösterebilir. Birçok erkek kültürel olarak idealize edilmiş hegemonik idealleri yansıtmamaktadır ancak belli pratikler birçok erkeğin desteklemeye motive olduğu veya olmayı arzuladığı şeyi yansıtabilir. Campbell'in de belirtmiş olduğu kültürel idealler veya baskın erkeklik algısı ifadesi böylece meşrulaştırılmaktadır ve mevcut toplumsal cinsiyet hiyerarşisini bir bütün olarak desteklemektedir (2000).

Rakı Türkiye'de de ev içi, siyasi ve kültürel ritüelin önemli bir parçasıdır ve birçok toplulukta kendine ait kültür oluşturmuş bir olgudur. Meyhane alanının önemli bir parçasıdır, kendine ait bir tüketim biçimi (rakı adabı), kuralları vardır. Sertlik, seklilik düzeyine göre kendine ait anlamları bulunmaktadır. Rakının, (filmde ise boğma rakının) tüketiminin genellikle yoğun olması kendi kendine ve tüketene kişilik özelliği atfetmektedir. Serttir, sertleştirir ve herkesin kaldıramayacağı türdendir. Sertliği ile alttan alta dayanıklılık dayatması uygulamaktadır. Bu anlamda yoğunluğuyla sertlikle, masküleniteyle karakterize edilmektedir (Georgeon, 2021/2023: s.17). Avukat Şahin ve Dişçi Kemal'in kolektif söylemleriyle Savcı Emre'ye bir tahakküm kurulmakta, bu tahakküm onun karakterinin önüne geçmekte ve sertlik etrafında inşa edilmiş bir yoğunluktadır. *"Bizim buranın boğma rakısı, serttir ama çok güzeldir."*

Bu sertlik toplumsal cinsiyet çerçevesinde düşünüldüğünde de kendi ortamıyla bir sosyal yapı inşa etmektedir, erkeğin evden 'kaçtığı'nda' sahip olduğu ortamın yaveridir.

Hinnote ve Webber (2012) Rus erkeklerinin alkol tüketiminin ve Rus kültüründeki sert içki algısının masküleniteyle bağdaştırılması konusunda yaptıkları çalışmada Bolşeviklerin kadınlar için bir özgürlük cephesi oluşturduklarından, ancak kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin, birçok bireyi geleneksel ev içi kadınlık fikrine her zamanki kadar sıkı bir şekilde bağladığından bahsetmektedir. O dönemde, erkekler devlete işçi veya parti görevlisi olarak hizmet ederek yeni kimlikler kurabiliyor ve hayatlarına devam edebiliyorlardı.

Filmde Dişçi Kemal'in eşi için, iç işleri bakanı, kontrol kulesi tanımları kullanılmaktadır;

Alıntı 3

(00:27:33-00:27:42)

Dişçi Kemal: *“Benim gücüm yetse savcım, vallahi şurada kıvrılıp uyuyacağım da kontrol kulesinden eve gel talimatı gelince, hanımı diyorum benim, anladın mı?”*

Avukat Şahin: *“İçişleri bakanı aradı mı, vın.”*

Dişçi Kemal ile Avukat Şahin'in kurduğu bu cümleler, erkeklerin alkol alıp sosyalleşmesi beklenen ama sonuçta eşlerinin isteklerine boyun eğdiği aile içi ilişkilerdeki güç dinamiklerini gözler önüne sermektedir. Bu noktada içki içen erkeğin ortamı zamanlaması, mekân bağlamı gereği çoğunlukla bekar erkek profili ile de bir ilişki kurmaktadır (Georgeon, 2021/2023: s. 17). Bu, Courtenay'ın (2000) erkekliğe ilişkin baskın fikirlerin erkeklerin davranışlarını nasıl etkilediğine ve sosyal eşitsizlikleri nasıl güçlendirdiğine ilişkin gözlemleriyle de örtüşmektedir.

Bu bağlamda Giriş bölümünde de belirttiğim gibi alkol hem sosyal anlamda birleştirici, sosyal ortamların önemli bir parçası (Georgeon, 2021/2023: s. 15) olsa dahi toplumsal cinsiyet rolleri açısından ayrıştırıcıdır da.

Baskın ve itaatkâr cinsiyet rolleri zaman içinde doğrudan etkileşim bağlamlarından inşa olup sürdürülmektedir. Alkol ve bizzat sert alkol tüketimi, Hinnote ve Webber'in de doğruladığı gibi (2012) maskülen davranışlardır. Sarhoşluk erkeksidir, ayıklık, ayık olma hali ise kadına ait bir duruştur. Türkiye'de rakı kültüründe toplumsal cinsiyete dayalı dil, tarihsel olarak meyhane ortamındaki ve ismiyle müsemma rakı masasındaki etkileşimler sert rakının erkeklikle ilişkilendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Phillips 2000'de yaptığı çalışmasında erkeklerin, içki içmeyen erkeklerin olgunluğunu, cinsel kimliğini ve erkekliğini sorgulamak için sıklıkla kadınlaştırılmış ve 'hadım edici' lakapla

kullandığını; erkeklerin güçlü içkiler tüketmeleri beklendiğini, tüketemeyen erkeklerinse cinsel deneyimsizlikleri ve baskın erkeksi kültürün bir parçası olarak ayırt edilmediklerini belirtmiştir.

Hegemonik maskülenitenin belirtileri arasında gelen söylemlerin Türkiye'deki örnekleri arasında bir çocuğun önce sünnet olduğunda, askere gittiğinde, ilk cinsel birlikteliğinde ve ilk rakı içişinde erkek oldukları geçer. Birçok sosyal ortamda rakı sofrasını kuran genellikle kadın, rakıyı sert haliyle tüketen erkek, karşısına geçip hafif bir rakı içense yine aynı adaba göre kadındır. Piknikte etleri hazırlayan, yine rakı sofrasını kuran kadındır, mangalı yakan ve başında rakısını yudumlamaya başlayan, piknik boyu içen erkektir.

Tüm bu sosyal bağlamlarda toplumsal cinsiyetin rakı üzerinden inşası mümkün kılınmaktadır. Erkeklik sert alkolle özdeşleşir, sert alkol kadınsılığı ve erkeksiliği ayırt etmek için önemli bir mekanizma haline gelmektedir ve bunun sonucunda sosyal ortamda sert alkolün nasıl tüketildiği erkeklerin baskın erkeklik anlayışlarına erişmesine olanak tanımaktadır. Bu sosyal ortam örnekleri ve filmdeki boğma rakı sahnesi örneği yalnızca genel anlamda erkeksi performansın önemini vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda erkekliği vurgulama ve çevrece onaylamada belli olgusal bağlamların öneminin de altını çizmektedir.

Filmde, gecenin ortasında, Savcı Emre ardı ardına gelen rakı ikramını daha fazla kaldıramaz ve bahçenin bir tarafında içtiğini çıkartır:

Alıntı 4

(00:39:25)

Dişçi Kemal: *"Ne oldu savcım bize böyle savcım ya, hızlı mı gittik biraz? Rakı dokundu hakikaten herhâlde sana."*

Savcı Emre'nin sert rakıyı içmesi yönündeki yoğun baskı, Bourdieu'nun (1998, 2004) sosyal hiyerarşileri güçlendiren kültürel norm ve uygulamaların dayatılması olarak tanımladığı sembolik şiddetin bir biçimi olarak görülebilir. Emre'nin daha fazla dayanamadığı sahne (00:39:25) bu toplumsal beklentilerin zorlayıcı gücünü göstermektedir.

Bu an, filmin, alkol tüketimini ve erkekliği çevreleyen toplumsal normların, uymayanlar için nasıl olumsuz sonuçlara ve psikolojik strese yol açabileceğine dair eleştirimi de bir anlamda özetlemektedir. Bulgular aynı zamanda filmin diğer toplumlarda gözlemlenen kültürel kalıpları nasıl yansıttığını da ortaya koymaktadır. Hinote ve Webber'in (2012) Rus erkeklerin sert alkol

tüketimi ve bunun maskülenite ile ilişkisi üzerine yaptığı çalışma, yararlı bir karşılaştırmalı çerçeve sunmaktadır. Rus ve Türk içki kültürleri arasındaki paralellikler, hegemonik erkekliğin belirli toplumsal uygulamalar aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü yansıtmaktadır. Mintz'in de belirttiği gibi, tükettiğimiz yemeğin, içeceğin sembolik anlamları doğal olarak büyük ölçekteki *kurumlara* bağlı olduğundan ona yüklenen anlam, güce dair dinamiklerden ayrı düşünülemez (1996: 30-32). Buradaki güç odağı erkeklik üzerinden kurulan tahakküm yönünden de incelenebilir.

Kurak Günler filminin bu sahnesi, hegemonik erkeklik yapılarını keşfetmek ve eleştirmek için boğma rakı motifini kullanmaktadır. Analiz edilen sahne, alkol tüketiminin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve sosyal hiyerarşileri güçlendirmek için nasıl bir araç olarak hizmet ettiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve sosyolojiden alınan teorik çerçevelerden yararlandığım bu analiz, kültürel pratiklerin bireysel kimlikler ve sosyal yapılar üzerindeki yaygın etkisini vurgulamayı amaçladığım bir incelemeye dayanmaktadır.

Filmde değerlendirdiğim sahne, özellikle güçlü bir alkollü içecek olan boğma rakı tüketimi aracılığıyla hegemonik maskülenite kavramını resmetmektedir. Savcı Emre'nin rakı masasındaki deneyimi, alkolün geleneksel erkeksi idealleri dayatmak için nasıl kullanıldığına ve bunun sinemaya yansımasına önemli bir örnek teşkil etmiştir. Savcı Emre'nin gözle görülür rahatsız hissiyatına rağmen rakı içmesi konusundaki ısrar, belirli bir sertlik ve erkeklik imajına uyma baskısını göstermeye hizmet etmektedir.

Rakı üzerinden veya sert alkol tüketimi üzerinden kurulan baskılar ve zorlamalar, sosyal pratikleri hegemonik maskülenite kapsamında beklentilere yönlendirmekte ve beklentiye uymayan erkekleri çeşitli ikincil erkeklik kategorilerine (Hinnot ve Webber, 2012) kolayca itebilmektedir.

4.4 *La Casa de Papel, Todo pareció insignificante (Her Şey Önemsiz Göründü): Et Yemenin Eğlencesi Üzerine*

La Casa de Papel 3. Sezon 6. Bölüm olan *Todo pareció insignificante (Her Şey Önemsiz Göründü)* bölümünde, karakterlerin et yemenin ahlâkını ve keyfini tartıştığı bir sahne vardır. Bu sahne, yemek ve diyet tercihleri çerçevesinde geniş sosyal ve kültürel dinamikleri yansıtarak, yemeğin sembolik bir şiddet ve güç aracı olarak nasıl kullanılabileceğine dair güçlü bir örnek teşkil etmektedir.

Alıntı 1

(00:20:49-00:20:51)

(Sahnedeki keşiflerin kendilerine hediye ettiği sebzelerden çöp şiş hazırlayan Stockholm'e, Bogotá tepki göstermektedir.)

Bogotá (Hovik Keuchkerian): “Bu ne be? Tavşan yemi kalmamış mıydı?”

Stockholm (Esther Acebo): “Hep görmezden gelseniz de ben veganım, bugün benim doğum günüm ve vegan yiyoruz!”

Bogotá: “Bunu görmezden geliyorum çünkü veganlar Yeni Taliban, teröristler. Sen bizi sıkıntıdan öldürene kadar durmayacaksın. Sağlıklı olan her şey sıkıcıdır. Kimse dostlarını iyi pişirilmiş enginar yemeye çağırmasın çünkü enginar yemek eğlenceli değil. Eğlenceli olan dostlarla kuzu veya yavru domuz yemek ya da elli arkadaş toplanıp bir taşra evinde dana yemek. Eğlenceli olan o. Dana için üzülürüm ama insanları birleştiren şey bu; et birleştirir, dana birleştirir ama enginar böler.”

La Casa de Papel, Todo pareció insignificante (Her Şey Önemsiz Göründü) bölümünün analiz edilen sahnesinde, yiyecek seçimlerine, özellikle de ete karşı veganizme karşı söylem, toplumsal normların, değerlerin ve güç dinamiklerinin güçlü bir yansıması olarak çalışmama destek vermiştir. Bogotá'nın Stockholm'ün vegan şiş hazırlamasına verdiği tepki, yemeğe yüklenen köklü kültürel ve sembolik anlamların altını çiziyor. Vegan yemeği reddederek ve et tüketimini eğlencenin ve sosyal bağın simgesi olarak gören Bogotá, yalnızca kendi beslenme tercihini savunmakla kalmamış, aynı zamanda et yemeyi zevk, güç ve birlik ile eşitleyen kültürel bir normu da vurgulamıştır.

Yemek, sosyal etkileşimlerde her zaman güçlü bir sembolik araç olmuştur, sosyal bağları güçlendirmek, statüyü belirtmek ve kontrol uygulamak için kullanılmaktadır. Yemek ve diyet tercihleri çoğu zaman sembolik anlamlar taşımaktadır. Pek çok kültürde et, zenginlik, güç ve iktidarla ilişkilendirilirken, etten uzak durmak etik, sağlık veya dini nedenlerle ilişkilendirilebilir. Et tüketimine ilişkin bu tartışma sahnesi, her iki tarafın da kendi duruşunun meşruiyetini ve üstünlüğünü öne sürmeye çalıştığı sembolik bir değer ve kimlik çatışması olarak izlenebilir.

Pierre Bourdieu'nün yarattığı bir kavram olarak sembolik şiddet, gündelik uygulamalara ve algılara yerleşen, incelikli ve çoğu zaman fark edilmeyen, gözle görülmeyen tahakküm biçimleri aracılığıyla toplumsal hiyerarşilerin sürdürülme yollarını ifade etmektedir. Şiddetin gizil ve ince formudur. Tahakkümü kuran güç sahipleri (tahakküm eyleminin bilincinde olanlar), çerçevesi keskince çizilmiş kurallara bağlı olsalar dahi, tahakküm çoğunlukla onu oluşturup sürdüren ve onları çerçeveleyen gruplar arasındaki uyum ile meydana gelmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: s. 167). Bourdieu ve Wacquant'a göre sembolik şiddet, siyasi güçten ve polis şiddetinden daha etkili süreçleri kapsamaktadır (s. 165).

Bourdieu sembolik şiddet kavramıyla, bireylerin bir silahlı kuvvetten ziyade 'yanlış anlayışın' yarattığı güçten kötü neticeye varışı vurgulamaktadır. Bu yanlış anlayışların gücü sadece etiketlemelerle sınırlı kalmaz; eğitim yoluyla öğrenci, farklı fikir ve sosyal sermaye türleri ile karşı karşıya geldikçe toplumsal değerleri ve kültürleri alt-üst şeklinde sınıflandırmayı içselleştirir. Bu, daha sonraları bireyin dünya görüşünü hiyerarşik hâle getirmektedir. Bu düşünce şekli nesneleri yalnızca bir düzen içerisinde sıralamakla kalmamaktadır, bireyin içselleştirdiği şahsi ve kültürel anlamda kavrayışı şekillendirmektedir (Calhoun, 2007: 118-119).

Pierre Bourdieu'nun kavramsallaştırdığı şekilde (1984) sembolik şiddet, baskın kültürel normlar, değerler ve temsillerin bireylere ve gruplara empoze edilmesiyle sosyal hiyerarşi ve eşitsizlikleri sürdüren, örtük ve genellikle bilinçsiz uygulanan mekanizmaları ifade eder. Pierre Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramı bu sahnenin analizinde de geçerlidir; sembolik şiddet, kabul edilen normlar ve inançlar yoluyla sosyal hiyerarşileri koruyan, günlük uygulamalara ve algılara gömülü olan, incelikli ve çoğu zaman fark edilmeyen tahakküm biçimlerini ifade eder (Bourdieu ve Wacquant, 2003). Bogotá'nın veganizm hakkındaki aşağılayıcı yorumu ve et yemeyi yüceltmesi, baskın kültürel pratiğin -et tüketiminin- alternatif yaşam tarzlarını marjinalleştirdiği ve gayri meşrulaştırdığı bu tür şiddete örnek teşkil etmektedir. Bu dinamik, baskın grupların güçlerini kültürel normlar aracılığıyla sürdürdüğü, genellikle bu normlardan sapanları damgaladığı bazı kalıpları gözler önüne sermektedir.

Bu sahnede et tüketimine ilişkin tartışma, Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramı çerçevesinde ele alındığında, geniş kültürel ve sosyal normları, şahsi ve kültürel anlayışları yansıtmaktadır. Burada et yemeyi savunan taraf sadece bir beslenme tercihinin savunmakla kalmıyor, aynı zamanda et yemeyi standart bir uygulama olarak konumlandıran kültürel bir normu da savunmaktadır. Bu, birçok kültürde sıklıkla marjinalleştirilen veya damgalanan alternatif yaşam tarzlarına (örneğin vejetaryenlik veya veganlık) karşı baskın beslenme

normlarının güç uygulayışı ve bastırışı olarak da okunabilir. Et yemeyi yukarıdaki sözlerle savunan karakterin, bir tür ahlaki üstünlük veya normallik iddiasında bulunduğunu görebiliriz; bu, çekimser kalan marjinal taraf üzerinde güç kullanmanın ince (aslında gayet kalın ve sert) bir yolu olarak görülebilir. Et tüketimini "eğlenceli" veya normatif olarak çerçeveleyerek, et yemeyenlerin seçimlerini dolaylı olarak gayri meşru hale getirmekte, grup içindeki sosyal hiyerarşileri ve güç dinamiklerini yeniden şekillendirip vurgulamaktadır.

Sunulan tüm argümanlar ve her iki tarafın da kullandığı dil, sembolik şiddetin uygulanma biçimleri açısından analiz edilebilir. Et yemeyi savunan karakter karşı tarafı küçümseyen veya alay eden anlatılar kullanabilirken, buna karşı çıkan karakterin çekimser kalışını, et yiyenleri üstü kapalı eleştiren ahlaki veya etik anlayışlarla çerçeveleyebilir. Sahnede anlatılar üzerinden süren bu savaş, sembolik hakimiyet mücadelesi olarak da yorumlanabilir.

Bu noktada, et yemenin eğlencesini vurgulayan karakterin erkek, çekimser kalan ve et tüketmeyen, veganlığının sürekli görmezden gelinip baskılandığını belirten tarafın kadın oluşu bana hızla Adams'ın Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram çalışmasını hatırlattı (1990). Adams bu çalışmasında, et tüketimi, cinsiyet ve güç arasındaki bağlantıları tartışmakta ve etin tarihsel olarak erkek egemenliği ve tahakküm yapılarıyla nasıl ilişkilendirildiğinin altını çizmektedir. Ona göre iktidar sahipleri hep et yemektedir; işçi sınıfının genel beslenme şekli karbonhidratlardan oluşmaktayken aristokratların öğünlerinde her çeşitten et bulunmaktadır. Ancak bu tür bir beslenme alışkanlığı sadece sınıf ayrımının göstergesi değil, toplumsal cinsiyete yönelik ayrımı da vurgulamaktadır. Kadınlar ve ikinci sınıf vatandaşlar böyle bir ataerkinin içerisinde ikinci sınıfa yönelik yemekleri yerler, et yerine meyve sebze ve tahılla beslenirler. Et tüketiminin toplumsal cinsiyete yönelik ayrımında bu anlamda bir mit mevcuttur; et tüm sınıflar içerisine nüfuz etmiştir ancak et hâlâ erkeksi bir besindir ve et tüketimi erkeksi bir eylemdir. Et kıtlık zamanlarında dahi erkekler için sürekli hâldeyken kadınlar için bu durum tam tersidir. (Adams, 1990: 76).

Ayrıca tıpkı bu sahnede Bogotá'nın şişte enginarı görünce tiksinierek "*Tavşan yemi kalmamış mıydı?*" tepkisine de dayanak olacak bir bilgiye de yine Adams çalışmasında değinmiştir: et dışındaki sebze meyve gibi gıdalar kadınlara ait yiyecekler olarak görülmektedir; bu yiyecekler bu yüzden erkeklere göre itici hâle gelmiştir. Bazen erkekler bu kategorilerdeki gıdaları tüketirken kadınsı bir tüketimin üzerini örtmek için sos eklemeye ihtiyaç duyarlar. Erkekler yulaf lapası yerken bile et sosuna ihtiyaç duyarlar, yeşillikler ve diğer bitkilerden elde edilen sosları ise kadınlara yönelik yemekler olduğunu belirterek reddederler (s. 79).

Et tüketiminin gücü ve statüyü simgeleyen kültürel ve sosyal normlara nasıl derinden gömülü olduğunu çalışan Fiddes'a göre (1989) et tüketimi ve insanın egemenliğine inanç iki yönlü bir etkileşimdir. Kültürün et tüketimini meşrulaştırdığı kadar et de kültürü meşrulaştırmaktadır. Hayvan eti yemek insanın doğanın geri kalanı üzerindeki üstünlüğünün doğrudan ve güçlü bir şekilde doğrulanmasını sağlamaktadır bu nedenle bu üstünlüğün insan için önemli bir değer olduğu toplumlarda -veya bireylerde- et tüketimi merkezi bir semboldür. Hayvanı avlamak, pişirmek ve yemek insan üstünlüğünün nihai bir ifadesidir (s. 90). Belki de bu üstünlük hissini bu kadar pekiştirdiğinden et yemek eğlenceli, güç ekseninde birleştirici ve aksini uygulayan herkese karşı üstün hissettirendir.

"*Enginar böler*" ama "*et birleştirir*" fikri, kültürel uygulamalara ve inançlara derinlemesine yerleşmiştir; Fiddes'e (1989) göre et tüketimi, insanın doğa üzerindeki üstünlüğünün merkezi bir sembolüdür, sosyal uyumu ve güç duygusunu güçlendirmektedir. Bogotá'nın, et yemenin doğası gereği eğlenceli ve sosyal olarak birleştirici olduğuna dair kanısı bu kavramı örneklendirmektedir; zira et tüketimi, hakimiyet kurmanın ve grup kimliğini güçlendirmenin bir aracı haline gelmiştir.

Zorlayıcı ve açık bir güç kullanımından farklı olarak bu sahnede de sembolik şiddetin, dil, jestler, ritüeller ve sosyal kurumlar gibi sembolik araçlarla uygulandığı ispatlanmıştır. Mevcut güç ilişkilerini sürdürmeye hizmet eden ve eşitsizliği normalleştirerek statükoyu meşrulaştıran, sorgulanamaz hale getiren türden sembolik şiddet, medya ve kültürel araçlar yoluyla sürekli yeniden üretilmekte ve güçlendirilmektedir. Toplumsal eşitsizlikler bu söylemler yoluyla kalıcı hale gelmektedir. Sembolik şiddetin kavramsal çerçevesinde de yemek kültürü, toplumsal hiyerarşilerin ve eşitsizliklerin devamlılığını incelemek için zengin bir zemin oluşturur.

Kültürel norm ve temsillere dayalı yemek alışkanlıkları, toplumu ayırıştırmak ve sosyal hiyerarşileri uygulamak için kullanılır ve belli yemek tercihlerinin veya kısıtlamalarının etnik köken, sosyoekonomik durum veya cinsiyet gibi sosyal gruplara atfedilmesini yansıtmaktadır. Bu stereotipik yemek pratikleri, bireylerin mutfak tercihlerini kısıtlamanın ötesine geçerek belirli kültürel kimliklerin ötekileştirilmesine ve yabancılaştırılmasına, etiketlenmesine alan açmaktadır.

Bu fikir aynı zamanda yemek üzerinden kurulan kültürel tahakkümün, baskın mutfak pratiklerinin, mutfığa dair zevklerin ve tercihlerin dayatılması yolunun da altını çizmektedir. Tekrardan burada da dönebileceğimiz Bourdieu'nun *habitus* kavramı, bireylerin sosyal statü ve sermayeleriyle ilişkili zevkleri ve alışkanlıkları nasıl içselleştirip yeniden ürettiğini

açıklamaktadır (1984/2008: s. 179-193). Bu bağlamda kültürel anlamda kendini üst düzeyde görenler, alternatif mutfak geleneklerini marjinalleştirir veya damgalar, ayrıca neyin ‘iyi’ veya ‘uygun’ bir mutfağı yansıttığını belirler.

Bu noktada, karşılıklı tartışmanın ahlaki ve etik boyutları da dikkat çekicidir; Bogota'nın duruşu veganizmi önemsizleştirip alay ederken, Stockholm'ün doğum gününde vegan yemeği yemeyi istemesi, et tüketiminin ahlaki meşruiyetine meydan okuyan etik bir seçim olarak çerçevelenebilir. Bu etik duruş, etten kaçınmanın genellikle hayvan refahı, sağlık ve çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin etik hususlarla bağlantılı olan beslenme tercihlerinin ahlakına ilişkin kapsamlı -diğer- tartışmalarda yankı bulabilmektedir.

Genel olarak *La Casa de Papel*'in bu bölümündeki sahnenin yemek, sosyal kimlik ve güç arasındaki karmaşık etkileşimi özetlediğini umuyorum. Yemeğe dair seçimlerin yalnızca kişisel tercihlerle ilgili olmadığını, sosyal hiyerarşileri ve güç dinamiklerini yansıtan ve güçlendiren kültürel, sosyal ve sembolik anlamlarla dolu olduğunu gösterebildiğini düşünüyorum. Analizim, yemek ve kültür araştırmalarında bu temel güç öğelerini anlamanın önemini vurgulamayı, yemek yeme gibi günlük pratiklerin nasıl daha geniş sosyal çatışmalar ve ideolojik çatışmalar için bir arena olarak hizmet edebileceğini göstermeyi hedeflemiştir.

4.5 *Pulp Fiction (Ucuz Roman)* (Quentin Tarantino, 1994) Filmi Üzerinden Yeme Biçimlerinin Empoze Edilmesi Problemi

Bir yeme davranışına dair bir tutumun, diyetin empoze edilmesini sorunsallaştırıp irdelediğim bu bölümde ele aldığım film Quentin Tarantino'nun 1994 yılında yazıp yönetmiş olduğu *Pulp Fiction*. *Big Kahuna Burger* (kurgusal bir markaya ait hamburger) üzerinden diyaloga girilen tek bir sahneyi ele alacağım. Filmin ana karakterlerinden olan Vincent Vega (John Travolta) ve Jules Winnfield (Samuel L. Jackson) bu sahnede, evlerine baskın yaptıkları ve o sırada *Big Kahuna Burger* yiyen Brett (Frank Whaley) ile hamburger üzerine konuşmaktadırlar.

Alıntı

(00:16:16-00:16:24)

Jules Winnfield: (*Hamburger için*) “Ben pek yemem, kız arkadaşım vejetaryen, ki bu beni de vejetaryen yapar ama iyi bir hamburgerden de keyif almasını bilirim.”

Jules'un bu açıklaması, bir partnerin beslenme tercihlerinin, diğerinin yeme alışkanlıklarını önemli ölçüde etkileyebildiği ve değiştirebildiği, ev içi alanlarda diyet dayatmasına ilişkin daha geniş bir toplumsal sorunun altını çizmektedir. Bu olgu yalnızca kurgusal anlatılarla sınırlı değildir; birlikte yaşamının ve yakın ilişkilerin beslenme davranışlarını nasıl etkilediğini vurgulayan çeşitli akademik çalışmalarla da desteklenmektedir.

Sahne masada duran hamburger menüsü üzerinden ‘başkasının yemeğini yeme’ davranışı yoluyla bariz bir tahakküm kuruluyor olsa dahi ele alacağım mesele Jules’un kurmuş olduğu bu cümledir; zira altında yatan derin bir empoze ve baskı kültürü olduğuna inanıyorum.

Sanjur’a göre (1982) sosyal yapının önemli bir parçası olan yeme alışkanlıkları, hiçbir zaman durağan değildir; bireyin yeme davranışı, yemek alışkanlıkları, diyet biçimleri, ekonomik koşullar ve kültürel pratiklerden tutun da biyolojik etkenlere kadar birçok faktör tarafından şekillenmektedir. Beslenme uzmanlarının görevlerinden biri de yeme kalıplarının tanımlanması ve olası değişikliklerin kaydının sağlanmasıdır. Yemek yeme alışkanlıklarının araştırılmış olduğu çalışmalarda verilerde görülen eğilimler, yeme pratiklerinin değişen doğasını göstermektedir (örn. Göde ve ark., 2021). Mead’e göre (1976), değişimlerde sorgulanması gereken, ‘yeme alışkanlıklarını nasıl değiştirirsiniz?’ değil, ‘yeme alışkanlıkları nasıl değiştirildi?’dir.

Craig ve Truswell’in 2006 yılında yaptıkları çalışmada, genç yetişkinlerin birlikte yaşamaya başlayıp partnerler arasında yeni beslenme alışkanlıkları oluşturmak için uzlaşmalar ve müzakereler yaptıkları bir değişimin varlığını ele almışlardır. Çalışmalarının temel konusu, birlikte yaşama ile beraber gelen birlikte yeme alışkanlıklarındaki uyum süreçleridir. Aslında bir empoze olup olmadığı tartışılmadan, temelde “beslenme alışkanlıklarını daha çok kim belirler?” sorusu üzerine yola çıkılmış bu çalışmadan ben de aynı sorudan destek alarak faydalanacağım. Brillat-Savarin’e ait (2015) “ne yiyorsan o’sun” sözü; ardından Pollan’ın (2008) “*you are what you eat eats too* (yediğin ne yiyorsa aynı zamanda o’sun)” sözlerine bu diyet empozesini düşünecek olsaydım, “ayrıca yanındaki ne yiyorsa o’sun da!” diye ekleme yapardım.

Kadınların beslenme alışkanlıklarıyla ilgili bir çalışmada (WHT), kadınların düşük yağlı bir diyeti uzun süre sürdürebildikleri bildirilmektedir (Kristal ve ark., 1992), farklı bir çalışma ise bir aile üyesine (WHT'deki erkek partnerlere) uygulanan diyet müdahalesinin, eşlerin yeme

alışkanlıkları üzerindeki etkisini göstermektedir (White ve ark., 1991). White'ın bu çalışması, bir eşteki beslenme değişikliğinin diğer eş üzerinde de etki yarattığını ileri sürmektedir.

Bu çalışmalardan destek almamanın sebebi hepsinin, birlikte yaşamak yemek yeme alışkanlıkları nasıl ve ne kadar değiştirir, düzenlemelere asıl etki eden taraf hangisidir? Bu sorulara aradığım yanıtta asıl kaygım, şahsen temel olarak toplumsal cinsiyete yönelik bir ayırtırmadan ziyade; hangi beslenme tipi baskın gelmektedir, bunu anlamak ve değişen yeme alışkanlıklarının karmaşık doğası üzerinde bir miktar anlayış kazanma çabasıdır.

Sanjur'a (1982) göre yeme alışkanlıkları, sosyal yapının ayrılmaz bir parçasıdır ve ekonomik koşullar, kültürel uygulamalar ve biyolojik faktörler gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu etkiler dinamiktir ve sosyal etkileşimlere ve yaşam düzenlemelerine bağlı olarak değişime tabidir. Örneğin, Craig ve Truswell (2006), genç yetişkinlerin birlikte yaşarken yeni yeme alışkanlıkları üzerinde müzakere etmesinin sıklıkla hangi uzlaşmalara ve adaptasyonlara yol açtığını araştırmış ve kişilerarası ilişkilerin, gündelik bir yaşam pratiği olarak diyet biçimleri üzerindeki etkisini vurgulamışlardır. Kristal ve arkadaşları (1992), kadınların az yağlı bir diyeti uzun süre sürdürebildikleri sonucuna varmış, White ve arkadaşları ise (1991), bir partnere uygulanan diyet müdahalelerinin diğer partnerin yeme alışkanlıklarını önemli ölçüde etkilediğini kanıtlamıştır. Bu bizlere, bir hanedeki beslenme değişikliklerinin, tüm üyelerin yeme davranışlarını etkileyen bir dalgalanma etkisine sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Carnal Appetites: Food, Sex, Identities (2000) adlı eserinde Probyn, çağdaş yemek uygulamalarının, kimlik politikaları ve bedensel düzenlemelerle nasıl iç içe olduğunu araştırmıştır. Probyn, sağlık ve beden imajı etrafındaki neoliberal söylemlerin, bireyler üzerinde nasıl normatif baskılar yarattığını, yiyecek seçimlerini ve yeme davranışlarını nasıl şekillendirdiğini tartışmaktadır. Bu baskılar genellikle üretkenlik, öz kontrol ve bireysel sorumluluk etrafındaki kompleks toplumsal fikirleri de yansıtmaktadır.

Probyn (2000), sağlık ve beden imajı etrafındaki neoliberal söylemlerden etkilenen çağdaş yemek pratiklerinin, kimlik politikaları ve bedensel düzenlemelerle nasıl iç içe geçtiğini belirtmiştir; diyet uygulamalarının dayatılması, bir partnerin diyet tercihlerinin hane halkının yeme alışkanlıklarına tahakküm uyguladığı bir kontrol biçimi olarak görülebilir, ben bu dayatmaları tahakküm odağında incelediğim içeriklerde güç ve tahakküm kurma odağına yerleştirdim.

Burada sorunsallaştırdığım kısım, bir diyeti karşı tarafa onlar için en iyisinin ne olduğunu bildiğini ve aksinin sağlıklarına zarar vereceğini vurgulama yoluyla kabul ettirmektir. Tahakkümün bu biçimi daha (daha sonra çalışmalarca aksi kanıtlanabilecek ve değişebilecek de olsa) sağlıklı bir hayatı getirmenin yanında, yetişkin bir bireyin kendine ait beslenme şeklinin hayatı paylaşırken işgal edilip değiştirilebileceğini göstermektedir.

Bu analizde asıl odaklandığım konu toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olmasa da beslenme tercihlerinin hangilerinin baskın geldiğini ve ilişkilerde değişen yeme alışkanlıklarının doğasını anlamak için toplumsal cinsiyet dinamiklerine odaklanmayı da önemli gördüm. White ve arkadaşlarının (1991) ve Kristal ve arkadaşlarının (1992) da belirttiği gibi, bir partnerdeki diyet değişikliklerinin diğerini önemli ölçüde etkileyebilmektedir (1991). Bu dinamik, Jules'un diyet seçimlerinin kız arkadaşının vejetaryenliğinden etkilendiği dinamiği, analiz edilen sahnede resmedilmekte ve bu da ev içi mekânlardaki diyet dayatmalarının karmaşık doğasını gizil bir şekilde yansıtmaktadır.

Pulp Fiction'da ele aldığım sahne için, daha önce uygulanmış olan nicel çalışmalar ve akademik literatür, yaşam düzenlemelerinin ve yakın ilişkilerin beslenme alışkanlıklarının şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı fikrini desteklemektedir. Bu analiz, diyet dayatmasının dinamikleri ve ev içi alanda yeme davranışlarını etkileyen sosyal ve kültürel faktörler hakkında daha fazla eleştirel çalışma yapılmasına yönelik ihtiyacı da ayrıca vurgulamaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Artık çalışmamın sonuna gelmiş bulunuyorum. Bu yola çıkarken, toplamış olduğum veriler olarak analizlerini yaptığım filmleri, ‘yemek üzerinden uygulanan ve sürdürülen kültürel tahakküm’ düşüncesini desteklemek için bulmadım. Filmler benim hayatımda yemek kadar ihtiyaç duyduğum şeylerden biri ve bu yüzden ele almış olduğum filmler, bende zaten onları izleyip düşündüğüm zamanlarda, ‘yemek üzerinden kurulan kültürel bir tahakküm var’ düşüncesini yaratmıştı. Yüksek lisansımın ilk senesinde almış olduğum Yemek, Mutfak, Sınıf dersinde yemeğin altında yatan anlamlara dair tüm düşüncelerim destek bulmuş oldu ve bu, her zaman medya alanında araştırma yapmak isteyen bana, çok değerli kazanımlar elde edeceğim çalışmamın temelini sağlamış oldu.

Roland Barthes’ı, *Camera Lucida*’yı (1980) ilk okuduğum zamandan beri, okuması en keyifli teorisyenlerden biri olarak görüyordum. Onun bir görüntüyü hiç göstermeden yapmış olduğu tüm betimleme ve tasvirlerle anlatmak istediği her şeyi vermesi bende çok büyük etki uyandırmıştı. Yemeğin altında yatan sembolik ve göstergebilimsel anlamları incelediği *The Pleasure of the Text*’i de (1975) tıpkı ilk okuduğum çalışması gibi beni derinden etkiledi; yemeği ele alışı onun her olgunun derinlerine gömülü olan anlamları inceleyebilme kabiliyetini gösteriyordu. Göstermeden, tasvirle anlatarak, kör göze parmak gibi değil görünmeyeni anlatma isteği ve hedefi bana Roland Barthes okumalarından kalan bir düşünce oldu. Onun yemeğe dair okumaları benim çalışmamda çok büyük bir dayanak oldu.

Ben de bu çalışmamla birlikte onaylıyorum ki, yemek sadece bir tüketim alanı değil; bir iletişim sistemi, bir imgeler bütünüdür. Kültürel anlamda “gösteren” araç olmakta ve toplumlar için sosyal statü ve etnik kimliğe dair anlamları içerisine almaktadır.

Yemeğe dair görünmeyeni anlatabilmek, onun bir tahakküm aracı olabildiğini açıklayabilmek için, Mary Douglas’ın *Deciphering a Meal (Bir Yemeğin Şifresini Çözmek)* (1972) adlı çalışmasından da faydalandım. Yemeğe yönelik tüm seçimler ve bağlı kalınan alışkanlıklar, toplumların kültürel normları benimsediği ve devam ettirdiği mekanizmaları meydana getirmektedir; böylelikle bu mekanizmalar bireylere, kültürel normlara uymaları için kültürel bir tahakküm kurmaktadır.

Ele aldığım en önemli kavramlardan biri, Parasecoli’nin ‘gastronativism’ olarak adlandırdığı (2022) ‘gastro-yerelcilik kavramıydı. Kavram Türkçe literatürde bir karşılığa veya çeviriye sahip olmadığından ben kavramı gastro-yerelcilik olarak çevirip kullanmayı tercih ettim. Yemek bu yerelleştirme perspektifine göre, dahil olduğu toplumun stratejik ideolojik

olarak belli bir yemeği önceliklendirmesi süreçleriyle beraber araçsallaşmaktadır. Irka ve baskın kültürlere dayalı ayrımcılığın yemek üzerinden yansıdığına yönelik bulgularımda gastro-yerelcilik kavramından faydalandım.

Bireylerin, yemek pratiklerini dayandırdıkları tamamen kişisel olan manevi duygularını, kültüre dayandırıp yemekler üzerinden nasıl yansıttığına bağlı olarak, marjinal ve potansiyel olarak ‘tehdit’ olarak gördükleri grupları onların tüketimleri çerçevesinde ‘öteki’ konumuna, karşılıklarına koyduklarını ele aldığım sahneler odağında açıklamaya çalıştım.

Ele aldığım sahnelerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değerlendirmelere yer verdim. Toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında, masküleniteye yönelik beklentilerin sert alkol tüketimi ile ilişkilendirilmesini sorunsallaştırdığım bölümde, alkol tüketimine yönelik ritüellerden geri durmanın ötekileştirilmeye, ikincil erkeklik kategorileri oluşturulup oraya itilmeye katkıda bulunduğundan bahsettim. Bu bakış açısına göre, erkeklige yönelik oluşturulmuş beklentiler sağlığa zarar veren ve ani zehirlenmeleri, erken ölümleri tetikleyebilecek tüketim tarzlarını bireye yakınlaştırmakta ve teşvik edici birçok sosyal yapıyı güçlendirmektedir.

Toplumsal cinsiyete atfedilmiş rollere uyum eğilimi ve beklentilere ve ideallere uyum zorunluluğu bir noktada habitus’la ilişkilendirilebilir (Bourdieu, 1984). Tüm bu derinlemesine yerleşmiş eğilimler ve zorunlulukların medyaki, edebi eserlerdeki temsillerine doğru esneterek görünürlüğünü vurguladıkça teorileştirmenin ve tartışmanın -saha çalışmalarına da ek olarak- kolaylaşabileceğini düşünüyorum.

Bu çalışmada, yemek üzerinden kurulmakta ve sürdürülmekte olan kültürel tahakkümün sinema filmlerine, televizyon dizilerine yansımaları araştırıp, yemeğin sinematik temsillerinin kültürel tahakküm kalıplarını yansıttığı ve sürdürdüğü yolları açığa çıkarmaya çalıştım. Yemeğin sinematik anlatılarda nasıl tasvir edildiği, tüketildiği ve bağlamsallaştırıldığını inceledim. Sorunsallaştırmış olduğum yemek üzerinden uygulanagelen kültürel tahakkümün toplumda yer ettiği noktalar, uygulanma biçimlerinin sinema filmlerine yansımasını ele alırken hedeflediğim çıkarımlara giderken ele aldığım soruları cevaplayabildiğimi umuyorum.

Ele aldığım filmlerde, *kültürel üstünlüğü veya aşağılığı* (Teo, 2022) anlatmak için yemekle ilgili kullanılan sembolizmin ve anlatıların nasıl kullanmakta olduğunu irdeledim. Bahsi geçen yemeklerin filmlerdeki temsillerinin mevcut güç dinamiklerini ne şekilde yansıttığını veya bunlara meydan okumakta olduğunu sorguladım ve analizimi bu sorgulamalar odağında eleştirel düşünerek gerçekleştirdim.

Bu araştırma kapsamında yemeğin sinematik ortamda güçlü bir sembol, fail ve kültürel tahakküm alanı olarak nasıl işlediğine dair anlayışlarımıza ve bu alanda daha sonra yapılacak olan tüm çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamıştım. En sona geldiğimde de çevirisini ve uyarlamasını yapıp oluşturduğum terimlerin katkıda bulunacağını umuyorum.

Yemeklerin filmlerdeki kültürel tahakküm kurma ve kültürel tahakkümü sürdürmedeki temsillerini sorgulayarak, gündelik yaşamı oluşturan gizli güç dinamiklerini ortaya çıkarmayı, kalıp yargıların farkına varılıp düzeltildiğinde daha eşitlikçi ve kapsayıcı bir kültürel ortam için çalışabileceğimizi düşünmek istiyorum.

KAYNAKÇA

Adams, C. J. (1990). *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Teori*. Ayrıntı Yayınları.

Adorno, T. W. (1989–90). On Jazz. A Special Issue on Music, *Discourse*, 12, 1. s. 45-69. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4387304/mod_resource/content/1/adorno-on-jazz.pdf (02.06.2024 tarihinde erişildi).

Akarçay, E. (2020). *Toplumsal Eşitsizlikler, Sınıflar ve Yemek*. Yemek Sosyolojisi (s. 62-83), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Akın, E. (2024, 24 Nisan). “Erdogan and Germany's Steinmeier chuckle over doner kebab as ties grow”. *Al-Monitor*. Erişim Adresi: <https://www.al-monitor.com/originals/2024/04/erdogan-and-germanys-steinmeier-chuckle-over-doner-kebab-ties-grow> (02.06.2024 tarihinde erişildi).

Alper, E. (Yönetmen). (2022). *Kurak Günler* [Sinema Filmi]. Türkiye: Ay Yapım, Liman Film.

Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Londra: Verso.

American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5 (DSM-5)*. American Psychiatric Publishing; Feeding and eating disorders. s. 329–354.

Appadurai, A. (1988). “*How to Make a National Cuisine: Cookbooks in Contemporary India*”. *Comparative Studies in Society and History*, 30(1), s. 3-24. (JSTOR üzerinden 16.07.2024 tarihinde erişildi.)

Bar-Tal, D. (1996). “*Development of social categories and stereotypes in early childhood: The case of the Arab concept formation, stereotype and attitudes by Jewish children in Israel*”. *International Journal of Intercultural Relations*. 20(3-4), s. 341-370.

Barthes, R. (1957). *Çağdaş Söylenler*. (2014). İstanbul: Metis Yayınları.

Barthes, R. (1975). *The Pleasure of the Text*. (Çev. Richard Millard). New York: Hill and Wang.

- Barthes, R. (1993). *Camera Lucida* (çev. R. Howard). Vintage Classics.
- Belasco, W. (2005). Food and the Counterculture: A Story of Bread and Politics, *The Cultural Politics of Food and Eating* içinde (der. J. Watson, M. Caldwell) (s. 217-234). Blackwell.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner.
- Berg, B. (2007). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Allyn Bacon.
- Bernardi, D. L. (1996). *The Birth of Whiteness: Race and the Emergence of United States Cinema*. Rutgers University Press.
- Billig, M. (1996). *Banal Nationalism*. Sage.
- Boissel, T. (1989). *Brillat-Savarin, 1755–1826: Un chevalier candide*. Presses de la Renaissance.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Harvard University Press.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Sosyoloji için Cevaplar*, (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, P. (2008). Key Concepts. *Pierre Bourdieu Key Concepts* içinde (s. 179-194). Acumen Publishing.
- Bratman S. (1997). “*Health Food Junkie: Obsession with dietary perfection can sometimes do more harm than good, says one who has been there*”. *Yoga Journal*. 136: s. 42.
- Brillat-Savarin, J. A. (2015). *Lezzetin Fizyolojisi*, İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Brulotte, R., Di Giovine, M. (2014). *Edible Identities: Food as Cultural Heritage*. Ashgate.
- Bryman, Alan. (1988). *Quantity and Quality in Social Research*. Londra: Unwin Hyman.
- Bulut Solak, B. (2021). *Musevilikte Koşer Yiyecek ve İçecekler ve Koşer Beslenme Kanunlarının Koşer Gıda Üretimine Potansiyel Etkileri*. *International Journal of Tourism and Social Research* (6). (s. 33-44).
- Burke, W. W. (2011). *Organization Change: Theory and Practice*. Sage.

- Calhoun, C. (2007). *Practicing Culture*. (düz. Richard Sennett). Routledge.
- Campbell, H. (2000). “*The Glass Phallus: Pub(lic) Masculinity and Drinking in Rural New Zealand*”. *Rural Sociology*. 65: 562–581.
- Canetti, E. (2003). *Kitle ve İktidar* (çev. Gülşat Aygen). İstanbul: Ayrıntı.
- Cogan, J. J. (2000). *Citizenship for the 21. Century: An International Perspective on Education*. (s.1-23). Routledge.
- Connell R. W., Messerschmidt J. (2005). “*Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*”. *Gender and Society* 19: s. 829–859.
- Courtenay, W. (2000). “*Constructions of Masculinity and their Influence on Men’s Well-being: A Theory of Gender and Health*”. *Social Science and Medicine*. 50: s. 1385–1401.
- Craig, P.L., Truswell, A.S. (2006). “*Dynamics of food habits of newly married couples: who makes changes in the foods consumed?*”. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 7, s. 347-361.
- Çağlar, A. S. (2011). “*McDöner: Döner Kebab and the Social Positioning Struggle of German Turks*”. *Multiculturalism: Critical Concepts in Sociology içinde* (düz. Gerd Baumann, Steven Vertovec). s. 413-431. Routledge.
- Davidson, A. (1999). *The Penguin Companion to Food*. Penguin Books: İngiltere.
- Douglas, M. (1972). “*Deciphering a Meal*”. *Daedalus*, 101(1), s. 61–81. <http://www.jstor.org/stable/20024058> (02.06.2024 tarihinde erişildi).
- Elias, N. (2017). *Uygarlık süreci I*. (s. 175-223). İletişim Yayınları.
- Farrelly, P. (Yönetmen). (2018). *Green Book (Yeşil Rehber)* [Sinema Filmi]. ABD: Participant Media, DreamWorks Pictures.
- Fiddes, N. (1989). “*Meat: A Natural Symbol. Sociology thesis and dissertation collection*”. Edinburgh Research Archive. <http://hdl.handle.net/1842/7171> (7.6.2024 tarihinde erişildi).
- Fischi, C. (2019). *Populocracy: The Tyranny of Authenticity and the Rise of Populism*. Agenda.

Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P. ve Xu, J. (2002). “*A model of (often mixed) stereotype content: competence and warmth respectively follow from perceived status and competition*”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (6), s. 878–902.

Garcia, J. L. A. (1997). “*Current Conceptions of Racism: A Critical Examination of Some Recent Social Philosophy*”. *Journal of Social Philosophy*, 28 (2).

Georgeon, F. (2023). *Rakının Ülkesinde: Osmanlı İmparatorluğu’ndan Erdoğan Türkiye’si’ne Şarap ve Alkol (14.-21. Yüzyıllar)*. (Çev. R. Akman). İletişim. (Orijinal yayın tarihi 2023).

Gordimer, R.A. (2015). “*The Cream of the Crop*”. Kosher Certification Service. <https://oukosher.org/btus/2015/12/14/ask-the-rabbi-the-cream-of-the-crop/> (09.06.2024 tarihinde erişildi).

Göde, G., Kayaardı, S., Uyarcan, M., Söbeli, C. (2021) “*Tarihin gelişim sürecinde Türk yemek kültürü ve beslenme alışkanlıklarının değişimi*”. *Food and Health*, 7(3), s. 216-226.

Gramsci, A. (1926). "Some Aspects of the Southern Question". (Çev. Quintin Hoare). *Selections from Political Writings (1921-1926)* içinde.

Gramsci, A. (1929). *Hapishane Defterleri* (2014) 1. Cilt. (Düz. Joseph A. Buttigieg). Kalkedon.

Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Love, P. Willis (Eds.), *Culture, Media, Language* (s. 128-138). Hutchinson.

Hall, S. (1981). “*Cultural Studies: Two Paradigms*”. *Media, Culture and Society* içinde. (s. 57-72) Londra: Open University Press.

Hall, S. (1989). “*Cultural Identity and Cinematic Representation*”. *The Journal of Cinema and Media* (36), s. 68-81. <https://www.jstor.org/stable/44111666> (02.06.2024 tarihinde erişildi).

Helstosky, C. (2004). “*Fascist Food Politics: Mussolini’s Policy of Alimentary Sovereignty*”. *Journal of Modern Italian Studies*, 9(1), s. 1-30.

Hilton, M. (2003). *Consumerism in Twentieth-Century Britain: The Search for a Historical Movement*. New York: Cambridge University Press.

Hinote, B. P., Webber, G. R. (2012). “*Drinking toward Manhood: Masculinity and Alcohol in the Former USSR*”. *Men and Masculinities*, 15(3), s. 292-310.

Hobsbawm, E. (1983). Introduction: Inventing Tradition. *The Invention of Tradition* içinde. (s. 1-14). New York: Cambridge University Press.

Ichijo, A., Ranta, R. (2016). Food, National Identity and Nationalism: From Everyday to Global Politics. Birleşik Krallık: Palgrave Macmillan. Johnston, J. (2008). “*The Citizen-Consumer Hybrid: Ideological Tensions and the Case of Whole Foods Market*”. *Theory and Society*, 37, s. 229-270.

Johnston, J., Baumann, S. (2007). “*Democracy versus Distinction: A Study of Omnivorousness in Gourmet Food Writing*”. *American Journal of Sociology*, 113, s. 165-204.

Johnston, J., Baumann, S. (2007). Foodies: Democracy and Distinction in the Gourmet Foodscape. Routledge.

Kanık, İ. (2023). Aç Mısın Kuzum? Donatın Masaları. Alfa Yayınları.

Kirshenblatt-Gimblett, B. (1995). “*Theorizing Heritage*”. *Ethnomusicology*, 39(3), s. 367-380.

Koç, M., Sumner, J., Winson, A. (2016). Critical Perspectives in Food Studies, Toronto: Oxford University Press.

Krippendorff, K. (2018). Content Analysis: An Introduction to Its Methodology. Sage.

Kristal, A.R., White, E., Shattuck, A.L., Curry, S., Anderson, G.L., Fowler, A. ve Urban, N. (1992). “*Long-term maintenance of a low-fat diet: durability of fat-related dietary habits in the Women’s Health Trial*”. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*. Mayıs 1992; 92(5): 553-559.

Lasswell, H., Lerner, D. de Sola Pool, I. (1952). The Comparative Study of Symbol: An Introduction. Kaliforniya: Stanford University Press.

Lévi-Strauss, C. (1978). The Origin of Table Manners: Introduction to a Science of Mythology (3). Harper and Row.

Lippmann, W., & Curtis, M. (1998). Public Opinion. Londra: Transaction Publishers.

Ludwig, E. (1970). Mussolini Benito: Mussolini 1883-1945 ile Röportaj (Çev. Haydar Rıfat). Dorlion Yayınları.

Macnamara, J. (2018). Content Analysis. *Mediated Communication* içinde, s. 191-212.

Martinho V. J. P. D. (2020). Food Marketing as a Special Ingredient in Consumer Choices: The Main Insights from Existing Literature. *Foods* 9 (11) s. 3504-3510.

McIntosh, P. (2005). “*Gender perspectives on educating for global citizenship.*”. (Düz. N. Noddings), *Educating Citizens for Global Awareness* içinde (s. 22-39). Teachers College.

Mead, M. (1976). “*Comments on the division of labour in occupations concerned with food*”. *Journal of the American Dietetic Association*. 68: s. 321.

Mentinis, M. (2016). *The Psychopolitics of Food: Culinary Rites of Passage in the Neoliberal Age*. Routledge.

Messerschmidt, J. (2000). *Nine Lives*. Kolorado: Westview Press.

Miles, M., Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Kaliforniya: Sage.

Mintz, S. (1996). *Tasting Food, Tasting Freedom: Excursions into Eating, Culture and the Past*. Beacon Press.

Neuendorf, K. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Kaliforniya: Sage.

Newbold, C., Boyd-Barrett, O., Van Den Bulck, H. (2002). *The Media Book*. Londra: Arnold.

Nurwahyuni, K., Samelia, M. (2021). “*Stereotypes and Discrimination in the “Green Book” Movie: A Critical Discourse Analysis*”. *International Journal of Systemic Functional Linguistics*. 3(1). s. 1-7.

Omi, M., Winant, H. (1994). *Racial Formation in the United States: From the 1960s to the 1990s* (2). Routledge.

Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., Hoagwood, K. (2015). “*Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research*”. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), s. 533-544.

Parasecoli, F. (2022). *Gastronativism: Food, Identity, Politics*. Columbia University Press.

- Phillips, L. L. (2000). "Bolsheviks and the Bottle: Drink and Worker Culture in St. Petersburg, 1900-1929". Northern Illinois University Press.
- Pollan, M. (2008) In Defense of Food: an Eater's Manifesto. Penguin. New York.
- Probyn, E. (2000). Carnal Appetites: Food Sex Identities. Routledge.
- Ramírez-Berg, C. (2002). Latino Images in Film: Stereotypes, Subversion, Resistance. Austin, Texas: University of Texas Press.
- Riffe, D., Lacy, S., Fico, F. (2005). Analyzing media messages: Using Quantitative Content Analysis in Research. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- Rodrigo, A. (Yönetmen). (2019). *Todo pareció insignificante (Her şey önemsiz göründü)*. *La Casa De Papel*. [Televizyon Dizisi Bölümü]. Vancouver Media, Atresmedia (Yapımcı). Madrid: Netflix. Erişim: 30.5.2024.
- Sanjur, D. (1982). Social and Cultural Perspectives in Nutrition. New Jersey: Prentice Hall.
- Shoemaker, P., Reese, S. (1996). Mediating the message: Theories of influences on mass media content. Newyork: Longman.
- Solmaz, M. (2012). Boğma Rakı. Rakı Ansiklopedisi 3. Basım içinde (s. 121-122). (düz. Fügen Basmacı ve ark.). Overtteam Yayınları. İstanbul.
- Spence, C. (2016) *Gastrodiplomacy: Assessing the role of food in decision-making*. Flavour 5, 4. <https://doi.org/10.1186/s13411-016-0050-8>
- Tarantino, Q. (Yönetmen). (1995). *Pulp Fiction (Ucuz Roman)* [Sinema Filmi]. ABD: Miramax.
- Tarantino, Q. (Yönetmen). (2009). *Inglourious Basterds (Soysuzlar Çetesi)* [Sinema Filmi]. ABD: Universal Pictures.
- Teo, T. (2022). Culture-supremacy: Expressions, sources, and resistance to a psychology of motivated ignorance. (düz. R. W. Hood, S. Cheruvallil-Contractor.), Research in the social scientific study of religion (Vol. 32). (s. 323-340). Brill.
- Timothy, D. (2016). Heritage Cuisines: Traditions, Identities, and Tourism. Routledge.
- Van Dijk, T. A. (2008). Discourse and Power. New York: Palgrave Macmillan.

Van Dijk, T. A. (2015). *The Handbook of Discourse Analysis*. (düz. Deborah Schiffrin ve ark.). Blackwell.

West C., Zimmerman D. (1987). "*Doing Gender*". *Gender and Society* 1: s. 125–151.

White, E., Hurlich, M., Thompson, R.S. ve Woods, M.N. (1991). "*Dietary changes among husbands of participants in a low-fat dietary intervention*". *American Journal of Preventive Medicine*: 7, s. 319-325.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Tuğba SERCAN

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim:

- 2022-2024 2022-2024 Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı
- 2016-2021 Beykent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
- 2015-2020 Beykent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü